

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Historický ústav

Diplomová práce

Petr Pistulka

Obyvatelstvo libějovického panství ve světle poddanských seznamů 1668-1750

České Budějovice 2008

vedoucí diplomové práce: PhDr. Josef Grulich, Ph.D.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové, a to v nezkrácené elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum.

06. 08. 2008

.....

Petr Pistulka

Anotace

Petr Pistulka

Obyvatelstvo libějovického panství ve světle poddanských seznamů 1668-1750. Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Historický ústav, České Budějovice, 82 stran včetně obrazových a textových příloh.

Tato diplomová práce dokumentuje a zpracovává seznamy poddaných libějovického panství z let 1668 – 1750 jako pramen využitelný pro demografické bádání. Východiskem a podkladem pro tuto práci jsou tři seznamy poddaných z let 1668, 1699 a 1750, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Třeboň, a převážně historicky a místopisně zaměřená literatura a periodika.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. Úvodní kapitola stručně popisuje vývoj dnešního demografického bádání. Druhá část se zabývá stručnou historií správy libějovického panství. Třetí kapitola nastiňuje specifika a vývoj zkoumaných pramenů.

Čtvrtou kapitolou je samotný demografický výzkum, který nejdříve analyzuje informace z jednotlivých let a poté přináší hromadné shrnutí údajů.

V závěru je uvedený samozřejmě i seznam použitých pramenů a literatury s doprovodnou fotodokumentací výchozích pramenů.

Summary

Author: Petr Pistulka

Population in the light of List's of subjects estate of Libějovice 1668-1780.

Master's Thesis, University of South Bohemia, Teachers' College, Institute of Historical Science, České Budějovice, 82 pages including hooked illustration and text annex.

This Master's Thesis documents and elaborates Lists of subjects in Libějovice estate from 1668 to 1750 as a source useful for demographic research. The analysis was based on the List of subjects stored in SOA Třeboň, and historically and topographically specialized literature and periodicals.

This Thesis is divided into four main parts. The introduction briefly describes the topic and the main objective of this Thesis. The first chapter briefly describes history and progress of contemporary demographic research. The second part describes specification and evolution of sources. It also includes a brief history of administration of Libějovice estate.

The fourth chapter is the demographic research itself, which especially analyses information from individual years and then summarizes received data.

In the last part there is a list of applied sources and literature, including the photodocumentation of original source.

Na tomto místě se sluší poděkovat všem, kteří mi poskytli pomoc při psaní této diplomové práce. V první řadě je to za odborné rady, cenné připomínky a velkou trpělivost PhDr. Josefa Grulich Phd., který si zaslouží poděkování. Dále všichni ostatní, od přátel po pracovníky SokA České Budějovice a SOA Třeboň, za ochotu, podporu a vstřícnost, kterou mi projevili při mém bádání.

OBSAH

1. ÚVOD

1. 1. Téma a členění diplomové práce 7

2. HISTORIE

2. 1. Přehled současného demografického bádání 13
2. 2. Dějiny panství Libějovice 18
2. 3. Vývoj správy na panství Libějovice 25
2. 4. Hospodářská charakteristika panství Libějovice 32
2. 5. Vývoj seznamů poddaných 36
2. 6. Seznamy libějovického panství 43

3. DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA

3. 1. Úvod 50
3. 2. Věková a pohlavní analýza poddaných 53
3. 3. Prostorový pohyb poddaných 60

4. ZÁVĚR

4. 1. Závěrečné shrnutí 70

5. BIBLIOGRAFICKÁ PŘÍLOHA.

5. 1. Prameny a literatura 73
5. 2. Seznam použitých zkratk 77

6. SEZNAM OBRAZOVÉ DOKUMENTACE

6. 1. Přehled obrázkové dokumentace 78
6. 2. Přehled tabulek 79

7. PŘÍLOHY

80

1. ÚVOD

1. 1. Téma a členění diplomové práce

Tato práce, jak již sám název vypovídá, se věnuje problematice využití poddanských seznamů k poznání demografických kategorií pro období raného novověku. Během heuristické fáze mého bádání jsem se kromě zjišťování informací k demografické části své práce pokusil najít i více informací o samotném prameni, ze kterého má práce vychází. Jak jsem ale posléze zjistil, o seznamech sirotků, respektive poddaných, u nás neexistuje ani základní studie. Začal jsem se touto problematikou zabývat podrobněji a nakonec z toho vznikla bakalářská práce na Filosofické fakultě Jihočeské univerzity, Ústavu archivnictví a pomocných věd historických. Práce byla koncipována jako edice jednoho seznamu poddaných z roku 1668 z panství Libějovice. Kromě samotné edice jsem se také pokusil nastínit samotný vznik a genezi seznamů poddaných.

Seznamy jsou u nás dosud poměrně málo využívaným pramenem, ale hlavně na základě vlastního zjištění si dovoluji tvrdit, že i pramenem nepoznaným. Jak jsem již zmínil výše, neexistuje odborná studie na dané téma. Zmínka o počátcích vedení takových seznamů se objevila v práci Miloslava Volfa,¹ který se věnoval problematice gruntovních knih. Zde jen na okraj zmiňuje Volf vedení register sirotčích knih a pokladny v souvislosti s vývojem městských knih a jejich vlivu na vývoj knih gruntovních. Byť drobná a nepříliš rozsáhlá studie zabývající se seznamy poddaných se objevuje poté až v prvním ročníku Historické demografie, kde se této problematice věnoval Josef Křivka.² Ten popsal obecné poznatky o vzniku a vedení seznamů poddaných. Zmiňuje, i když bez patřičného vysvětlení, i zlom ve způsobu vedení seznamů. Přelom, kdy se z knih evidence sirotků stává evidence všeho poddaného obyvatelstva. Zde také připomíná i vážnou problematiku terminologie. Neboť se užívalo jak německých, tak českých různých názvů. Nemluvě o problematice regionální diference, kdy v návaznosti na Křivkovu studii uvádí Markéta Seligová³ tento pramen, tedy seznam poddaných jako české specifikum. Na Moravě se s tímto pramenem tedy zřejmě nesetkáme.

---

¹ Miloslav Volf, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, Zprávy českého zemského archivu Praha, 8, 1939, s. 43-108.

² Josef Křivka, *Význam poddanských seznamů pro demografické bádání*, Historická demografie, Praha 1970, s. 50-58. (dále jen HD)

³ Markéta Seligová, *Geografická mobilita poddaného obyvatelstva v první polovině 18. století ve světle poddanských seznamů*, HD 28, 2004, s. 55-109.

Tímto však informace o seznamech poddaných končí a každá z několika nemnoha studií, která z tohoto pramene vychází, tyto informace v mírně pozměněné podobě opakuje, ale také doplňuje o příslušná regionální specifika.

Můj badatelský záměr se tak mírně vychýlil z původního čistě demografického hlediska, vlivem dalšího studia oboru archivnictví a pomocných věd historických, k samotnému poznání, analýze a zachycení geneze sirotčích, respektive poddanských seznamů. Mohu-li, snad ne příliš troufale, nazvat tyto nadcházející studie projektem, který má za cíl popsat vznik a vývoj tohoto pramene. Tento projekt se skládá z dílčích prací, mé bakalářské práce, prvním krokem, který přinesl první souhrnné informace, spolu se samotnou edicí tohoto pramene. Následovat bude tato diplomová práce, která ukáže jedno z možných využití tohoto pramene a zakončena bude prací na již zmíněném Ústavu archivnictví a pomocných věd historických. Konečná práce by měla vycházet z výsledků předešlého bádání a hlavně nových informací, které přinese komparativní způsob práce se seznamy nejen libějovickými, ale i se seznamy z panství Hluboká. Zde se totiž nachází velice kompaktní fond seznamů s minimálním časovým přerušením.

Cílem tedy bude snaha popsat a analyzovat vývoj a způsob zápisu do těchto seznamů, způsob evidence i její rozsah. Pokusit se zachytit a charakterizovat moment, kdy vrchnost začíná evidovat krom sirotků i ostatní poddané obyvatelstvo. V ideálním případě by tyto kapitoly doprovázela ještě studie týkající se dějin správy jednotlivých dominií. A to z hlediska způsobu vedení správy panství či z bližšího pohledu vedení samotné kanceláře, v možné snaze o reflexi tohoto pramene. Ať již samotnými poddanými, zda si uvědomovali svoji poddanost, nebo úředníky či samotnou vrchností, kteří se s poddanými potkávali při každoročním stavění sirotků. To všechno jsou otázky, které v budoucnu bude možné na základě širšího okruhu studií odpovědět. Dnes narážíme na několik problémů, to již v souvislosti s touto prací při nezpracovaném a tedy zneprístupněném fondu rodu Buquoy, či v neexistenci studií z dalších regionů pro možné srovnání až po poměrně velkou šíři tohoto badatelského záměru.

Zpět ale k této diplomové práci. Ta navazuje a vychází z již zmíněné práce bakalářské a využívá již publikované pasáže týkající se správních dějin regionu a charakteristiky seznamů poddaných. Demografická studie vychází na základě studia tří seznamů podaných z panství Libějovice z let 1669, 1700 a 1750. I přesto, že se jednalo o poměrně uzavřený, zemědělsky orientovaný region, k migracím docházelo. Nejvíce samozřejmě uvnitř regionu, ale v několika případech je zaznamenán i pohyb za hranice panství.

V první kapitole se snažím základní charakteristikou nastínit vývoj v demografickém bádání, od prvních moderních demografických studií až po současné záměry a cíle při studiu motivací migrací. To vše v souvislosti evropského kontextu současného bádání. Dále následuje několik kapitol, které popisují bývalé panství Libějovice z několika úhlů. První část je čistým historickým exkurzem do dějin Libějovic a několika vsí, které tvořily jádro budoucího panství. Historii Libějovic sleduji od prvních zmínek ve 13. století, po středověkou etapu, kdy Libějovice drželi rytíři z Malovic. Následuje renesanční etapa, kdy se Libějovice dostaly prodejem Rožmberkům, kteří z tohoto v té době nevelkého panství učinili jednoho z největších jihočeských producentů obilovin. Poté s třicetiletou válkou přichází rod Buquoyů, který panství dál velebí. Na počátku devatenáctého století kupuje Libějovice rod Schwarzenberků, který je má v držení až do poloviny 20. století. V další podkapitole již pojednávám o Libějovicích z hlediska vývoje správního aparátu na panství, který umožnil vznik agendy sirotčích respektive poddanských seznamů, z kterých má práce vychází. Z tohoto hlediska je nepopiratelná velká zásluha Rožmberků a jejich moderního správního aparátu, jehož základní fungování v kapitole nastiňuji. Dále navazuje již stručnější pokračování správní agendy z dob Buquoyů a Schwarzenberků. Poslední podkapitola obsahuje stručnou hospodářskou charakteristiku libějovického regionu. Libějovice tvoří obilnářský ekotyp s vyšším výskytem podružské složky poddanské části společnosti. Zemědělské zaměření regionu mělo vliv na průběh prostorového obyvatelstva poddaných, což se projevilo v omezenější míře počtu migrací a mobility. Převládal zde pohyb uvnitř samotného panství, respektive pohyb poddaných uvnitř samotných vesnic. Výskyt migrace mimo libějovický region byl ve všech třech sledovaných letech výjimečný.

V druhé kapitole se věnuji již samotným poddanským seznamům. Nejdříve jsem se snažil na základě odborné literatury nastínit vznik a vývoj tohoto druhu evidenčního pramene. Počátek vedení knih je zahalen tajemstvím, zřejmě vznikly jako vedlejší produkt při vedení knih městských či gruntovních. Z města poté přešly do vznikajících vrchnostenských kanceláří. Jak již bylo zmíněno, existuje několik různých termínů pro sirotčí, respektive poddanské seznamy. Terminologie není ujasněna a ani není zřejmé, kdy se sirotčí registra mění v seznamy poddaných. Velmi často se název „*sirotčí registrum*“ používá již pro seznam poddaných, který však i nadále sirotky evidoval. Z načrtnutého vývoje pokračuji poté přímo v popisu seznamů z Libějovického panství, kde se podrobněji zabývám formou zápisu či způsobem evidence poddaných.

V kapitole třetí již začíná demografická část této práce. V úvodu nastiňuji problematiku zpracování těchto seznamů a možnost jejich využití. Cílem této práce je poukázat na existenci

či četnost prostorového pohybu poddaného obyvatelstva na libějovickém panství. K tomuto účelu posloužily informace ze tří poddanských seznamů z let 1668, 1699 a 1750. Po kvantitativní stránce je to vzorek více než dostačující, neboť obsahoval evidenci osob v počtu 3240, 5037 a 6268 poddaných. Každý ze seznamů byl přepsán do databáze vytvořené v programu Excel, která poté umožnila různé vzájemné prolínání kategorií, které jsem z principu sledovaných kritérií vytvořil. U každého seznamu tvořila základní pole jméno poddaného, jeho přiřazení k mužské či ženské populaci a údaj o věku, pokud byl uveden. Z důvodů sledovaného cíle práce vznikly poté kategorie týkající se možné mobility poddaných. Proto byly sledovány položky jako místo poddanství, čili vesnice, ke které byl dotyčný zapsán, případná destinace prostorového pohybu poddaného, informace o tom, zda zůstával v té samé vsi, buď z důvodu práce, nebo z důvodu setrvání rodičů. Dále byl sledován počet cizopanských či svobodných poddaných. Nejvíce očekávání se kladlo na kolonku místa destinace pohybu poddaných, ale poměrně brzy již bylo zřejmé, že libějovičtí poddaní zůstávali ve svém regionu.

Při excerpce dat přišlo k řešení několika problémů, které vyplynuly ze způsobu evidence poddaných na tomto panství. Asi nejzávažnějším problémem je neevidování věku dospělých jedinců. Forma zápisu vypadá takto. Nejdříve je uvedeno jméno otce, případně matky. Někdy bývá připsáno, zda se jedná o vdovu či vdovce. Poté následuje výčet dětí, u kterých je sledován věk a místo, kde se nacházejí. Na tomto panství se většina dětí nacházela u svých rodičů v místě zapsání do registru. Tím, že nám vypadal věk rodičů, tedy dospělých v produktivním věku, mohlo se zdát, že jsme ztratili významný faktor, který mohl ovlivnit výsledky výzkumu. Jak se ale ukázalo, právě díky možnosti propojení jednotlivých kategorií, jsem byl schopen vyabstrahovat tyto dospělé bez udání věku v souvislosti se strukturou pohlaví a mobility poddaného. Nemůžeme tedy tuto skupinu rozepsat po jednotlivých letech od 0 do 79 věku, ale vytvoříme z ní skupinu žen a mužů, kteří se v době sepisování seznamů nacházeli mimo panství. Výsledek ale nebyl překvapením a zapadal do celkové charakteristiky mobility libějovického panství. Hodnoty v procentuálním vyjádření se pohybovaly mezi 5% a 12 % osob, které se z celkového počtu osob s neevidovaným věkem podílely na prostorové mobilitě poddaných v daném roce. Počet poddaných osob se zaznamenaný věkem a pohybující se v rámci panství nepřekročil řád čtyř set osob v rámci jednoho roku a seznamu.

Jako doprovodné informace posloužily pak další možné kombinace dat, které seznamy nabízely. Bylo tedy možné u poddaných se záznamem věku vytvořit pro každý seznam věkovou a pohlavní strukturu obyvatel, která nám v procentuálním vyjádření ukazuje zastoupení jednotlivých ročníků po dekadách v evidované populaci. Výsledná čísla také

dokazují postupné stárnutí populace, byť se na základě pouhých tří seznamů jedná pouze o malá čísla v řádu desítek. Součástí této demografické analýzy libějovických seznamů je také uvedení nejčastějšího výskytu jmen poddaných a malého srovnání, zda se tato obliba nějak změnila v rámci sledovaného období.

Hlavní údaje, které tvoří jádro výzkumu, jsou shrnuty v tabulkách nastiňující poměry mezi věkem, pohlavím a počtem pohybujících se osob. Můžeme tak zkoumat do jaké míry byla prostorová mobilita ovlivněna pohlavím evidované populace, její rozsah a intenzitu. Kolik mužů a žen v různých věkových kategoriích opouštělo svá původní místa a do jak dalekých destinací odcházeli. Na základě použité literatury je možné tato čísla porovnat s rokem 1607, pro který byl vytvořen první a datem svého vzniku unikátní seznam poddaných na libějovickém panství. Další zkoumanou kategorií je vztah prostorového pohybu a věku evidovaných osob. Již předem můžeme očekávat větší procentuální zastoupení mladších věkových kategorií. I když zde byly konečné výsledky negativně ovlivněny již zmíněným problémem s neevidencí věku u skupiny poddaných v produktivním věku.

Poté se moje pozornost zaměřila na jednotlivé kategorie prostorového pohybu tak, jak mi je pramen dovolil charakterizovat. Jedná se o kategorii prostorového pohybu u evidovaných osob, které opouštěly své původní místo pobytu a přesídlily do jiné vsi, a skupinou poddaných, u kterých byl evidován pohyb v rámci původní vsi. Zde je nutné si uvědomit, že se seznamy bohužel nezachycují kompletní stav obyvatel, a nejsou stoprocentní ani v zachycení těchto jednotlivých kategorií. Vždy tak půjde o výsledky, které vycházejí z evidovaných poddaných a u nich z evidovaných jednotlivých kategorií. Neboť neznamená, že například v seznamech, které evidují osoby vedené u rodičů, tak jako pro libějovické panství seznamy pro rok 1668 a 1669, bude tato informace pravidelně zaznamenána. V našem případě jako u seznamu z roku 1750, který již této kategorii nevěnuje pozornost.

Kategorie poddaných, kteří zůstávali u rodičů, je pro libějovické panství poměrně důležitá. U evidovaných osob ve věkových kategoriích 0-9 let a 10-19 let, kde můžeme předpokládat nejvyšší míru mobility, právě na libějovickém panství naprostá většina těchto poddaných zůstávala u rodičů. Proč tomu tak bylo, se pokusím na následujících stránkách odpovědět. Další, i když již ne tak početnou skupinou, která se podílela na prostorovém pohybu osob, byla skupina cizopanských poddaných. Evidenci zde můžeme předpokládat za poměrně spolehlivou, neboť pozemková vrchnost si své a možné budoucí poddané pečlivě střežila.

Jako další bod výzkumu posloužilo vyhodnocení pěti nejčastějších destinací prostorového pohybu obyvatelstva v rámci každého seznamu. V poměrně malém počtu migrujících osob se jednalo pouze o procenta z celkového počtu pohybujících se poddaných. Pokud to pramen dovolí, pokusím se najít i důvod zvolení těchto míst jako nejčastějšího místa poddanské mobility na libějovickém panství. Součástí tohoto bodu jsou i tři nejčastější důvody, které znamenaly, že se poddaný nacházel mimo místo svého původu.

Cílem této práce je možnost výzkumu prostorového pohybu obyvatelstva na základě vyhodnocení tří seznamů poddaných. Odpovědět na základní otázku, zda byl pohyb poddaného obyvatelstva po třicetileté válce vůbec možný. Pokud ano, jaký byl jeho rozsah a intenzita a nakolik byl ovlivňován hospodářským zaměřením regionu. Další cíle práce jsou objasnění vzájemných vztahů mezi pohlavím poddaných, věkem a rozsahem a intenzitou pohyb a další, které vyplývají z výše uvedených odstavců.

V závěru své práce pak zhodnotím dosažené výsledky výzkumu a také posoudím, zda dostačují k objasnění a odpovědi nastolených otázek.

2. HISTORIE

2.1. Stav na poli bádání migrací a mobility u nás

Pokusím se zde na několika stránkách načrtnout stav bádání o prostorovém pohybu poddaného obyvatelstva. Záměrně se tak vyhýbám širšímu záběru, který by nastínil historii a srovnání celého historicko demografického vývoje u nás a v zahraničí.⁴

Problematika mobility a migrace venkovského obyvatelstva v raněnovověkém období ani dvacet let po otevření a uvolnění historického diskurzu nezaujala příliš významné místo v zorném poli našich současných historiků. Téměř každá studie, která se migracemi a mobilitou zabývá, si na prvních řádkách posteskne nad nesystematickou prací a málo početným zastoupením příslušných studií v odborných periodikách.

Inspiraci, příklady, nové metody a přístupy tak můžeme vysledovat v zahraniční historiografii, která se touto problematikou dlouhodobě a hlavně systematicky zabývá.⁵ Právě pro značnou propracovanost stavu bádání může již docházet k jednotlivému vymezení a specializování směrů v případě migračních výzkumů. Krom studií zabývajících se prostorovým a časovým vymezením migrací vzhledem k celkovému počtu, věku, rodinnému stavu či pohlaví migrantů, vznikají také studie zkoumající pracovní migrace obyvatelstva na venkově i ve městě včetně posouzení jejich náboženského či národnostního hlediska.

V neposlední řadě je věnována pozornost také migracím ze starého kontinentu na americký kontinent i se způsobem integrace obyvatel do nové společnosti. A nejen v tomto případě, je také zkoumána problematika způsobu získání nového státního občanství.⁶

Zahraníční historikové se také věnují teoretickým otázkám. Klaus J. Bade je například představitelem směru, který přišel s požadavkem konstituovat „sozialhistorische Migrationsforschung“ orientovaný na výzkum kolektivních fenoménů, s kterými by se

---

⁴ Této problematice se věnoval ve své studii Josef Grulich, *Historická demografie a dějiny rodiny v Evropě a v České republice po roce 1950*, HD 26, 2002, s. 123-146.

⁵ Mezi současné práce zabývající se problematikou migrací a mobility patří: Klaus J. Bade, *Europa in Bewegung. Migration vom späten 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, München 2000; Týž, *Sozialhistorische Migrationsforschung; Historische Migrationsforschung*, in: Michael Bommes – Jochen Oltmer (edd.), *Sozialhistorische Migrationsforschung*, Göttingen 2004; Jan Lucassen – Leo Luccasen (edd.), *Migration, Migration history, History, Old Paradigma and New Perspectives*, Bern 1997; Annemarie Seidel, *Auf nach Wien! Die Mobilität des mitteleuropäischen Handwerks im 18. und 19. Jahrhundert am Beispiel der Haupt – und Residenzstadt*, Wien-München 2003; Hans Ulrich Pfister, *Die Auswanderung aus dem Knonauer Amt 1648-1750. Ihr Ausmass, ihre Strukturen und ihre Bedingungen*, Zürich 1987; Michael Bommes – Ewa Morawska (edd.), *International Migration Research. Construction, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity*, Ashgate ad. 2005.

⁶ Pro rozsáhlý počet publikací zmíním bibliografický přehled studií evropského i amerického bádání: Jochen Oltmer – Michael Schubert (edd.), *Migration und Integration in Europa seit der Frühen Neuzeit. Eine Bibliographie zur Historischen Migrationsforschung*, Osnabrück 2005.

nepracovalo individuálně historicky, ale spíše strukturálně.⁷ Tato doktrína má samozřejmě i své odpůrce, kteří se rekrutují především z řad historicko antropologicky orientovaných vědců.⁸ Hlavní výtky samozřejmě směřuje k zmíněnému popření individuality.⁹ Jak poznamenává Eduard Maur „...k tomu je snad možné dodat, že historická demografie už ze své podstaty bude i nadále směřovat především ke kvantitativnímu studiu velkých souborů, tudíž spíše k pohledu strukturálnímu.“¹⁰ A jak hned dodává, neznamená to, že by historikové opomíjeli výsledky historicko antropologických výzkumů, ale měli by se snažit výzkumy kvantitativní doplnit co možná nejvíce výsledky kvalitativních výzkumů.¹¹

V českém prostředí zatím neexistuje ani souvislejší řada studií, která by připravila půdu pro případný pokus o syntetické zpracování migrací v období raného novověku. Mohlo by se tak zdát, že česká historická demografie nevěnovala tomuto tématu dostatečnou pozornost. Musíme však konstatovat, že opak je pravdou. Pozornost prostorovému pohybu, jak venkovského, tak městského obyvatelstva byla věnována, bohužel ne však v takové míře jako v zahraničí, kde se prostorová mobilita stala jedním z nosných výzkumných témat. Přestože byly migrace či jejich omezení vnímány jako součást života lidí na okraji, podruhů, žebráků či sirotků, a také jako jeden z hlavních symbolů dalšího znevolňování obyvatelstva po třicetileté válce, nebyla jim věnována dostatečná pozornost, která by se těmito jevy dostatečně zabývala, interpretovala je a snažila se je konfrontovat se skutečnou životní praxí poddaného obyvatelstva.¹² V padesátých a šedesátých letech minulého století objevili historikové souvislost hospodářských instrukcí a jednotlivých druhů prostorového pohybu obyvatelstva.¹³ Vlivem dobového historického diskurzu docházelo i k nešťastné

---

⁷ Klaus J. Bade, *Sozialhistorische Migrationsforschung*, in: Michael Bommes – Jochen Oltmer (edd.), *Sozialhistorische Migrationsforschung*, Göttingen 2004.

⁸ Annemarie Seidel, *Auf nach Wien!*, Wien-München 2003.

⁹ Informace o současném stavu bádání v zahraničí přináší studie Eduard Maur, *Studia migrací v českých zemích v raném novověku*, HD 30, 2006 – supplement s. 7-18; Josef Grulich, *Motivace migrací a mobility venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 17. a 18. století*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, Opera Historica 12, 2007, s. 255-290. (dále jen OP)

¹⁰ Eduard Maur, *Studia migrací*, s. 7.

¹¹ U nás zatím ojedinělým takovým příkladem zůstává Josef Grulich, *Migrace českobudějovického obyvatelstva ve světle propouštěcích listů (1756-1770)*, in: Milan Myška (ed.), *Historie Historica*, s. 55-72.

¹² Václav Černý, *Hospodářské instrukce*, Praha 1930, 101-122; Ota Placht, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16. – 18. století*, Praha 1957, s. 60-62, 143-156; F. A. Slavík, *O popisu Čech po třicetileté válce*, Zprávy zemského archivu království českého 3 (1910), s. 102; Arnošt Klíma, *Manufakturní období v Čechách*, Praha 1955, s. 40-12; Týž, *Čechy v období temna*, Praha 1961, s. 12; Kamil Krofta, *Dějiny selského stavu*, Praha 1949², s. 163-175; 214-227; František Vacek, *Selský stav v Čechách v letech 1419 – 1620*, ČDV 15, 1928, s. 12-24.

¹³ Josef Petráň, *Pohyb poddanského obyvatelstva a jeho osobní právní vztahy v Čechách v době předbělohorské*, Československý časopis historický 5, 1957, s. 26-58, 399-447 (dále jen ČsČH); Týž, *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, Praha 1694, s. 181-269.

dezinterpretaci, a jednotlivé migrace, jako například sbíhání poddaných, byly vysvětlovány jako ohlasy třídního boje utiskovaných vrstev, nežli jako konkrétní a dobře popsateľný druh trvalé migrace.¹⁴ Na další možný směr bádání upozornil na počátku osmdesátých let minulého století Eduard Maur, který poukázal na možnost výzkumu legálních migrací na základě pracovního uplatnění či uzavírání sňatků.¹⁵ Z předchozích řádků je patrná diferenciacie jednotlivých druhů migrací, které tak skýtají dostatečný prostor pro systematické bádání. Až na některé výjimky ale u nás nadále chybí právě komparativně zaměřený výzkum jednotlivého druhu migrací, podepřený studiiemi z jednotlivých panství v Čechách.¹⁶ V podstatě o jediný moderním způsobem pojatý výzkum se zasloužil Josef Grulich a Hermann Zeithofer, kteří na základě kvantitativní analýzy evidenčních pramenů zkoumali migraci jihočeského obyvatelstva před třicetiletou válkou.¹⁷ Josef Grulich je také jedním z mála autorů, který ve svých studiích přináší nové přístupy na poli migračních výzkumů, obohatené také o reflexi zahraničního bádání. V neposlední řadě také uvádí do našeho prostředí v zahraniční, respektive v německé historiografii, široce diskutovaný problém motivace migrací.¹⁸

Výklad motivů migrací je možno rozdělit do dvou základních skupin. První hypotéza vychází z předpokladu kritické situace migrantů v oblasti původního pobytu, například z důvodu přelidnění a tudíž nutnosti opustit danou lokalitu. Hypotéza druhá naopak

---

¹⁴ Alois Míka, *Problém počátků nevolnictví v Čechách*, ČsČH 5, 1957, s. 226-248; Bedřich Šindelář, *Zbíhání poddaných v českých zemích po třicetileté válce*, ČČM 100, 1981, s. 101-126; Miroslav Toegel, *Zbíhání poddaných na pardubickém panství v druhé polovině 17. století*, Sborník historický 7, 1959, s. 191-222. (dále jen SH)

¹⁵ Eduard Maur, *K demografickým aspektům tzv. druhého nevolnictví*, HD 8, 1983, s. 7-43; Týž, *Das Gesinde in Böhmen in der Frühen Neuzeit*, Acta demographica 13, 1997, s. 75-94; Týž, *Čeled' a tovaryši v Čechách v soupisu podle víry z roku 1651*, HD 23, 1999, s. 85-135; Eliška Čáňová, *Prameny k vývoji migrací v Čechách (17. a 18. století)*, HD 10, 1986, s. 145-160.

¹⁶ Eva Kačerová, *Sňatečnost v 17. a 18. století ve světle matrik pražské farnosti Panny Marie pod řetězem*, HD 28, 2004, s. 35-54; Petr Jančárek, *Sňatky v Zubrnících v 19. století (Zpráva o archivním výzkumu)*, HD 18, 1994, s. 167-178; Blanka Štěrbová, *Sňatečnost a sňatková migrace ve farnosti Střelké Hoštice v letech 1645-1890*, JSH historický 58, 1989, s. 125-136; Táž, *Vývoj sňatečnosti v lokalitě Novosedlí nad Nežárkou v letech 1686-1910*, HD 11, 1987, s. 97-139; Václav Hofman, *Sezónní průběh sňatečnosti v Čechách během 17. a 18. století*, HD 26, 2002, s. 81-100; na možnost využití zhostných a výhostních listů upozornili ve své práci Jaroslav Kubák, *Přesuny poddaných na statcích města Čes. Budějovic v polovině 18. století*, JSH 33, 1964, s. 73-75; Jiří Zálaha, *Die Bevölkerungsemigration zwischen der Herrschaft Český Krumlov (Krumau, CSFR) und Oberösterreich im 17. und im 18. Jahrhundert*, Jahrbuch des Oberösterreichisches Museums Verrein 135, 1990, s. 135-140; Josef Grulich, *Migrace českobudějovického*, s. 55-72; k možnosti využití poddanských seznamů Markéta Seligová, *Geografická mobilita*, s. 55-109.

¹⁷ Josef Grulich – Hermann Zeithofer, *Migrace jihočeského obyvatelstva v období před třicetiletou válkou a po jejím ukončení*, HD 22, 1998, s. 79-105. Studie vznikla v rámci výzkumného projektu „Soziale Strukturen in Böhmen, 16. -19. Jahrhundert“, který byl mezinárodní, financovaný za pomoci nadace Volkswagen-Werk (Hannover) a za účasti několika dalších institucí: Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte Universität Wien, Faculty of Economics and Politics University of Cambridge, Collegium Karolinum, Ústav českých dějin Filozofické fakulty Karlovy univerzity Praha, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Národní archiv Praha; Titíž, *Struktura jihočeských venkovských a městských domácností v 16. a 17. století (Příspěvek k dějinám sociální každodennosti poddaných v období raného novověku)*, HD 23, 1999, s. 31-84.

¹⁸ Josef Grulich, *Motivace migrací*, s. 255-290; Josef Grulich, *Migrace*, s. 55-72.

předpokládá za hlavní impulz motivace samotnou imigrační oblast, která nabízí pro migrující možnost realizace a uplatnění, což jim oblast původního pobytu neumožňovala. Svou roli zde hraje také faktor komunikační sítě, fungující jako zprostředkovatelský kanál mezi migrujícími.¹⁹ Pro českou historickou demografii se tak naskýtá široké pole působnosti dosud zcela nevyužité.

Obdobně můžeme připomenout další hlediska, která byla sice v literatuře již zachycena, ale pod vlivem nových výzkumů je třeba tato hlediska přehodnotit a naopak při jejich analýze přihlídnout k novým metodám a teoriím. V prvním případě mám na mysli dnes již jistě překonanou představu o uzavřenosti venkovského prostředí. V některých ohledech například sňatková migrace v městském prostředí předčí migrace v prostředí venkovském.²⁰ V případě migrací dočasných, jako byly například čelední služby či sezónní práce však venkovské prostředí počtem migrací městské prostředí převyšuje.²¹ Druhým hlediskem, kterému je třeba věnovat pozornost, je faktor utužování poddanství, ať již z důvodu vrchnostenského konsensu, ekonomických vazeb (dědické právo) či administrativních hranic (obec, fara, panství). K tomu všemu je potřeba počítat s faktorem legálního a ilegálního odchodu z panství. Nakolik poddaný počítal s legálním odchodem či zda se ani nesnažil žádat o legální povolení k odchodu a raději přímo volil nelegální cestu. Naskýtá se také otázka uvědomění si poddanství a vázanosti k panství u migrujících jedinců.²²

Na závěr této kapitoly upozorním ještě na základní typologii prostorové mobility venkovského obyvatelstva, jak ji nastínili ve svých studiích Josef Grulich a Eduard Maur.²³ V prostorové mobilitě venkovského obyvatelstva tak můžeme vysledovat čtyři základní skupiny. Do skupiny první patří každodenní či občasná změna místa pobytu spjatá s výkonem povolání či konkrétními pracovními činnostmi. Jednalo se například o cesty řemeslníků či rolníků na městské trhy, tzv. daleké fůry, při nichž poddaní robotou dopravovali vrchnostenské zboží mimo oblast jejich vlastního panství. Specifickou skupinou pak v této kategorii jsou různé pohyby či vyžádané migrace venkovského obyvatelstva spojené s církevní

---

¹⁹ Alice Velková, *Složení domácnosti a problematika čelední služby na panství Štáhlavy počátkem 19. století*, in: Marie Koldinská – Alice Velková (edd.), *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, Praha 2003, s. 152.

²⁰ Sňatková migrace v Poděbradech a okolních vsích Eduard Maur, *K demografickým aspektům*, s. 22-23.

²¹ Tamtéž, s. 262-286.

²² K aspektům motivací Eduard Maur, *Studia migrací*, HD 30, s. 9-10; Týž, problémy studia migrací v českých zemích v raném novověku, in: Eduard Maur – Josef Grulich, *Dějiny*, s. 7-18; Josef Grulich, *Motivace*, s. 280-290; Eliška Čáňová dělí migrace do dvou základních skupin. Na skupinu, která způsobuje přírůstek obyvatel (imigraci) a na skupinu opačnou, působící úbytek obyvatel (emigrace). Dále rozděluje migrace na trvalé, opakované a sezónní. Eliška Čáňová, *Prameny*, s. 145.

²³ Týž, s. 261-264; Eduard Maur, *Studia migrací*, s. 11-13; Týž, *Demografické problémy*, s. 13-20; J. Ehmer, *Migration*, s. 15.

každodenností. Od účasti na náboženských poutích, po účast na svatbách, křtinách či pohřbu. Jednalo se o pohyb vrchností povolovaný, i když zřejmě přísně kontrolovaný a v rámci venkovského prostředí o pohyb běžný.²⁴ Možnosti zkoumání lokální komunikace mezi poddanými se nabízejí, prozatím se však nenašlo u nás většího uplatnění.

Druhou kategorií prostorového pohybu venkovského obyvatelstva můžeme shrnout pod hlavičku sezónní migrace, která byla nejčastěji spojena s polními pracemi. Naskýtají se zde otázky, v jakých případech se jednalo o migraci dobrovolnou či vrchností nařízenou, a tudíž vynucenou. Eduard Maur se zde také zmiňuje o obdobné situaci u řemesla stavebních dělníků, respektive příslušníků stavebních řemesel, která však není poznána vůbec.²⁵

Třetí skupinu představují logicky migrace dlouhodobějšího charakteru. Jednalo se v některých případech i o několikaletý pobyt poddaných mimo panství, většinou spojený s výkonem či přípravou na určité povolání. Poddaní odcházeli na čelední službu, v některých případech děti na studia, řemeslníci na vandr. V každém případě odcházeli s povolením vrchnosti, opatření tzv. povolovacím či fedrovním listem.²⁶ I v tomto případě mohlo docházet k migraci vynucené, v mnoha případech vrchnost nutila poddané nastoupit do vrchnostenské služby, zejména ve dvorech.

Poslední skupinou je migrace trvalá. Poddaní odcházeli z panství buď do měst, v rámci jedné vrchnosti na její jiné panství, či na panství patřící pod jinou vrchnost. Poddaní odcházeli z povolení vrchnosti s tzv. zhostním či výhostním listem nebo se jim dostalo udělení svobody. Většinou je tento druh migrace spojen s přechodem jedné životní fáze do druhé (sňatek či odchod do armády). Na rozdíl od výše jmenovaných, legálních způsobů trvalého opuštění panství, docházelo i k ilegálnímu odchodu poddaných. Jednalo se o tzv. zbíhání poddaných. Jedná se o další dosud neprobádané téma, které si zaslouží větší pozornost.²⁷

Z uvedeného přehledu je patrné, že se naskýtá více otázek nežli odpovědí. Z daného stavu bádání je možno doložit intenzivnější a mnohotvárnější formy prostorového pohybu poddaného obyvatelstva, než se původně předpokládalo. Chybí však doložené výsledky podepřít dalšími studiemi, neboť migrační strategie se na jednotlivých panstvích v Čechách lišily a není tak možné podat v současnosti ucelený obraz prostorového pohybu poddaného obyvatelstva.

---

²⁴ Zdeněk Kalista, *Česká barokní pout'*, Žďár nad Sázavou 2001, s. 50-51, 60; Miroslava Melkesová, *Geografický horizont kmotrů v polovině 17. století na Chýnovsku*, in: Eduard Maur - Josef Grulich, *Dějiny*, s. 202-242; Jiří Sekerka, *Rybníky na Blatensku*, Příbram 2000, s. 23-24.

²⁵ Eduard Maur, *Problémy studia*, s. 12.

²⁶ Týž, *Čeled' a tovaryši*, HD 23, 1999, 85-135; Týž, *Das Gesinde in Böhmen in der frühen Neuzeit*, in: Antoinette Fauve-Chamoux - Ludmila Fialová (edd.), *Le phenomene de la domesticité en Europe, XVIe-XXe siècles. (Acta demographica 13)*, Praha 1997, s. 75-94.

²⁷ Miroslav Toegel, *Zbíhání poddaných*, s. 191-226; Bedřich Šindelář, *Zbíhání poddaných*, s. 101-126.

2. 2. Dějiny Libějovic

Z archeologických nálezů lze předpokládat jisté formy osídlení již v pravěké době. Důvodem k usazování prvních lidí v této oblasti byla blízká obchodní cesta, která procházela přes dnešní Netolice a dále podél řeky Blanice.²⁸

Obec samotná vznikla zřejmě v první polovině 13. století. První písemná zmínka o vesnici Libějovice pochází z roku 1264²⁹, kdy je podle záznamů ves v držení „zemaná Tomáše ze Zlubegewitz“.³⁰

Obdobně ves Chelčice, která leží severozápadně od Libějovic, byla v držení vladyků z Chelčic a vladyků z Tupes. Koncem 14. století se prameny zmiňují o Hružích z Vlhav,³¹ kteří drželi panství až do období po husitských válkách. Poté přešlo panství pod rod Malovců, nejdříve roku 1471 a poté již natrvalo od roku 1489, kdy se stalo součástí libějovického panství. Také ves Újezd patřila vladykům z Újezda, předkům vladyků Kozských z Kozího. Roku 1545 byla ves prodána Malovcům vladyky z Kovanína. Truskovice se v pramenech objevují již roku 1274 s vladyky z Truskovic. Truskovice byly vždy vsí, která měla několik dílů a vrchností. V 16. století to byly již jen vrchnosti dvě, libějovická a hlubocká. Hvožd'any se dostaly do libějovického panství již roku 1548, Čichtice naopak až roku 1651, kdy jej k panství přikoupila Marie Magdalena Buquoyová od Václava Kořenského z Terešova.³² Ves Křepice byla původně majetkem města Písku. Za Jana Lucemburského však byly Křepice připsány Ctiboru z Modliškovic, jímž byla založena vladycká větev Křepických z Modliškovic.³³

Ve 14. století byly již Libějovice v držení jedné z odnoží, v té době rozšířeného, rodu Malovců. Rod rytířů z Malovic byl již ve 14. století usazen ve tvrzi Malovice, nacházející se severně od Netolic. Během následujících desetiletí vzniklo několik větví tohoto rodu, které ovládaly území na Prácheňsku, Bechyňsku, Vltavsku a také Kouřimsku a Čáslavsku. Prvním zmíněným Malovcem byl Petr neboli Pešek z Libějic, zakladatel původní věžovité tvrze. Poté se vystřídal několik dalších členů rodu. Na počátku třicátých let 16. století se vlády nad rodovým majetkem Malovců z Malovic (zbožím malovickým) ujali synové

---

²⁸ Libějitz, do roku 1950 Libějice, okr. Strakonice; *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2001.

²⁹ Jan Blesík, *Z paměti Libějovic*, Praha 1948; *Lexikon historických míst*, Praha 2001; August Sedláček, *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1908; Dr. Antonín Profous, *Místní jména v Čechách II*, Praha 1949; SOA Třeboň, *Průvodce po archívních fondech*, Praha 1959.

³⁰ *Lexikon*, Praha 2001; Dr. Antonín Profous, *Místní jména*, Praha 1949, August Sedláček, *Místopisný slovník*, Praha 1908.

³¹ *Ottův slovník naučný XI*, Praha, 1895, s. 811.

³² *Ottův slovník naučný XIV*, Praha 1899, s. 823.

³³ *Ottův slovník naučný XII*, Praha 1897, s. 387.

Oldřicha Malovce a Kateřiny z Pacova Jan, Mikuláš, Pavel, Zikmund, Bohuslav a Oldřich bratři Malovcové z Malovic. Na konci třicátých let 16. století ovládal toto zboží Pavel Malovec z Malovic, který jej roku 1545 prodal Divišovi, Zikmundovi a Pavlovi, bratřím Malovcům z Libějovic. (Diviš pak koupil roku 1542 jen zbylou část malovického panství, zatímco bratři se roku 1545 zřekli svých získaných dílů). Jediným držitelem tak zůstal Diviš Malovec z Libějovic.³⁴

Po několika stoletích vlády Malovců v Libějovicích prodal Diviš Malovec panství Libějovice roku 1559 z finančních důvodů Vilému z Rožmberka.³⁵

Novými pány na Libějovicích se stali Rožmberkové. Neměli Libějovice v držení nikterak dlouho, přesto stačili do vývoje panství významně zasáhnout. Na rozsáhlém panství začali uskutečňovat moderní způsoby vedení správy panství, které již předtím zavedli úspěšně na ostatních rožmberských državách. V průběhu druhé poloviny 16. století se pak bývalé libějovické panství proměnilo v jeden z nejvýnosnějších velkostatků.³⁶ K postavám rodu Rožmberků existuje množství pramenů a literatury,³⁷ proto vynechám individuální příběhy hlavních postav rožmberského rodu a soustředím se na dějiny libějovického panství.

---

³⁴ Václav Bůžek, *Pozadí majetkového úpadku Diviše Malovce z Libějovic v letech 1555–1561*, JSH 1, 1987, s. 13-22; August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého* 7, Praha 1890, s. 122 „25. 3. 1539 byla uzavřena smlouva mezi bratry Divišem, Zikmundem, Pavlem a Mikulášem Malovcovými z Libějovic, ve které se zavazují, že nebudou uplatňovat nárok na zděděný majetek kohokoliv ze zúčastněných“. SOA Třeboň, CR – listiny, Malovec, inv. č. 399, kart. 32.

³⁵ Václav Bůžek, *Pozadí*, s. 18-19. Podle příznání berně z roku 1557 patřil Diviš Malovec mezi nejbohatší rytíře v Prácheňském kraji, ale kvůli špatným investicím (koupil rabštejnského panství) a splácení starých splátek nemohl zastavit nezadržitelný bankrot vlastních financí. Diviš Malovec si byl vědom situace, a aby se vyhnul trestným sankcím z nesplácení dlužných částek, byl nucen k totálnímu výprodeji svého panství. Vilém z Rožmberka jednal o prodeji během let 1557 až 1559, kdy v posledním zmiňovaném roce bylo libějovické panství vloženo Vilému z Rožmberka do desk zemských. Hejtnanem se stal Petr Ivan z Trojan a důchodním písařem Jiřík Lomnický. Diviš Malovec dožil svůj život jako věrný klient na českokrumlovském hradě.

³⁶ Jaroslav Čechura, *Libějovice - obilní továrna rožmberského dominia*, ČNM-A 166, 1997, č. 3-4, s. 93-117; Týž, *Šlechtický podnikatelský velkostatek v předbělohorských Čechách*, In: *Vědecká konference k 100. výročí narození Bedřicha Mendla, prvního profesora hospodářských dějin Univerzity Karlovy 1892-1992*. Praha, Karolinum 1997, s. 145-160; Týž, *Třeboň za posledních Rožmberků. Hlavní zdroje příjmu a výnos panství*. JSH 63, 1994, s. 162-174; Týž, *Velkostatek a rolnické hospodářství. Srovnání Waldviertlu a jižních Čech v období před třicetiletou válkou*, In: *Kultury na hranici. Jižní Čechy – Jižní Morava - Waldviertel - Weinviertel*. Vídeň, Promedia Druck 1995, s. 107-111.

³⁷ Václava Březana *Život Viléma z Rosenberka*, Praha 1847; J. Truhlář, *Urbář zboží rožmberského z roku 1379*, 1880; *Ottův slovník XII*, s. 28–35; František Mareš, *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, 1878; Rudolf Rauscher, *O popravčí knize pánů z Rožmberka*, 1934; Alois Míka, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, České Budějovice 1970; František Kavka, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, Praha 1983; Jaroslav Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, I-II*, Praha 1985; Anežka Svobodová, *Petr Vok z Rožmberka*, Praha 1985; Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985; Aleš Stejskal, *Hospody posledních Rožmberků*, Dějiny a současnost 4, Praha 1996, s. 9-13; Jaroslav Pánek, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Brno 1996; Týž, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989; Anna Kubíková, *Vilém z Rožmberka*, Český Krumlov 1992; Martin Horyna, *Vilém z Rožmberka a hudba*, in: *Opera Historica* 3, České Budějovice 1993; Václav Bůžek a Josef Hrdlička, *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997; Jaroslav Pánek, *Vilém z Rožmberka, Politik smíru*, Praha 1998; Bohumír Němec, *Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu*, České Budějovice 2001; Václav Bůžek a kol., *Věk urozených*, Praha 2002; Anna Kubíková, *Rožmberské kroniky*, Třeboň 2005; Lenka Veselá, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.

Dne 12. května roku 1551 převzal Vilém z Rožmberka vládu na svých panstvích. Součástí rožmberského dominia bylo v té době panství českokrumlovské, třeboňské, novohradské, rožmberské, helfenburské, choustnické, miličinské, drslavické a želečské, města Prachatice a Lhenice, vedle toho právo nad církevními statky kláštera vyšebrodského, třeboňského, zlatokorunského, českokrumlovského a borovanského. Od roku 1554 přibylo panství vimperské, v roce 1559 bylo přikoupeno panství Libějovice a Rábí, roku 1576 Stráž nad Nežárkou a v roce 1579 se opět majetkem Rožmberků staly Sedlčany, které však již následujícího roku vyměnil Vilém z Rožmberka s Jakubem Krčínem za Leptáč u Netolic.

V roce 1581 koupil Vilém z Rožmberka horní město Rychleby a Silberberk ve Slezsku, v roce 1584 Libeň. Dále pak se stala součástí dominia Roudnice, jako dar od císaře Maxmiliána roku 1575. Roku 1589 získal rovněž dědičně kláštersví zlatokorunské. Roku 1565 se od dominia oddělila panství Vimperk, Želeč a Choustník, která byla přidělena Petru Vokovi. O čtyři roky později k nim Petr Vok přikoupil Bechyni. Jako věno naopak získal sňatkem s Kateřinou z Ludanic Helfštýn s Lipníkem na Moravě a roku 1589 dokoupil menší statky Vyhnance a Březnici, jež byly připojeny k Bechyni. K postavení Viléma z Rožmberka jako nejvyššího purkrabího pražského (od roku 1570) patřilo také držení panství zvaného „*panství úřední*“.³⁸

Vilém z Rožmberka byl prvním velmožem království českého a vysokým zemským úředníkem. Velká část jeho příjmů byla využívána právě k reprezentaci tohoto postavení v tehdejší šlechtické společnosti. Jelikož příjmy nestačily pokrýt veškeré náklady, snažil se Vilém z Rožmberka pečlivým uspořádáním správy panství dosáhnout zvýšení výnosů. I přes jeho reformní kroky ovšem zadlužení neustále rostlo. Po smrti Viléma z Rožmberka se ujal vlády na panství jeho bratr Petr Vok.³⁹ V rámci záchrany jádra panství začal rozprodávat okrajové části dominia. Některé části daroval, jako například Roudnici, kterou získala vdova po Vilémovi z Rožmberka, Polyxena z Pernštejna. Prodejem okrajových částí sice uspokojil největší věřitele, ale i tak vzhledem k neúnosné situaci musel během let 1600–1601 přejít ke krajnímu řešení.⁴⁰ Rodové krumlovské panství bylo po jednáních s císařskou komorou předáno pod její správu i s převzetím dluhů. Rožmberské dominium se tak po roce 1602 ustálilo na panství třeboňském, novohradském, borovanském, rožmberském a libějovickém, spolu s patronátním právem nad panstvím vyšebrodského kláštera.

³⁸ Táž, *Vývoj panství*, SAP, 21, č. 1, s. 115.

³⁹ Rožmberské dědictví v té době zahrnovalo 18 velkostatků s 18 městy, 34 městeček a víc než 750 vesnic. Současně byl však nucen splácet obrovský miliónový dluh. A. Míka, *Osud slavného domu*, s. 174.

⁴⁰ V roce 1593 prodal panství Helfštýn, Helfenburk s Bavorovým, Miličín, v roce 1594 řadu vsí na Soběslavsku. Roku 1596 byl nucen prodat bechyňské, želečské a choustnické panství, Černovice a Stráž. Panství Vimperk koupil v roce 1601 Volf Novohradský z Kolovrat. Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 116.

Při rozprodávání majetku se dostaly Libějovice ještě před smrtí Petra Voka z Rožmberka do správy sestřence Jana hraběte Zrinského.⁴¹ Po jeho smrti měly připadnout spřízněnému rodu Švamberků.⁴² Prvním pánem na Libějovicích se stal Jan Jiří ze Švamberka, královský rada, od r. 1595 rada komory, dvorský sudí 1600–1609 a mezi lety 1609–1611 dokonce nejvyšší komorník. Roku 1609 se stal hejtmanem prácheňského a bechyňského kraje. Po roce 1617 kdy umírá, ujmul se panství Petr ze Švamberka. Na začátku nadcházejícího konfliktu stanul na straně zastánců a podporovatelů protestantů. Stal se jedním z direktorů a defensorem. Fridrichem Falckým byl jmenován dvorským sudím. Petr ze Švamberka zemřel již v květnu roku 1620, jeho manželka se provdala v cizině za Ladislava Vlena ze Žerotína, kam utekla po prohrané bitvě na Bílé Hoře. Majetek byl Švamberkům zkonfiskován a roku 1621 darován generálovi Karlu Bonaventurovi, hraběti z Buquoy.

Rod Buquoyů spravoval panství Libějovice mezi léty 1620 až 1801.⁴³ Libějovice získal výše jmenovaný Karel Bonaventura de Longueval baron de Vaux, hrabě de Buquoy za věrné služby v císařském vojsku.⁴⁴ Panství Libějovice získal ještě před rozhodující bitvou na Bílé

---

⁴¹ Jan Zrinský ze Serynu (1565 – 1612) byl posledním šlechticem spřízněným s rožmberským rodem. Byl synem Mikuláše Zrinského a Evy, rozené z Rožmberka, sestry Viléma a Petra Voka. Petr Vok postoupil svému synovci roku 1597 hrad a panství Rožmberk a po své smrti (dle smlouvy z 11. září 1600 a z 24. října 1601 byla část dědictví Rožmberků podstoupena císaři, zatímco Libějovice měly připadnout Zrinskému) také Třeboň a Vyšší Brod. Jan Zrinský zemřel bezdětný již roku 1612 a tak přešel jeho majetek do rukou Švamberků. J. Blesík, *Z paměti*, s. 18.

⁴² *Dle dědičných smluv r. 1484 mezi Rožmberky a Bohuslavem učiněných připovídal se k dědictví po Petrovi Vokovi z Rožmberka, což tento smlouvou 4. ledna 1610 učiněnou uznal. Po jeho smrti uvázal se (1611) v Třeboň, Borovany, Nové Hradky, dům na Hradčanech Ottův slovník, XXIV, s. 848. „... Uznav za platné nároky rodu Švamberského, učinil 4. ledna 1610 s Janem Jiřím ze Vamberka smlouvu takovou, že Petr Vok posledním pořádkem to opatří, aby Třeboň s Borovany, Nový Hrad, dům na Hradčanech a kunratické louky zdědil Jan Jiří ze Vamberka a vždy nejstarší z rodu Švamberského aby jej držel. Kromě toho vymíněn mu byl nápad na panství rožmberské a Libějovice po hraběti Zrinském, a jen nápad na klášter Vyšší Brod pozůstaven císaři. Jan Jiří ze Š. zavázal se, že k erbů svého připojí červenou růži. V témž smyslu bylo psáno i poslední pořádkem Petrovo... “. Ottův slovník naučný XXII, 1897, s. 35.*

⁴³ Šlechtický rod Buquoy pochází z Francie. Původně jeho jméno znělo Longueval, dle hradu Longueval ležícího v severofrancouzské Picardii, nedaleko města Amiens. Území, z kterého původně pocházeli, se nalézalo mezi Francií (provincie Picardie, Artois, Hainaut) a dnešní Belgií, tehdejšími Flandrami. Dle legendy byl zakladatelem rodu rytíř Alexandre de Longueval, zvaný též Aubert či Woutier. Již roku 1080 měl doprovázet křesťany na pouť do Svaté země. I přes znalost jmen jeho potomků nejsou další předkové dostatečně podloženi pramennou základnou, a tak se za prvního doloženého prapředka rodu uvádí Antoine de Longueval, který nalezl smrt roku 1190 v Palestině (Gaze). Od této chvíle můžeme sledovat členy rodu až do nynějších dob. Členové rodu bojovali v bitvě u Crécy či v bitvě u Azincourtu. Zásadním krokem v dějinách rodu bylo vstoupení Jeana V. a Huguese během 15. století do služeb burgundského vévody Filipa III. Dobrého. Jeden jako vévodův rádce a komoří, druhý jako guvernér v Bapaume. Stali se současně prvními pány na Vaux (barony) a členové rodu se od té doby začali psát de Longueval, baron de Vaux. Mimo to zajistili potomkům slibnou kariéru v habsburských službách. Významná byla jejich úloha při zprostředkování svatby Maxmiliána Habsburského a Marie Burgundské roku 1477. Dalším důležitým krokem bylo zakoupení panství Grand Buquoy roku 1567 a spojené o třináct let poději s přikoupeným panstvím Petit Buquoy. Obě panství se nacházela poblíž Arrasu. Zakoupil je Maxmilián de Longueval, baron de Vaux, otec Jeane, Jolande, Philippa a Charlese Bonaventury. Dne 20. června 1580 španělský král Filip II. povýšil panství Buquoy na hrabství a Maximilien se stal prvním hrabětem de Buquoy. Informace byly použity z přehledné knihy, ale spíš populárně naučného charakteru Pavel Koblasa, *Stručné dějiny rodu. Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 9–14.

⁴⁴ Tamtéž, s. 14–19.

Hoře od císaře Ferdinanda II. Listinou ze dne 6. února 1620 obdržel statky Švamberské, mezi nimi i Libějovice.⁴⁵ Na naléhání hraběnky Marie Magdaleny provedla exekuční komise roku 1621 oficiální konfiskaci švamberského majetku a v následujících letech 1622 a 1623 byl tento majetkový převod úředně zapsán do desk zemských a stvrzen císařem.⁴⁶ Karel Bonaventura zemřel v bitvě před Novými Zámky 10. července 1621 a o panství se začala starat jeho manželka Marie Magdalena. Zpočátku svěřila panství na starost bratřím Phillippovi a Bernardovi von Straten, ale po katastrofálním způsobu vedení panství se rozhodla roku 1635 o svůj majetek postarat sama. V následujících letech zvětšila své dosavadní statky přikoupením několika okolních vesnic, nejdříve Čichticemi a poté Těšínovem.⁴⁷

O další rozkvět panství se zasloužil syn Marie Magdaleny Karel Albert Buquoy, který statky dále rozmnožil a zřídil z nich roku 1669 fideikomis. Stalo se tak testamentem Karla Alberta, který zemřel v Mons 29. března 1669. V závěti ze svých panství v Čechách učinil majorát neboli fideikomis, což zaručovalo nedělitelnost panství a ochraňovalo jej tak v budoucnu v případě finančních potíží. Císař Leopold I. poté roku 1666 závět potvrdil.⁴⁸

S další postavou z rodu Buquoyů je spojeno množství staveb v okolí a také stavba nového zámku. Hrabě Filip Emanuel díky dostatku finančních prostředků pokračoval ve stavební činnosti. Nechal postavit již jeho otcem slíbený poutní kostel Lomec nedaleko Libějovic a poutní chrám Nanebevzetí Panny Marie na Dobré Vodě (nazývaný Brünnl) v Novohradských horách. Zařídil stavbu nového zámku a zámek starý nechal k používání úředníkům.⁴⁹

V 18. století se stal nejvýznamnějším členem rodu Jan hrabě Buquoy, který proslul hlavně charitativní činností na svém panství.⁵⁰ Za jeho života se dostávají Libějovice do majetku Schwarzenbergů, a to roku 1801, kdy kníže Josef Jan Nepomucký ze Schwarzenbergu koupil libějovické panství.⁵¹

---

⁴⁵ 6. února 1620 získal od Ferdinanda II. panství Nové Hrady, Rožmberk a Libějovice. Darovací listina byla napsána česky, vlastnoručně ji podepsal císař a kontrასignoval královský český kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. Panství nezískal jako odměnu za své služby, ale z důvodu platební neschopnosti císaře. Ferdinand II. neměl na zaplacení žoldu pro Buquoye a jeho vojáky. Pavel Koblasa, *Stručné dějiny*, s. 19.

⁴⁶ Tamtéž, s. 20.

⁴⁷ Tamtéž, s. 20; s. 46.

⁴⁸ Tamtéž, s. 20; *Ottův slovník naučný IX*, s. 17-173.

⁴⁹ Pavek Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 2001, s. 341; Týž, *Encyklopedie českých zámků*, Praha 2006.

⁵⁰ Pavel Koblasa, *Stručné dějiny*, s. 28–29; Aleny Petráňové, *Venkovská chudina evidovaná v buquoyském „zaopatřovací“ zřízení v druhé polovině 18. století*, JSH XXX, České Budějovice 1961, s. 114–134.

⁵¹ Finanční problémy sužovaly rod Buquoyů téměř od počátku jejich existence v Čechách. Problémy po třicetileté válce spolu s nesplacenou směnkou od císaře byly jedním z důvodů vytvoření fideikomisu roku 1663. Problémy ale nastaly nedlouho poté, kdy vdova Maria Margaretha, po smrti hraběte Ferdinanda roku 1685, požadovala alodní (nebyl součástí fideikomisu) majetek pro sebe. Spor se nakonec vyřešil, ale pro přidání další neshody byla 5. června 1688 uzavřena smlouva mezi bratry Karlem Philippem, Albertem Karlem a Landelin o nástupnictví

Po smrti knížete Josefa roku 1833 se ujal správy panství nejstarší syn Jan Adolf narozený roku 1790. Pro obnovení hospodářského významu Libějovic nechal provést revizi panství svým hospodářským rádcem Mayerem. Ten navrhl využít služeb knížecího úředníka Františka Horkého,⁵² který během několika let dokázal udělat z Libějovic velmi výnosné panství. Zavedl moderní zemědělské nástroje, provedl změnu osevního systému, zavedl výnosnější pěstování brambor a řepky či založil roku 1838 lihovar v Rábíně. Mezi další kroky patřilo pěstování chmele či vysazování ovocných stromů. Po smrti Jana Adolfa přešla správa panství na syna Adolfa Josefa. Ten absolvoval vojenskou a posléze diplomatickou kariéru. Po svatbě s Idou z Lichtensteina se vzdal vojenské služby, ale po vypuknutí války s Itálií roku 1859 se do vojenské služby vrátil a dosáhl hodnosti majora.⁵³ Po návratu zpět na panství Libějovice se věnoval lesnímu hospodářství a honitbám. Zastával též politické funkce, ať již jako poslanec sněmu království českého za stranu historické šlechty, či později jako poslanec říšské rady za obce Prachatice, Vimperk, Sušici, Plsnou a Volary. Zemřel 5. října roku 1914.

Po jeho smrti se stal pánem na Libějovicích jeho syn, kníže Jan ze Schwarzenberku. Před první světovou válkou představovala schwarzenberská panství majetek o rozsahu 176.146 ha.⁵⁴ Po skončení první světové války byl i díky této skutečnosti jako jeden z prvních podroben pozemkové reformě. Nejdříve dle zákona z 27. března 1919 o přidělu pronajaté půdy

---

majorátu. Smlouva stanovila, že nástupcem bude vždy nejstarší dědic. Roku 1689 tedy Karl Phillip vyplatil své bratry a přitom zadlužil panství částkou 170.000 zlatých. Během dalších let byl přikoupen statek Dub od Václava Arnošta Markvarta z Hrádku, statek Mostky (Pernlesdorf) a statek Větrný Jeníkov od Jana Antonína rytíře Pachtý. Přesto nákladná stavební činnost hraběte Alberta přivodila další zadlužení. Již v roce 1703 kdy přebíral fideikomis, činil dluh 50.000 zlatých, když zemřel, nabyl dluh výše 150.000 zlatých. Ani částečné rozprodávání panství nezabránilo vyhlášení bankrotu roku 1732. Rodinný dluh dosáhl výše 719.499 zlatých a 40 krejcarů, hodnota buquovských aktivit činila 104.000 zlatých. Císař Karel VI. uvalil na panství „nucenou správu“, která byla zrušena roku 1738, kdy Karl Kajetán slíbil předat panství synovi Franzi Leopoldovi. K předání a vyrovnání s bratrem Karlem Jakobem došlo v roce 1740. Poté začalo splácení dluhů, podařilo se dokonce vyjednat slevu u věřitelů ve výši 200.000 zlatých. Dluhy však stále činily 398.644 zlatých. Syn Františka Leopolda opustil strategii prodávání a kupování statků a zaměřil se na vnitřní rozvoj panství. Využil lesního bohatství, stavěl hamry, palírny, sklárny či plavil dříví a osidloval dosud neobydlené části panství. Podařilo se mu také u císaře prosadit změnu Libějovic na peněžní fideikomis. Ale tímto nezabránil prodeji libějovického panství. 1. května 1801 prodal knížeti Schwarzenberkovi panství Libějovice, a ačkoli byla kupní suma stanovena na 1.200.000 zlatých, zbylo Buquovi po převzetí všech dluhů Schwarzenberkem pouhých 300.000 zlatých. Tamtéž, s. 46-49.

⁵² Horký byl za své služby jmenován roku 1841 inspektorem jihočeských panství Netolice a Protivín, roku 1843 inspektorem panství Borovan, Prachatic a Křešťovic. Roku 1846 se stal inspektorem českých statků knížete Jana z Lobkovic, roku 1817 převzal inspekci statků hrabat Rothkirchů a Sweerts-Sporcků a konečně roku 1848 i administraci všech českých statků knížete Karla Paara. R. 1850 se stal ředitelem na knížecí rolnické škole v Rábíně. Během roku 1855 opustil Libějovice a usadil se v Praze, roku 1862 zakoupil velkostatek Kolín a nechal si vystavět zámeček Horskýsfeld u Býchor. Tam i roku 1877 zemřel jako rytíř z Horskýsfeld, s titulem rytíře řádu železné koruny. Jan Blesík, *Z paměti*, s. 31.

⁵³ Hodnost si vysloužil v bitvě u Solferina. Na památku bitvy a návrat svého syna, nechala jeho matka vystavět památník se sochou sv. Jiří mezi vrchy Džbánem a Holičkovem. Tamtéž, s. 33.

⁵⁴ Správa panství byla rozdělena ve 12 ředitelství, z nichž 8 se nacházelo v jižních Čechách: Krumlov, Hluboká, Třeboň, Netolice, Protivín, Vimperk, Dlouhá Ves a Chýnov, 4 ředitelství pak v severních Čechách: Citoliby, Mšec, Postoloprty a Lovosice. SOA Třeboň, *Průvodce* 3, Praha 1959, s. 36.

nájemcům, kteří měli půdu pronajatou od 1. října 1901, a kterým se vlastní půda přidělem nevětšovala přes 8 ha, bylo ze schwarzenberského majetku rozdáno přes 18.000 ha, a to převážně v šumavském regionu.⁵⁵ Vlastní reforma začala v roce 1922 a proběhla pro rozsáhlost schwarzenberského panství v několika etapách.⁵⁶ Po provedené reformě zůstalo Schwarzenberkům ještě 47.000 ha lesů s několika rybníky, pivovary a další zemědělská půda. Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava dne 17. srpna 1940, byl z rozkazu A. Hitlera všechen majetek Schwarzenbergů zabrán pro potřebu NSDAP. Po druhé světové válce, zákonem ze dne 10. července 1947, byl majetek Schwarzenberků opět zabaven, tentokrát pro potřebu státu, k znárodnění došlo 1. ledna 1949.⁵⁷

Shrneme-li tedy historii panství Libějovice, vidíme jeho postupný vývoj od držeb jednotlivých vesnic vladyky, až po sjednocení jádra panství pod rodem Malovců v první polovině 16. století. Za vlády Malovců se panství postupně rozrůstalo. Poté co panství přešlo pod správu Rožmberků, nedošlo k jeho výraznějšímu rozšíření, zato došlo díky správním reformám k výraznému hospodářskému vzrůstu. K majetkové proměně stavu panství došlo až po třicetileté válce. Na západě panství přibýlo osm vesnic z helfenburského panství a na jihu bylo libějovické panství rozšířeno o šest vesnic z panství krumlovského. Až do poloviny 19. století se počet vesnic již příliš neměnil. Ubyly sice vesnice na jihu a východě z krumlovského panství, ale byly připojeny vesnice kolem městečka Protivín na severu a dvůr Blanice s přilehlými vesnicemi na západě. K roku 1846 mělo libějovické panství 39 vesnic.

---

⁵⁵ Tamtéž, s. 36.

⁵⁶ Největší část vyvlastněných statků s polesími Netolic, Protivína, Dlouhé Vsi, Citolib, Mšece a Postoloprť spolu s větším dílem polesí třeboňského a vimperského a s rybníčním hospodářstvím v Třeboni, Protivíně, Netolicích a Mšeci zároveň s některými dvory, v celkové výměře 61.000 ha převzal stát. Vyvlastněny byly také pivovary v Petrově Dvoře u Netolic a Plavnici u Českých Budějovic, pak většina lihovarů. Řádné přidělové řízení bylo v r. 1931 skončeno. V následujících letech proběhlo pak tzv. zkrácené přidělové řízení. Až na několik komplexů byla roku 1937 pozemková reforma skončena. Tamtéž, s. 36.

⁵⁷ Tamtéž, s. 38.

2. 3. Správní vývoj panství

Z doby prvních držitelů Libějovic nemáme zprávy o správě panství. Vzhledem k časovému rozmezí můžeme předpokládat před polovinou 16. století, tedy před prodejem panství Rožmberkům, jistou snahu o počátky vlastní vrchnostenské správy nad poddanými a snad také správy počínajícího režíjního velkostatku.

Roku 1557 se Libějovice prodejem dostaly do majetku rodu Rožmberků. Rožmberkové začali na libějovickém panství provádět reformy, které již předtím uskutečnily na vlastních statcích. Potřeba nutnosti reformy byla pocíťována již po husitských válkách. Již poručníci Viléma z Rožmberka si byli této potřeby vědomi a v roce 1546 přijali instrukci, jejímž cílem bylo snížení výdajů na vedení dvora, instrukce pak omezovala počet dvořanů a služebníků na krumlovském hradě. Byla zavedena praxe vedení čtyř knih při úředních jednáních, stejně jako vedení čtyř knih účtů. Do čela této správy postavili poručníci Viléma z Rožmberka krumlovského hejtmána Doudlebského a kancléře Albína z Helfenburka.⁵⁸

Vilém z Rožmberka se ujal správy panství 12. května roku 1551. Již 22. května vydal instrukci jako vladař rožmberského domu, která pojednávala o správě panství v jeho nepřítomnosti. Potvrdil funkce čtyř hlavních správců (Adama Sudka, Jindřicha Ojře, Mikuláše Humpolce z Tuchoraze a Albína z Helfenburku), které měly být respektovány všemi ostatními úředníky. Pouze v nejasných případech rozepře poddaných se měli uchýlovat o radu k Jáchymu z Hradce.⁵⁹ Dosavadní správní uspořádání Rožmberk ponechal. Rostoucí náklady na vedení panství však donutily Viléma z Rožmberka roku 1556 opět provést redukci úřednictva. Další kroky směřující k efektivnosti správy neustále se rozšiřujícího panství pak prováděl rožmberský regent Jakub Krčín z Jelčan.

Po smrti Viléma z Rožmberka se panství ujal jeho bratr Petr Vok z Rožmberka. Stejně důvody, které dostaly Libějovice pod správu Rožmberků, nyní nutily Petra Voka k rozprodávání rodinného majetku. Přes všechny reformní snahy na panství se nedařilo vyrovnávat dluhové zatížení, a tak během let 1600 až 1601 byl Rožmberk nucen prodat další části panství. Po roce 1602 rožmberské dominium tvořily panství třeboňské, novohradské, borovanské, rožmberské a libějovické. Centrem správy se po Českém Krumlovu stala Třeboň.

---

⁵⁸ Ke správě zámku a projednávání potřebných záležitostí měli k ruce čtyři rady a správce: Jana Šilbocha, Adama Sudka z Dlouhé, Jindřicha Dráčovského a Jindřicha Ojře z Protivce. Roku 1547 byla vydána další instrukce, která se přímo týkala vedení počtů sirotčích a odúmrtních rejstříků a popisovala počínání úředníků při soudních jednáních. Roku 1548 přišla instrukce od Albrechta z Gutštejna, Jeronýma Šlika z Holiče a Oldřicha Holického ze Šternberka stanovující postup poddaných při předkládání jejich záležitostí a upravující chod kanceláře. SOA Třeboň, sbírka CS, sg. II-357-6m; *Václava Březana Život Viléma z Rosenberka*, Praha 1847, s. 22–23.

⁵⁹Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 114.

Spolu se zmenšením panství se změnil i počet úředníků a některé funkce. Již roku 1596 byla spojena funkce komorního a truhelního písaře, roku 1604 dokonce zanikla funkce kancléře.⁶⁰

Stejně jako Vilém i Petr Vok pověřil správce, kteří vedli panství po dobu jeho nepřítomnosti.⁶¹ Správci (radové) se pak objevovali při kanceláři až do smrti Petra Voka 6. listopadu 1611. Jeho dědic Jan Jiří z Švamberka pak správu kanceláře zjednodušil či mírně poupravil. Zásadní změny přinesla doba po třicetileté válce a nová buquoyská vrchnost.

Jaká tedy byla základní struktura rožmberské správy? Hlavním bodem byla kancelář, která měla za úkol v pohusitské a i předbělohorské době koncipování, pečetení a vypravování důležitých listin. S postupnou byrokratizací však rostl počet těchto úkonů, a tak se již během 15. století objevuje vedle osoby kancléře velký počet písařů se specifickými povinnostmi.⁶² Reformy poručníků z roku 1547 pak upřesnily nebo doplnily povinnosti všech rožmberských úředníků. Jedna z povinností se týkala i vedení rejstříků odúmrtí a sirotčích knih pro všechna panství. Písaři těchto knih měli poté povinnost informovat ihned kancelář v případě jakýchkoliv změn v zápisech těchto knih.

Kancléř spolu s **hejtmanem** a **purkrabím** českokrumlovského panství měli stanoveny úřední dny, v kterých se věnovali vyřizování záležitostí poddaných.⁶³ V roce 1594 se kancelář za nepřítomnosti vladaře stala centrem veškeré správy. Správci měli pravomoc jednat a rozhodovat o postupech, jak řešit záležitosti týkající se vedení panství.⁶⁴

Komora byl úřad mající na starost finanční zabezpečení dominia. Předchůdcem tohoto úřadu byla funkce komorního písaře, který byl od 15. století významným úředníkem rožmberského panství.⁶⁵ Z počátku zastával funkci poměrně důležitého pomocníka samotného kancléře, od roku 1484 již v kanceláři figuroval jako samostatný úředník.⁶⁶ Během první

---

⁶⁰ Tamtéž, s. 116.

⁶¹ V roce 1594 se jimi stali Adam Záhorka, Častolar z Dlouhé Vsi, Jiřík Homut, Václav Víta, Jiřík Olbram, Abraham Mecerod, Jan Benýdek, Matyáš Fuch a Martin Grejcar. Tamtéž, s. 116.

⁶² Byl to hlavně písař komorní, který měl pomáhat kancléři při finančních transakcích. Již roku 1484 pochopili Vok a Petr z Rožmberka velké zatížení kanceláře pro finanční záležitosti, zbavili tehdejšího kancléře Václava z Rovného této části odpovědnosti a přesunuli ji na komorního písaře. Během několika příštích let pak okolo této povinnosti vznikla samostatná kancelář zvaná rožmberská komora. Tamtéž, s. 117; *Václava Březana Život Viléma z Rožmberka*, s. 35; Hynek Gross, *Václav z Rovného, rožmberská kancléř na Krumlově*, Praha 1906.

⁶³ V letech 1539–1577 byl kancléřem Václav Albín z Helfenburka a jeho funkce ho opravňovala k zásahům do řady hospodářských a správních záležitostí. Obdobně velkou pravomoc měl i Jakub Krčín z Jelčan, který v letech 1576 přebudoval kancelář, vyměnil většinu personálu (v rámci mocenského boje) a sám se dosadil na přední místo. Roku 1578 zřídil pro přijímání a kontrolu písařských počtů zvláštní úřad a tyto povinnosti vyňal z pravomoci kanceláře. Eva Círonisová, *Vývoj panství*, s. 118.

⁶⁴ SOA Český Krumlov, fond VÚ Český Krumlov, sg. II A 8 B 1.

⁶⁵ komorník-kammistr, Státní archiv v Třeboni, *Průvodce po fondech a sbírkách*, sv. 2, Praha 1958, s. 45.

⁶⁶ Hynek Gross, *Václav z Rovného*, s. 9.

poloviny 16. století stál v čele rožmberské komory, v níž pracovali ještě další písaři a od roku 1550 i písař truhelní.⁶⁷

Truhelní písař byl od roku 1550 určen k pomoci komornímu písaři při přejímání a opatrování peněz z panství.⁶⁸ Vedle ústředního truhelního písaře vznikly tyto úřední funkce také na Českém Krumlově a na třech oddělených panstvích – Miličíně, Roudnici a na purkrabském panství.⁶⁹ Mezi další úředníky patřili pocestní a kuchyňský písař v jedné osobě vedoucí si záznamy na cestách dvora o naturálních příjmech i vydáních na dvůr a na kuchyni. Hlavní dohled nad kuchyní, spižírnu a sklepy měl kuchmistr, jenž podpisem stvrzoval kuchyňskému písaři seznamy přijatých věcí z jednotlivých panství.

Dalším důležitým úředníkem rožmberské správy byl **regent** či **vrchní hejtman**. Funkce vznikla prosazením se původního českokrumlovského hejtmana nad hejtmany ostatních panství. Z práva své funkce tak mohl zasahovat do záležitostí a správy ostatních hejtmanů.⁷⁰ Prvním doloženým regentem je Michal Březský z Ploskovic a na Zvíkovci, který byl roku 1561 jmenován Vilémem z Rožmberka.⁷¹ Již po dvou letech byl vytlačen ctižádostivým Jakubem Krčínem z Jelčan. Oficiálního jmenování regentem se Krčín dočkal až po šesti letech, ale již během těchto šesti let využíval svého postavení k zasahování do hospodářství ostatních panství.⁷² Roku 1569 vydal nový organizační řád pro pivovary a během následujících sedmdesátých let provedl řadu zásahů v ústřední správě. Roku 1576 provedl již zmíněnou obsáhlou obměnu personálu a o dva roky později zřídil samostatnou rožmberskou účtárnu (*buchalterii*), v jejímž čele stál. Buchalterie přebrala od kanceláře povinnost kontroly písařských počtů. Krčín se dvěma rady a písaři dvakrát během roka dostávali počty od jednotlivých písařů ke kontrole.⁷³

---

⁶⁷ Pokyny pro komorní písaře z roku 1551 navazující na instrukce poručníků Viléma z Rožmberka z roku 1547 stanovily povinnost spravovat všechny důchody a řádně je vybírat od jednotlivých písařů panství. K tomu měl vést dvojí rejstříky, jeden měl mít uložené u sebe, druhé ve sklepě. SOA Třeboň, sbírka CR, sign. z Rožmberka 10/01; Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 120.

⁶⁸ Státní archiv v Třeboni, *Průvodce*, s. 46.

⁶⁹ Dle seznamů úředníků z let 1593–1595 jsou uváděny vedle komorního písaře ještě písaři pomocní při komoře. Roku 1593 Jan Lednický, 1593–1595 Martin Šafař, 1593–1594 Martin Kněhař. Jejich počet se uzpůsoboval potřebám vedení kanceláře. Zatímco v roce 1593 tu pracovali všichni tři jmenovaní, o dva roky později to byl již jen jeden z nich. Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 123.

⁷⁰ Skutečnost, že krumlovský hejtman byl neoficiálně vrchním hejtmánem rožmberských panství, potvrdili i poručníci Viléma z Rožmberka, když roku 1546 rozhodli, aby za jejich nepřítomnosti veškerá správa záležela na krumlovském hejtmánovi a jeho čtyřech pomocnících. Tamtéž, s. 124.

⁷¹ Březan v životopise Viléma z Rožmberka uvádí regentem již hejtmana Petra Doudlebského, *Václava Březana Život Viléma z Rožmberka*, s. 184. Českokrumlovský hejtman Petr Doudlebský dosáhl významných pravomocí, v době svého úřadování měl u sebe i klíče od truhlic s privilegii a majestáty rožmberského rodu, ale po jeho smrti roku 1550 klíče převzal kancléř Václav Albín z Helfenburka. Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 124.

⁷² Tak pod jeho vlivem vznikla řada pivovarů a rybníků na netolickém a libějovickém panství. Václav Hadač, *Staročeský rybníkář Jakub Krčín z Jelčan*, s. 3.

⁷³ Od písařů důchodního, pivovarního, obročního, truhelního i komorního. Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 126.

Správa jednotlivých panství zaznamenala od 15. století dynamický vývoj, který vyvrcholil za vlády Viléma z Rožmberka. Původně měl purkrabí odpovědnost za vojenské a hospodářské záležitosti celého panství. Jeho místo zaujal **hejtman – úředník**, který se staral a měl odpovědnost především za správný chod hospodářství. Purkrabí ale nezmizel, stál v hierarchii hned pod ním jako hospodářský úředník a zástupce hejtmana.⁷⁴ Na některých menších panstvích působil jen jeden z nich a často zde docházelo k rozdílné terminologii v názvu funkce. Jednou se tak můžeme setkat s hejtmanem, podruhé s purkrabím. Přířizovacími podřízenými těchto dvou úředníků byli písaři a další výkonní služebníci, jejichž počet závisel na velikosti a ekonomické prosperitě panství. Posledním článkem správy panství byli venkovští rychtáři a konšelé odpovědní vrchnosti a úředníku v jejich zastoupení za stav vesnic.⁷⁵

Funkce hejtmana (úředníka) se začala v kancelářích jednotlivých panství objevovat postupně. Mezi první, kde začal hejtman působit, patřilo panství rožmberské (1420), třeboňské (1426), choustnické (1444) a českokrumlovské (1461). Až do počátku 16. století se používal pro hejtmana název úředník, ve smyslu nejvyšší úředník panství.⁷⁶ Jeho povinností byl dohled nad politickou, soudní, policejní a hospodářskou správou panství. Pokud nebylo určeno jinak, řídil i vojenskou obranu panství. Hejtman byl spravován aktivně vrchností pomocí instrukcí, které přesně stanovily povinnosti a práva hejtmana.⁷⁷ Mezi rozsáhlé povinnosti hejtmana patřily kromě dohledu na poddané, na jejich hospodaření či odvody dávek spojené s častým pobytem mimo zámek, také pevné úřední dny. V těchto dnech byl hejtman společně s kancléřem na zámku povinen se věnovat vyřizování poddanských záležitostí. Aby nedošlo k zbytečnému přetížení hejtmanovy agendy, byla vydána roku 1548 nová instrukce, která zjednodušovala soudní agendu a zbavovala hejtmana dalších nedůležitých povinností.⁷⁸

---

⁷⁴ V průběhu 16. století se na některých panstvích funkce purkrabího změnila. Purkrabí se stal většinou řadovým úředníkem s určitou vymezenou oblastí hospodářské správy. Tamtéž, s. 128.

⁷⁵ Instrukce z let 1540 pocházející od Petra Kulhavého a dvě instrukce Viléma z let 1551–1560 a 1560–1592 stanovily postupy, jak si má rychtář s konšely počínat při řešení běžných i vážných přestupků. Archiv český XXII, s. 100–19 a 167–177; Tamtéž s. 270–283.

⁷⁶ Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 129.

⁷⁷ Nejstarší instrukce pochází pravděpodobně z roku 1547 a je určena pro hejtmana choustnického panství. Vyčísluje povinnosti hejtmana při správě poddaných a jejich platů. Základní povinností hejtmana bylo dvakrát ročně projít s purkrabím, polesným, rychtáři a hajnými celé panství a zjistit jeho stav. Tamtéž, s. 130–131.

⁷⁸ Mezi původní povinnosti hejtmana patřilo i sporné soudnictví. Proto byla upravena soudní agenda a poddaní se měli nejdříve obracet na rychtáře a jen v nejkrajnějších případech se měla jejich záležitost dostat dále. Tamtéž, s. 133.

Hejtmanovo hospodaření kontrolovala kancelář. Jednou za čtyři týdny byl povinen odeslat na krumlovský zámek rejstříky všech výdajů a příjmů. Rejstříky vyhotovené písaři kontroloval a vlastnoručně podepsané odesílal na ústřední kancelář.⁷⁹

Hejtman zasahoval do všech odvětví a vrstev správy jako zástupce vrchnosti. K ruce měl nejen aparát úředníků vlastní kanceláře, ale také pomocníky, kteří nebývali počítáni do stavu úřednického, a které platil sám hejtman.

Jak již bylo řečeno, pod hejtmanem stál **purkrabí**. Od poloviny 15. století se stal odpovědným za hrad či zámek s jeho zařízením a čeledí. Vojenské funkce typické pro toto postavení ve středověku byly nově zastupovány funkcemi hospodářskými. V průběhu 16. století dostává hejtman pod svou pravomoc i hospodářské funkce purkrabího, ze kterého se tak stává čistě úředník, pomocník hejtmana v hospodářských záležitostech panství. V hierarchickém žebříčku stál pod hejtmanem a byl povinen ho poslouchat, pro ostatní úředníky představoval druhou nejvyšší autoritu, úředníka panství, kterého bylo třeba respektovat.⁸⁰

Na některých panstvích se můžeme setkat také s funkcí místopurkrabího. Objevuje se často v Českém Krumlově a na Zvíkově. Jeho prací byla výpomoc purkrabímu v jeho rozsáhlé agendě, případně zastupování v nepřítomnosti.⁸¹

Mezi početnou skupinu úředníků na každém panství patří písaři. Nejinak tomu bylo i na panství Rožmberků. Důležitým písařem byl **písař důchodní**, který kontroloval veškeré přijímané či vydávané peníze. Neměl však právo těmito penězi disponovat bez souhlasu vrchnosti. Mezi další jeho povinnosti patřil i úkol vedení gruntovních knih a zapisování šacuňků, trhů a kšaftů. Byl také povinen vést sirotčí a odúmrtní rejstříky a taktéž i peníze v těchto knihách vedené.⁸² Každý, kdo chtěl tyto peníze u písaře složit, dostal potvrzení a v případě jejich vyzvednutí byl nutný příkaz vrchnosti či hejtmana.⁸³

---

⁷⁹ V některých případech, kdy vrchnost nebyla spokojená se stavem hospodaření, musel se do ústřední kanceláře dostavit sám hejtman. Někdy společně s písařem. Stalo se tak i 13. ledna 1604, kdy si nespokojený Petr Vok nechal poslat do Třeboně hejtmana s písařem Ondřejem. O několik dní výzvu zopakoval a nechal si pozvat i hejtmana novohradského, také společně s písařem. SOA Třeboň, sbírka CR, sign. II-349-3a.

⁸⁰ Povinnosti purkrabí a hejtmanů známe z několika instrukcí, které ukládaly purkrabímu povinnosti spravovat řádně hospodářství, spolu s hejtmanem či v jeho zastoupení starat se o zámek, dvory, vsi a další. O povinnost se měl purkrabí s hejtmanem dělit tak, aby byly vykonány s poslušností a řádně, jak se slušelo na věrné služebníky vrchnosti. Instrukce pro purkrabí krumlovské z roku 1556 (pro Ruprechta z Altenštanara a instrukce z roku 1558 pro Jana Doudlebského. SOA Třeboň, Český Krumlov, fond VS Český Krumlov, sign. I 8 B 1; *Archiv český XXII*, s. 157–164. A instrukce z roku 1558 pro Jana Doudlebského.

⁸¹ Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 148.

⁸² Václava Březana, *Život Viléma z Rosenberka*, s. 236.

⁸³ „Účastnil se přejímání přikoupených vsí a přitom přebíral sirotčí knihy, aby pokračoval v jejich vedení. Instrukce pro borovanského důchodního písaře z roku 1591 dává přesně pokyny pro vyřizování této agendy. Sirotčí truhlice každé rychty musela být uložena u písaře na zámku, neb po vesnicích těch truhel z mnohých příčin

Dalším písařem byl **písař obroční**, který se staral o záležitosti rostlinné výroby na panství a o hospodaření s jejími produkty. Vedl týdenní cedule s počtem příjmů a vydáním obilí a ostatních plodin ze vsí a mlýnů panství.

Písař pivovarní se objevil většinou na větších panstvích, kde byla agenda rozdělená. Jinak se o pivovarnické záležitosti staral písař důchodní. **Porybní** (rybní, rybniční) **písař** působil na panství českokrumlovském a třeboňském.⁸⁴ Kontroloval a dohlížel na hospodaření a správu rybníků.

Na panství českokrumlovském a třeboňském se můžeme také setkat s **písařem obecných vydání**, který zde působil vedle písaře důchodního. Jeho činnost odpovídá činnosti **písařů outratních** z jiných panství.⁸⁵ Sepisoval veškerá obecná vydání panství dle pokynů purkrabího či hejtmána. S jeho funkcí se často pojila i povinnost písařů hospodářských a pivovarních. **Písař hospodářský**, jako samostatná správní jednotka, se objevuje poměrně vzácně a také často ve své funkci spojoval předchozí zmíněné povinnosti písařů pivovarních a „*obecného vydání*“.

Malou výjimku tvoří **sirotčí písař** z let 1568–1573. Byl jím v Třeboni Kašpar Exner z Vosule, který měl na starost vedení sirotčích knih a opatrování sirotčích peněz. Po něm se již žádný samostatný sirotčí písař neobjevuje. Mezi zbývající písaře patří **písař mlýnský**, **stavební** a také **zvláštní písaři při purkrabím**, **písaři při důchodním písaři**⁸⁶ a písaři při hejtmánovi spolu s nižším úřednickým personálem.

Správa, kterou zaváděli na svých panstvích Rožmberkové během 15.–17. století, se ukázala jako úspěšná, zcela plnila svůj účel a odpovídající hospodářskému rozvoji panství, na nichž se uplatňovala. O její úspěšnosti svědčí postupné zavádění obdobného správního aparátu i na ostatních panstvích.

Na závěr ještě pár poznámek k vývoji správy za držení Libějovic rodem Buquoyů a Schwarzenberků. Okolo roku 1630, kdy už byly Libějovice pod správou Buquoyů, figuroval v Libějovicích hejtmán, který byl podřízený regentu v Nových Hradech. Od druhé poloviny 17. století byl označován titulem vrchní hejtmán. O chod panství se starala skupina úředníků: důchodní, správce, purkrabí a obroční písař. S přesnější skladbou a strukturou panství nás seznamuje instrukce z roku 1768, kterou vydal Jan Buquoy. V Nových Hradech sídlil

---

míti nemůže, a tu taky soudové na zámku při těch knihách mohou se držeti“ Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 155; SOA Třeboň, fond VS Třeboň, sign. I B 7 B 1/3.

⁸⁴ Písař českokrumlovský zastával tuto funkci i pro panství Libějovice a Nové Hrady, od devadesátých let 16. století i pro panství netolické. Po prodeji Českého Krumlova a Netolic sídlil v Libějovicích. Eva Cironisová, *Vývoj panství*, s. 161.

⁸⁵ Václav Černý, *Hospodářské instrukce*, s. 73.

⁸⁶ Písařem při důchodním písaři v Českém Krumlově byl Václav z Libějic, v Třeboni pak působil Jan Soběslavský. SOA Třeboň, sbírka CS, sign. II-357-7.

vrchní úřad v čele s vrchním úředníkem. Pod jeho správu patřila dvě panství, Libějovice a Rožmberk. V Libějovicích seděl ředitel panství – hejtman a jemu pomocní úředníci. Patřili mezi ně lesní pojezdny, konající dozor nad lesy, hospodářský pojezdny, který vedl dřevní deník, inventář hospodářství a kontribuční věci, dále důchodní a purkrabí.

V době již zmiňovaného připojení Libějovic k schwarzenberskému panství, fungovaly Libějovice s Čichticemi jako samostatný správní celek a nelišily se nikterak od ostatní schwarzenberské správní struktury. V čele panství byl direktoriální úřad s představeným ředitelem a jemu pomocnými úředníky: aktuárem, písařem a s akcesistou. Direktoriálnímu úřadu byly pak podřízeny další úřady, hospodářská správa v Rábíně či zámecká správa a správa zahrad.⁸⁷ Hospodářská správa obhospodařovala osm dvorů: Nový Dvůr, Záhoří, Rábín, Sedlec, Háj, Skály, Čichtice a Blanice (poslední dva dvory byly většinou pronajímány). Dále spravovala čtyři ovčiny – v Záhoří, Rábíně, Háji a Sedlci. Lesní úřad vedl 8 polesí (Libějovice, Nová Ves, Těšínov, Všeteč, Vitějovice, Bor, Malovce a Lomec).

I po zrušení patrimonie zůstaly Libějovice samostatným správním centrem. V říjnu 1872 byla do Libějovic přenesena zrušená správa prachatická. Dne 1. listopadu 1880 byl však samostatný libějovický velkostatek zrušen a připojen k Netolicům, aby napříště existoval jako správní jednotka velkostatek Netolice-Libějovice.⁸⁸

---

⁸⁷ Úřady podřízené úřadu direktoriálnímu byly: soudní, purkrabský, důchodenský, sirotčí a patronátní (patronát nad kostely v Chelčicích, Vitějovicích, Lomic, Čichticích a Sedlci). Tamtéž, s. 93.

⁸⁸ Tamtéž, s. 93.

2. 4. Hospodářské podmínky na panství Libějovice

Území, na kterém se velkostatek Libějovice nacházel, je přírodně vymezeno Českobudějovickou pánví a Šumavským podhůřím. Jižní část území tvoří pahorkatý reliéf terénu, který směrem k městu Vodňany postupně přechází do rybníční pánve. Část území patří k Netolické pahorkatině, jejíž nejvyšší částí je hřbet Jedlového vrchu a část regionu je součástí jihozápadního okraje Českobudějovické pánve s nadmořskou výškou od 398 metrů nad mořem do 524 metrů nad mořem. Samotné Libějovice leží v pomyslném středu v nadmořské výšce 451 metrů nad mořem.⁸⁹

Podle údajů z Berní ruly byla půda v okolí Libějovic v porovnání s ostatními regiony v jižních Čechách poměrně úrodná.⁹⁰ Půda byla hodnocena jako dobrá, žitná a v některých případech, například pro Truskovice a Hvožd'any, i pšeničná. I to byl jeden z důvodů, proč se panství Libějovice stalo součástí rožmberského dominia. O to více může překvapit pohled do katastru tereziánského, který půdu klasifikuje jako půdu močálovitou a kamenitou, k pěstování obilí téměř nepoužitelnou. Celkově hodnotí situaci velmi nepříznivě i ostatní kategorie, jako jsou pastviny či zadlužení rolníků nevyznívá pro hospodářské využití panství nejlépe.⁹¹ Tak špatné vylíčení situace na panství lze pochopit, pokud se na něj díváme z pohledu vrchnosti, která si na rozdíl od situace při sepisování Berní ruly, sepisovala příznání do tereziánského katastru sama. A snažila se tak díky špatnému hodnocení co nejvíce snížit daňové případné zatížení panství.

Protože se panství Libějovice stalo významným producentem obilí v jihočeském regionu již na sklonku 16. století, neuniklo pozornosti na zemědělské dějiny zaměřených historiků. Mezi tyto historiky, kteří používali informace o bonitě půdy a výnosnosti obilí pro komparativní účely, patří Josef Petráň či Alois Míka, jimž tato data posloužila k charakteristice zemědělství v 16. a 17. století.⁹² Nejnověji se panstvím Libějovice z tohoto hlediska zabýval Jaroslav Čechura, který nazval Libějovice „obilní továrnou“ Rožmberků.⁹³

Mezi základní obiloviny, které libějovickému hospodářství přinášely největší výnosy, patřily ječmen, pšenice a v menší míře také oves a žito. Během let 1590 až 1617 se zrnovost ječmene pohybovala v průměrných hodnotách 7,5, pšenice 7,4, oves 5,7 a žito 4,2.⁹⁴

---

⁸⁹ Jan Blesík, *Z pamětí*, s. 5.

⁹⁰ Antonín Haas, *Berní rula*, Prácheňský kraj I., Praha 1953, s. 307-313.

⁹¹ Jaroslava Šindelářová, *Populační vývoj*, s. 56.

⁹² Josef Petráň, *Zemědělská výroba v Čechách v druhé polovině 16. století a počátku 17. století*, Praha 1963; Alois Míka, *Nástin vývoje zemědělské výroby v Českých zemích v epoše feudalismu*, Praha 1960.

⁹³ J. Čechura, *Libějovice*, s. 113.

⁹⁴ Tamtéž, s. 95-97.

V hodnotách zrnivosti převyšovaly Libějovice nejen méně úrodné oblasti rožmberských panství, jako například Krumlov či Nové Hrady, ale také poměrně úrodné oblasti Třeboňska a Hlubocka. Nelze se tedy divit, že základem naturálního hospodářství libějovického panství tvořila vlastní obilnářská produkce. Pšenice byla většinou odkoupena pivovarem v Libějovicích pro sklizeň z roku 1608, uvádí ve své studii J. Čechura: „*Na osivo bylo určeno 16 %, libějovický pivovar přijal plných 70 % a konečně 13 % směřovalo mimo panství (do Třeboně a Nových Hradů). Žito pocházelo z téměř 90 % z vlastní sklizně, zbytek tvořily naturální platby desátků a výmelné ze mlýnů. Hlavní položkou vydání bylo osivo 47 %, pro čeled' bylo určeno 40 %, konečně do mlýnů směřovalo necelých 14 %... Ječmen, až na výjimky, pocházel z vlastních dvorů. Novohradský pivovar odebral plných 94 %, dvory dodaly 68 % příjmu ovsa, poddaní 21 %. Zbytek ovsa nakoupila správa panství přímo od sedláků.*“⁹⁵ Množství získaného obilí převyšovalo roční spotřebu panství a stávalo se tak významným zdrojem příjmů.

Dle urbáře z roku 1590 se nacházelo na libějovickém panství 5 dvorů: libějovický, záhorský, újezdský, sedlecký a rožmberský.⁹⁶ Největší dvůr byl nový rožmberský, založený v letech 1587 až 1589 o rozloze 25 lánů. Ostatní čtyři dvory navazovaly na původní dvory z před poloviny 16. století. V době tereziánského katastru ztratilo panství dvůr rožmberský a újezdský, získalo však dvory v Rábíně, Blanici a ve Skalách. Největší dvůr byl Rábíně, mající přes 1060 strychů půdy, následoval dvůr libějovický s 544 strychy a záhorský s 347 strychy. V době, kdy panství již patřilo rodu Schwarzenberků, přibyl dvůr v Hájích a v Čichticích. Ten sice existoval již od 17. století, ale měl samostatnou správu.⁹⁷

S obilním hospodářstvím byla úzce spjata i živočišná výroba. Panství mělo díky produkci obilí vysoké nároky na tažnou sílu a i díky dostatku krmiva zde byly vhodné podmínky pro chov dobytka.⁹⁸ Produkce skotu pokrývala nároky zámecké kuchyně v Třeboni i potřeby správy panství. Na rožmberském panství se také chovaly ovce, jen Jakub Krčín založil šest ovčínů, avšak žádný na libějovickém panství. Zde se nacházel pouze jeden, již dříve založený ovčín v Záhoří.

I přes velmi výhodné podmínky pro pěstování obilí se libějovická vrchnost snažila ještě více rozšířit příjmy z panství, zapojit panství co nejkompexněji do rozvinutého komplexu režijního podnikání. První rybníky sice zakládali již Malovcové, hlavní rozvoj však nastal především za Rožmberků zásluhou Jakuba Krčina z Jelčan. Budování sítě rybníků proběhlo

---

⁹⁵ Tamtéž, s. 101.

⁹⁶ Jaroslava Šindelářová, *Populační vývoj*, s. 56.

⁹⁷ Tamtéž, s. 60.

⁹⁸ Jaroslav Čechura, *Libějovice*, s. 104.

v polovině 16. století. Na libějovickém panství se sice nenacházejí velké vodní plochy, svým systémem se však s rybníky třeboňskými shodují a výnosy se řadily k tak významným oblastem jako sousední Třeboňsko a Hlubocko. Z přebytků, tak jako u obilí, se poté stával další z významných příjmů vrchnosti.

Na sklonku 16. století se na panství vyskytovaly tři mlýny. Hospodařilo se i s lesy, které byly spravovány čtyřmi hájenstvími a dřeva bylo užíváno ke stavění, k topení či jako „varového“ v pivovarech. Dřevo se také prodávalo poddaným, neboť rolníci většinou nevladnili ani malý kus lesa.⁹⁹

Mezi další příjmy libějovického panství patří stálé platby a různá platební zatížení. Základní termíny urbaniálních platů, tak, jako bylo u nás zvykem, byl sv. Jiří a sv. Havel. Byly doplňovány platy vybírané na sv. Jana a sv. Jakuba či částky z reluované roboty a úroky z různých hospodářských zvířat.¹⁰⁰ Dle Jaroslava Čechury, který zjistil zatížení poddaných na libějovickém panství na konci 16. století přepočtem finančního zatížení na množství pšenice. „*Vyjádřeno cenami pšenice mezi léty 1600-16115 byla úroveň zatížení poddaných nízká. V roce 1600 zde stál Dytrych pšenice plných 180 gm, po roce 1602 většinou 120 gm. Mezi léty 1608-1615 stál...rovněž 120 gm.*“¹⁰¹ Další skupinou příjmů byly důchodní počty. Na libějovickém panství zahrnovala na počátku 17. století položky jak zemědělského, tak i nezemědělského charakteru. Patřily sem stále a běžné platy, sirotčí peníze, odúmrtí, myslivost, rybníky či dvory. Hrubý roční výnos panství na počátku 17. století dosáhl částky 19-20000 kgm ročně a vyrovnal se tak velkostatku Hluboká, který byl ale třikrát větší.¹⁰²

Důvodem načrtnutí hospodářských podmínek na panství Libějovice je způsob jejich promítnutí se do motivačních faktorů prostorového pohybu poddaného obyvatelstva. Ty lze vysvětlit pomocí teorie ekotypů M. Mittelrauera.¹⁰³ Ten dělí oblasti dle charakteristického způsobu obživy na hornické, obilnářské nebo dobytkařské, v našem případě tedy na oblast obilnářskou. Společnost v dané lokalitě pak diferencuje dle způsobu hospodářského zaměření. Libějovice jako příklad obilnářského ekotypu jsou tedy charakteristické vyšším počtem podruhů. Tedy námezdní síly, která byla vesměs využívána na sezónní práce. To z hlediska migrací potvrzuje i analýza poddanských seznamů, kde se setkáme s poměrně početnou migrací uvnitř panství než s pohybem poddaného obyvatelstva směřujícím na panství jiných vrchností. Vznikl tak uzavřený region

⁹⁹ Jaroslava Šindelářová, *Populační vývoj*, s. 61.

¹⁰⁰ Jaroslav Čechura, *Libějovice*, s. 111.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 112.

¹⁰² Tamtéž, s. 112.

¹⁰³ Dana Štefanová, *Mobilita podružské vrstvy. Snaha o její definici*, ČNM 164, 1995, č. 1-4, s. 53.

se specifickými podmínkami, které by měly být brány na zřetel při případných komparativních výzkumech prostorového pohybu poddaného obyvatelstva.

2. 5. Vývoj seznamů poddaných

Seznamy poddaných

Tento výjimečný pramen, jehož nejstarší datace pocházejí z konce 16. století,¹⁰⁴ nebyl a stále není v zasloužené pozornosti historiků. Již od třicátých let 20. století se sice můžeme setkat s popisem tohoto pramene v různých článcích a studiích, většinou však seznamy poddaných najdeme v pozici sekundárního pramene.¹⁰⁵ Od šedesátých let, respektive od vydání prvního čísla časopisu *Historická demografie*,¹⁰⁶ jsou seznamy většinou zkoumány z hlediska jejich výpovědní hodnoty v rámci jejich využití ke zkoumání populačního vývoje či migrace a mobility poddaného obyvatelstva.¹⁰⁷ Avšak studie diplomatického charakteru zkoumající tento pramen: „...který je specificky českou záležitostí, a který se i na Moravě vyskytuje zřídka...“,¹⁰⁸ jeho vznik a vývoj spolu s dalšími kategoriemi, dosud neexistuje – byť na potřebu systematického výzkumu a souborné evidence soupisů poddaných upozorňoval již v šedesátých letech 20. století Eduard Maur.¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ „nejstarší soupisy z 16. století: pro město Vimperk z roku 1577, Prachatice pro rok 1585 a soupis poddaných panství třeboňského k roku 1586.“ Helena Smíšková, *Přehled soupisů poddaných ve fondech pobočky státního oblastního archivu v Děčíně*, HD 19, Praha 1995, s. 9.; Josef Grulich – Hermann Zeitlhofer, *Struktura*, s. 31-84. Ještě staršího data jsou samotné instrukce vydávané pro úředníky vrchnostenské kanceláře.

¹⁰⁵ M. Volf, *Vývoj*, s. 43-108; K. Krofta, *Dějiny*, Praha 1949; J. Petráň, s. 52-53 a s. 444-445; Vladimír Procházka, *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, Praha 1963; Josef Hanzal, *Písemnosti českých patrimonií v 16. a na počátku 17. století*, Praha 1964; Eduard Maur, *K postavení poddaných na českých komorních panstvích po válce třicetileté*. In: *Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc.*, Praha, Karolinum 1999, s. 143-153.

¹⁰⁶ První číslo *Historické demografie* vyšlo v roce 1967.

¹⁰⁷ Jaroslava Kalsarová, *Populační vývoj*, s. 28-35; Josef Křivka, *Význam*, s. 50-58.; J. Schulz, *Budské panství ve světle seznamu poddaných z r. 1656*, Acta Universitatis Palackianae Olomouncensis, Historica 22, Olomouc 1983, s. 45-62; Eliška Čáňová, *Prameny*, HD 10, Praha, s. 145-159.; Táž, *Population of the Třeboň dominion. An analysis of the List of Subjects of 1586*, HD 13, 1989, s. 33-58; Karel Dudáček a kol., *On using the 1661 – 1839 Lists of subjects of the Třeboň dominion to study the age structure of the population*, HD 13, 1989, s. 59-124; H. Smíšková, *Přehled soupisů poddaných ve fondech Jan Horský – Miloš Sládek, Rodinné, sociální a demografické poměry v poddanských vsích na panstvích Třeboň v letech 1586 a 1651*, HD, 1993, s. 71-110; Pavla Horská, *Rodinné strategie ve vesnici Záblatí na třeboňském panství (1661–1820)*, HD 17, 1993, s. 131-149; Josef Grulich – Hermann Zeitlhofer, *Migrace*, HD 22, 1998, s. 79-105.; J. Čechura – J. Čechurová, *Mobilita v jedné české pobělohorské vsi: Pelejovice 1650–1700*. In: *K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 1. Čechy mezi tradicí a modernizací 1566–1848*, Praha, Karolinum 1999, s. 94-124; Z. Barešová - P. Justin - J. Zach, *Lobkovický soupis poddaných vysokochlumeckého panství z roku 1613. Město Sedlčany*, Podbrdsko 7, 2000, s. 53-66; L. Šporová, *Všední život města Mostu ve světle sirotčí knihy ze 17. století*. In: *Města severozápadních Čech raném novověku*, Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2000, s. 55-75; A. Velková, *Výzkum sociální mobility*, HD 27, Praha 2003, 173-224; B. Chocholáč, *Sirotčí truhlice*. In: *Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám věnují přátelé, kolegové a žáci*, Brno, Historický ústav AV ČR, Brno 2003, s. 43-48; J. Adámek, *Migrace na Strážnicko během třicetileté války a po ní*, MalK 39, 2003, č. 6; M. Seligová, *Geografická mobilita*, s. 55-109; J. Grulich, *Dědická praxe a migrace na jihu Čech v 17. a 18. století*, HistO 15, 2004, č. 1/2, s. 36-45; M. Holubová, *Geografická a sociální mobilita snoubenců farnosti Dobruvice od konce 18. století do druhé poloviny 19. století*, HD 28, 2004, s. 111-155.

¹⁰⁸ Helena Smíšková, *Přehled soupisů*, HD 19, 1995, s. 8.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 8; Eduard Maur, *Poddaní točnického panství v 2. polovině 17. století*, Sborník archivních prací 1964, I., s. 57-87 a 1965, I., s. 277-297; Týž, *Problémy*, s. 839-870; Týž, *Úvod do historické demografie*, Praha 1978.

Jak bylo výše uvedeno, od prvního čísla Historické demografie je věnována pozornost seznamům poddaných, celkové shrnutí o možnostech tohoto pramene se objevuje o tři roky později v práci Josefa Křivky, který ve své studii poprvé zmiňuje široké možnosti využití seznamů a zároveň stručně charakterizuje jejich genezi.¹¹⁰ V průběhu let se v dalších studiích objevují víceméně stejné informace. Popisují stručně vývoj s možnostmi využití seznamů jako nového pramene pro demografické bádání, a to zejména v oblasti sociální, profesní či sňateční migrace a mobility nebo při analýze rekonstrukcí rodin.¹¹¹

Při zkoumání tohoto pramene narážíme na četné problémy, ať už je to nejednotnost terminologie či rozdílný obsah termínu „seznamy poddaných“ či „sirotčí seznamy“, který se v závislosti na vývoji správy panství měnil. Dále také probíhají diskuze o správnosti současného uložení seznamů v příslušných archivech.¹¹²

V této bakalářské práci se budu zabývat edicí seznamu poddaných, který pochází z kanceláře velkostatku panství Libějovice z roku 1668. V té době velkostatek patřil rodu Buquoyů, v jejichž vlastnictví byl od roku 1620. V rámci této práce se pokusím popsat a charakterizovat tento pramen v jeho dlouhém vývoji, který reflektuje změny ve vedení vrchnostenské správy šlechtického velkostatku.

Geneze

Prameny známé jako seznamy poddaných prošly dlouhým a poměrně složitým vývojem. Fakt, že tyto seznamy mají přímý původ v „registrech sirotčích“ je dnes již plně akceptován.¹¹³ O vzniku sirotčích register, coby přímého předchůdce seznamů poddaných, se dozvídáme nepřímo z prací týkajících se studií vzniku a vývoje pozemkových knih.¹¹⁴ Na počátku těchto bádání vznikla debata o původu sirotčích register. Jedna z teorií zastávala stanovisko, které představovalo sirotčí seznamy jako plnohodnotnou, samostatně stojící knihu, seznam, který se od samého počátku vyvíjel vedle knih pozemkových či purkrechtních.¹¹⁵ Autor jedné ze studií, V. Černý, uváděl soupis nejstarších zmínek v instrukcích o sirotčích knihách,¹¹⁶ ale zastával názor, „...že jejich základ je v zápisech ve vlastních pozemkových knihách, poté

---

¹¹⁰ Josef Křivka, *Význam*, s. 50-58.

¹¹¹ Již zmíněné studie v poznámce č. 4.

¹¹² Základní informace poskytuje Josef Křivka, *Význam*, s. 50; Markéta Seligová, *Geografická mobilita*, s. 60; H. Smíšková, *Přehled soupisů*, HD 19, Praha 1995, s. 9.

¹¹³ Miloslav Volf, *Vývoj*, s. 6; J. Křivka, *Význam*, s. 50-58.

¹¹⁴ Josef Salaba, *Příspěvky ke kritice urbářů*, Selský archiv 1922; Týž, *Příspěvky k dějinám selského práva dědického v 17. století*, ČČH XII, s. d; Miloslav Volf, *Vývoj*, s. 6.

¹¹⁵ Týž, s. 5.

¹¹⁶ Václav Černý, *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV. - XIX. století*, Praha, 1930.

se zvlášt' vedou odhady a teprve nakonec že vznikají vlastně sirotčí knihy...“.¹¹⁷ Klonil se tedy k druhé, dnes uznávané teorii, která vidí sirotčí seznamy jako pramen, který se z pozemkových knih vyvinul postupnou specializací a byrokratizací správní agendy města a vrchnostenské správy.¹¹⁸ Další z účastníků této debaty Miloslav Volf uváděl vznik sirotčích register též do souvislosti s osobními právy poddaného: „... Nabyli-li poddaný osobního práva vlastnického, získával aspoň relativně volnou dispozici se schválením vrchnosti nad svým majetkem za života pro případ smrti, tedy též právo odkazovati. Tak vznikla agenda sirotčí na patrimoniálních kancelářích, oddělená od vlastní vrchnostenské administrace důchodenské...“.¹¹⁹

Jak je z citovaného textu patrné, knihy byly vedeny písaři vrchnostenské kanceláře, která spadala pod správu hejtmana panství. Struktura úřednického aparátu tehdejších panství se vyvíjela v závislosti na jejich velikosti, a to již od 15. století. Ve stoletích následujících se ustálila a postupně rozšířila na všechny ostatní panství. Dále se postupně prohlubovala a přinášela další specializace v jednotlivých odvětvích.

Nejdůležitější osobou panství byl hejtman, který v 15. století nahradil staršího purkrabího. Jedna z prvních datací zachycující změny pochází z rožmberského panství (r. 1420). „Jeho funkce spočívala ve vrchním dozoru prováděném stále více formou dozoru na vrchnostenskou kancelář a její úřadování“.¹²⁰ Hejtman byl odpovědný pouze majiteli panství. Jemu bylo odpovědno několik úředníků v počtu závislém na velikosti panství. Mezi úředníky byl písař, někdy též zvaný hejtmanský písař, který měl na starost písemnou agendu kanceláře, většinou i včetně její registratury. Již zmiňovanou postupnou specializací se z agendy hejtmanského písaře vydělil písař důchodní, tedy vedoucí účetní agendy velkostatku. Z této funkce vznikla dále funkce písaře kontribučního, který se staral o agendu berní. Nakonec vznikla i funkce písaře sirotčího. Tento písař měl na starost zmiňovaná registra sirotčí.

K vedení knih pozemkových a register sirotčích byly poměrně záhy vydávány instrukce pro hejtmanské, respektive sirotčí písaře. Mezi dochované patří „Krátké naučení pro správce lidu poddaného“ z let 1540 od M. Mikuláše Černobýla.¹²¹ V naučení se objevují praktické rady

---

¹¹⁷ Miloslav Volf, *Vývoj*, s. 7.

¹¹⁸ „Václav Černý uvádí soupis nejstarších zmínek v instrukcích o sirotčích knihách: 1525 pardubická, 1540 Brtvín a Černobýl, 1561 chomutovská, 1563 pardubická, 1603 komorní, dále i 1604 strahovská“, Tamtéž, s. 41; a Křivka uvádí Griespekovu instrukci pro úředníky panství nelahozeveského (před r. 1588), J. Křivka, *Význam*, s. 57.

¹¹⁹ M. Volf, *Vývoj*, s. 4.

¹²⁰ Jan Janák – Zdeňka Hladíková – Jan Dobeš, *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2005, s. 231.

¹²¹ J. Kalousek, *Řády selské a instrukce hospodářské 1350 – 1626*, Archiv Český XXII, Praha 1905, s. 370; Černobýl, jinak Artemisius Mikuláš (1495 v Žatci – 14. 2. 1556) *Studoval ve Vitemberce, kde dosáhl roku 1518 mistrovství svobodných umění. Po návratu od rodiště svého oženil s dcerou nejbohatšího souseda žateckého*

na vedení takových knih. Agenda sirotčí bývala rozdělena na správu peněz sirotků, kterou vedl důchodní, respektive sirotčí písař, a na evidenci sirotků a projednávání testamentů, které spadalo pod obor činnosti hejtmanovy. Díky tomu se dodnes dochovaly knihy správy sirotčích peněz a právní knihy sirotčí evidence. Jiné ponaučení, jehož autorem je Jan Brtvín,¹²² přinášelo další rozdíly ve vedení knih „...a káže k tomu nová registra udělati a takto sirotčí věci, ať se do nich zapisují z každé vsi zvláště. Léta a dne Petr neb Havel umřel a těchto dětí po sobě zůstavil. I písňž je po starších, syny napřed potom dcery, každého zejména, v kolika letech který...“ Brtvín kladl zvláštní důraz na vedení register sirotčích.¹²³ Můžeme se jen domnívat, zda z rye praktických důvodů či z hlediska dobového silného náboženského citění.

Sirotčí registra měla i přes výše uvedené instrukce víceméně různou podobu. Někdy se formou blížila čistému seznamu, jindy se podle odstavce 212 „*Naučení správcům lidu poddaného*“, od již zmiňovaného Mikuláše Černobýla, podobaly spíše inventáři pozůstalých usedlostí: „...*Těž hejtman všecka sirotčí registra v své moci míti a když kdo z jeho podaných umře, ať dá všecek statek jeho sepsati a doptá se, kdo ti sirotci a jací sú, kterák jim říkají a kde přebývají...*“¹²⁴ Zajímavostí jsou registra opata kladrubského kláštera, který jako by neznal dané zvyklosti, vedl registra kláštera z roku 1570 úplně odlišným způsobem. „*Opat nezakládá tedy dvoje knihy gruntovní a sirotčí ...nýbrž jen jednu knihu... u nejstarších register je pak v čelo každé vesnice postaven jest soupis poddaných i s jejich pravomocí*“.¹²⁵ Instrukce komorní z roku 1603 se zmiňuje o registrech purkrechtních a sirotčích jako o již zaběhnuté instituci. Zajímavá je ale z hlediska vývoje archivní péče, kde není opomenuta připomínka k seznamům: „... že mají býti chována v suché místnosti klenuté v zamčených truhlách,

---

Michalovice, byl zprvu ředitelem městské školy, pak písařem městským, radním, posléze primasem.... Roku 1530 utišil rozpoutanou bouři proti židům v Žatci a výtržníkům vymohl odpuštění králova (1533). Za vzpoury roku 1547 Černobýl se Zateckými odhodlaně stál na straně stavů.... Za to 22. dne října vyobcován byl ze zemí koruny České. Ku přímluvě mocných přátel Černobýlovi trest byl prominut, i směl vrátiti se zase ku primátorství. Již roku 1549 byl na sněmě pražském a členem komissí sněmovní o čeledi a řemeslnících... Ze spisů jeho dochovala se nás pouze Zpráva jednomu každému pánu velmi užitečná, kterak statek svůj i úředníky své řídit, spravovati i k nim dohlédači má, též také úředník kterak statek svůj i úředníky kterak se jedenkaždý při svém úřadě zachovati má, vydané od Daniela Adama z Veleslavína jako doplněk k Brtvínovu „Hospodáře“. Ottův slovník naučný VI, Praha 1893, s. 628.

¹²² Brtvín Jan z Ploškovice sepsal před rokem 1535 „Knížku, jež dvě stránky v sobě držela, o způsobu a životu křesťanském o pořádku se strany hospodářství“ (vyd. roku 1535 a 1540 u Jana Netolického), opět vydáno r. 1587 u Daniela Ad. Z Veleslavína spolu se Správou Černobýlovou pod názvem „Hospodář“, knížka velmi užitečná, zavírajíc v sobě předně navedení života křesťanského... potom gruntovní správu a pořádek všelijakého hospodářství“. Věnována urozenému p. Janu Labounskému z Labouně a na kláš. Hradišti nad Jizerou. V I. č. vykládá spis., jak sluší dobře žítí v manželství a dítky chovati, jak užívat majetku, o ctostech, o služebnictvu. Ve 2. svazku jedná o povinnostech úředníků panských a pracích řemeslníkův a služebníků při dvorech panských počínajíc od hejtmana (Jireček, Rukověť I., 104.) Tamtéž, s. 782.

¹²³ M. Volf, Vývoj, s. 15.

¹²⁴ M. Volf, Vývoj, s. 16.

¹²⁵ Tamtéž, s. 16.

*kde schovávají také sirotčí peníze...“.*¹²⁶ Můžeme také ještě zmínit instrukci strahovskou z roku 1604, která stanoví kontrolu vedení register a přikazuje poručníkům sirotků každoroční předložení účtů vrchnosti na sv. Jiří.¹²⁷

Na základě každoročního předkládání účtů a stavění sirotků vznikl také jeden z mnoha názvů register: „*Knihy stavuňků*“ či „*Knihy stavění sirotků*“, v německé mutaci pak „*Weisenstellung Register*“. Sirotci měli povinnost dostavit se do vrchnostenské kanceláře, která pak rozhodla o jejich „*postavení*“ do služby.¹²⁸ Při této příležitosti tedy vznikal každoročně jmenný seznam s popisem místa umístění, případně věku a dalších souvisejících údajů. Odtud již vedla přímá cesta k seznamům poddaných. V druhé polovině 17. století se již jednalo o pravidelné seznamy evidující krom sirotků i všechny dědičné poddané.

Prvním krokem, který se uskutečnil ještě před třicetiletou válkou, byl zápis veškerých „*poddaných*“ dětí.¹²⁹ Děti se většinou uváděly do osmého roku života. Celkově však tyto věkové údaje kolísají v rozmezí osmi až dvanácti let.¹³⁰ Zde se podstatně liší od ostatních seznamů, jako jsou seznamy zpovědní či seznam poddaných dle víry z roku 1651. Zachycení všech dětí bylo vlastně potenciálním seznamem budoucí pracovní síly. Většina seznamů z této doby již obsahuje jména rodičů evidovaných dětí, u dětí pak věk, zaměstnání a místo pobytu. Takové seznamy se samozřejmě objevily nejdříve na panstvích významných rodů se starou tradicí vrchnostenské správy a moderním byrokratickým aparátem. Těmi, kteří předběhli svou dobu, byli jihočeští Rožmbekové, Pernštejnové či panství Floriana Griespeka z Griespachu. To dosvědčují například artikulové rychtářů a poddaných na panstvích rožmberských z roku 1540, kde se již objevila evidence dětí starších patnácti let.¹³¹ Tak došlo postupně k oné proměně, rozšíření dosavadního dílčího soupisu jedné sociální skupiny postupně na soupis všech dědičných poddaných. Soupis z roku 1540 byl však stále „*...jen... další vývojový stupeň...hlavní cíl zůstal neměnný. Tímto hlavním cílem v předbělohorském období bylo evidentní podchycení především nejmladší věkové skupiny...“.*¹³²

¹²⁶ J. Kalousek, *Řády selské, Archiv*, s. 375.

¹²⁷ Tamtéž, s. 355.

¹²⁸ „*Evidence poddaných sirotků vyplývala z povinnosti vrchnosti pečovat o osiřelé děti dědičných poddaných do doby jejich dospělosti, a to jak po stránce jejich hmotného zabezpečení, tak i po stránce dočasné správy jejich majetku po zemřelých rodičích, k zajištění sirotčí péče se vrchnosti zavazovaly při přijímání slibu člověčenství z úst svých poddaných a svůj závazek zpravidla realizovaly jednak umístěním osiřelého dítěte od péče jiného poddaného, často sirotkova nejbližšího příbuzného (v případě menších dětí), respektive do služby na poddanský grunt či vrchnostenský dvůr (to v případě starších dětí), jednak správou pozůstalosti po nežijících hospodářích do doby, kdy jejich potomci dospějí a budou schopni převzít dědictví“.* M. Seligová, *Geografická mobilita*, s. 55-109.

¹²⁹ J. Křivka, *Význam*, s. 50-58.

¹³⁰ Tamtéž, s. 53.

¹³¹ Tamtéž, s. 51; *Artikulové rychtářů a poddaných na panstvích rožmberských 1540*, AČ XXII, Praha 1905, s. 106.

¹³² Miroslava Seligová, *Geografická mobilita*, s. 59; J. Křivka, *Význam*, s. 51.

Třicetiletá válka znamenala zásadní přelom nejen v politickém a náboženském dění, ale také v našem případě byla katalyzátorem změn ve správě vrchnostenské. Po dlouhém válečném konfliktu můžeme zaznamenat enormní zájem vrchnosti o své stávající poddané, byla si vědoma ekonomické důležitosti pracovní síly při rozvoji ekonomiky patrimoniálních statků.

O péči, jakou vrchnost věnovala svým poddaným, podává svědectví Kolovratská instrukce z roku 1649 : „...*na děti podruhův, pastýřův, ovčákův, co se jich na gruntě J. Mti páně zplodí, mají rychtářové, konšelé, obzvláště pak kmotrové pilný dozor dáti...*“.¹³³

Během 17. století se také ujímá název „*Mannschaftbücher*“. Tady ještě malé zastavení nad názvy seznamů. Miloslav Volf uvádí pod tímto termínem dva různé ekvivalenty knih. Mezi prvé počítá knihy bývalých manů Karlštejna, Zvíkova nebo arcibiskupského Rožmitálu. Pod názvem „*Lehenbücher*“ jsou tyto knihy známy na Loketsku a jsou knihami manů pro hrad Loket a Hertenberk z poloviny 16. století. Druhým ekvivalentem jsou od dob tereziánských na některých panstvích vedené „*Manschaftbücher*“, soupisy poddaných, které byly vedeny na panstvích již v 17. století. V tereziánské době byly v souvislosti s prvním obecným sčítáním lidu zaváděny obecně. Byly vedeny vrchností, respektive sirotčími písaři, na čemž lze vysledovat vývoj a zdokonalení od původních sirotčích register vzniklých v souvislosti s evidencí sirotků. Byly pomůckou statistickou, ale bohužel ne zcela spolehlivou. Problémy při vedení knih způsobovalo často rozdílné vedení vesnic mezi několika vrchnostmi a různé pojetí vsi před vydáním josefského katastru roku 1785.¹³⁴ J. Křivka zmiňuje také značnou škálu termínů označující původní sirotčí registra. Termín „*Mannschaftbücher*“ spojuje s výrazným používáním němčiny v období po třicetileté válce. Zároveň však připomíná, že se až do 18. století objevují termíny „*sirotčí registra*“ či „*knihy stavuňků*“.¹³⁵ J. Hanzal stojí spíše za používáním termínu „*seznam poddaných*“ na úkor dobového „*Mannschaftbücher*“, který popisuje jako úřední termín soudobé německé vrchnostenské správy.¹³⁶

S nastupující byrokratizací vrchnostenské správy po třicetileté válce dochází k formálním rozdílnostem ve způsobu vedení knih seznamů poddaných. Do knih se tak postupně dostávají údaje, které přesahují původní účel seznamů. Vše bylo také ovlivněno a záviselo na osobě písaře a tradici vrchnostenské správy příslušného panství. Stále silněji byla cítěna potřeba vedení těchto seznamů v souvislosti s rostoucím si uvědoměním provázanosti populačního

¹³³ Miloslav Volf, *Vývoj*, s. 28; Miroslava Melkesová, *Adhiberi solent, qui compadres vocantur. Kmotrovství ve venkovském prostředí raného novověku na základě výzkumu chýnovské farnosti*, HD 27, Praha 2003, s. 63–122; Táž, *Geografický horizont křtů v polovině 17. století na Chýnovsku*, HD 30, Praha 2006, s. 205–242.

¹³⁴ Miloslav Volf, *Vývoj*, s. 31.

¹³⁵ Josef Křivka, *Význam*, s. 52; s. 58.

¹³⁶ Josef Hanzal, *Písemnosti českých patrimonií v 16. a na počátku 17. století*, Praha 1964.

faktoru s faktorem ekonomickým. Šlo tedy o ekonomicky prosperující velkostatek. Seznamy poddaných se tak staly součástí soudních odhadů statků a jako jejich součásti se dostaly do desk zemských.¹³⁷

Pro poznání vývoje seznamů poddaných, jak jsme mohli sledovat, posloužili hlavně ve svých počátcích debaty o vzniku a formě knih pozemkových či purkrechtních. Jako jejich „vedlejší produkt“ vznikly seznamy poddaných, které se nám zachovaly v několika cenných exemplářích z doby 16. století a v hojnějším počtu z období předbělohorského. Jejich vývoj lze také sledovat pomocí normativních pramenů vydávaných jednotlivými vrchnostmi k jejich řádnému vedení.

---

¹³⁷ J. Křivka, *Význam*, s. 53.

2. 6. Seznamy libějovického panství

První seznamy poddaného obyvatelstva, které se nám dochovaly z vedení vrchnostenské správy libějovického panství, pocházejí z konce 16. století.¹³⁸ První sirotčí seznam je datován „až“ rokem 1607, jedná se tedy o poměrně vzácně dochovaný pramen doby předbělohorské. Je psán česky a obsahem ani svou formou se příliš neliší od seznamů vedených na tomto panství v době po skončení třicetileté války. Uvádí však na rozdíl od nich kromě jmen a věku dětí i původ manželů. Dále následují ve výčtu libějovických seznamů sirotčí registra z let 1653 až 1669. Ty se však prolínají se seznamy poddaných, které se objevují prvně v letech 1666, jak ukazuje následující tabulka.¹³⁹

Tabulka 1.

Přehled soupisů poddaných na panství Libějovice

Libějovické seznamy			
Název	Rok	Jazyk nadpisu	Jazyk obsahu
Poznamenání osedlých lidí	1579	Německy	Německy
Seznam lidí, platů	1590	Německy	Německy
Seznam lidí	1607	Německy	Česky
Sirotčí registra	1653-1655; 1661-62; 1666	Německy	Německy
Seznam poddaných	1666-68; 1682-1683; 1685; 1687-1688; 1696-1699; 1701; 1709-1712; 1720; 1729; 1741; 1750	Německy	Německy 1667-1668 Česky Německy

¹³⁸ Poznamenání osedlých lidí na panství libějovickém...z roku 1579, sign. II. 5 AU Nr 20, SOA Třeboň; Seznam lidí, platů...na panství libějovickém...z roku 1590, sign. VI W gamma NR 2, SOA Třeboň. J. Šindelářová, *Populační vývoj jihočeské vesnice v 17. století a v první polovině 18. století*, Praha 1967. (diplomová práce); J. Kalsarová, *Populační vývoj*, s. 28-35.

¹³⁹ SOA Třeboň, Sirotčí registra z libějovického panství z let 1653–1655; 1661–62; 1666; sign. II 5 AU Nr 1; SOA Třeboň, Seznamy poddaných z libějovického panství, 1666–68; 1682–83; 1685; 1687–88; 1696–99; 1701; 1709–12; 1720; 1729; 1741; 1750; sign. II 5 AU Nr 1; Jaroslava Šindelářová, *Populační vývoj*, s. 1 (seznam použitých pramenů).

U některých těchto seznamů se můžeme setkat s dvojitým vedením sirotků. V jedné části jsou registrováni sirotci propuštění či uprchlí, v části druhé naopak sirotci sloužící na panství a připravení ke každoročnímu „stavění“ sirotků ve vrchnostenské kanceláři. Seznamy poddaných jsou pak vedeny ve víceméně souvislé řadě až do poloviny 19. století.

Jednotlivé knihy, respektive svázané archy listů s označenými folii, uváděly seznam vesnic a obyvatelstva celého panství, evidovaného právě po těchto vesnicích. Vesnice pak byly řazeny dle rychtářství.

Obrázek 1. Ukázka vazby¹⁴⁰

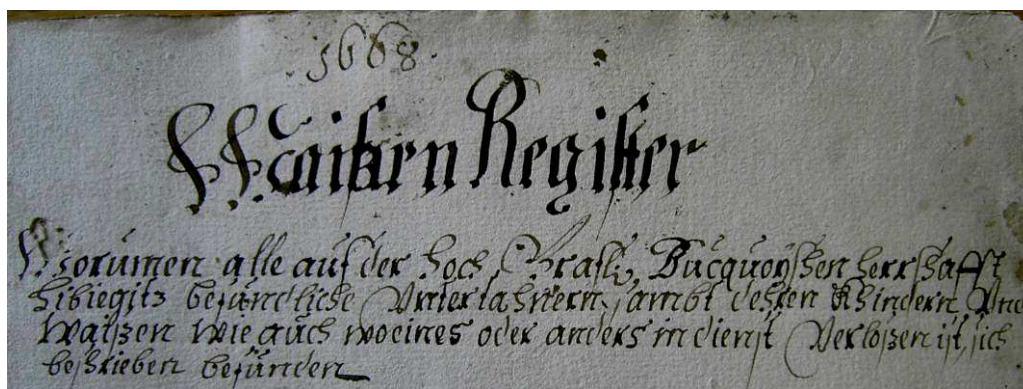

Obrázek 2. Detail vazby¹⁴¹

Seznamy byly psány povětšinou německy, výjimku tvoří seznamy z let 1607 a z období let 1667 až 1669. Titulní strana byla vždy nadepsána německy a obsahovala základní informace: název register v jedné ze svých variant, jméno majitele či název panství a dále narativní popis obsahu daných register.

¹⁴⁰ SOA Třeboň, Seznamy z libějovického panství, seznam z roku 1699, sign. II 5 Au Nr. 1.

¹⁴¹ Tamtéž.

Obrázek 3. Detail titulní strany register z roku 1668¹⁴²

Přepis: „ 1668

Waissen register

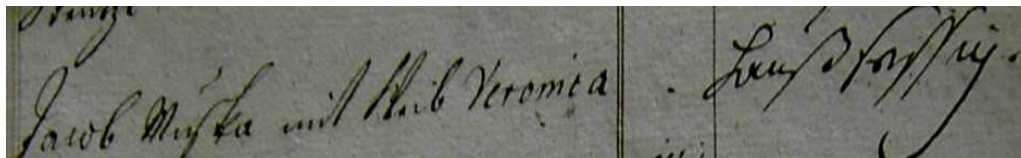
Worumen alle auf der hoch grafli/ch/, Bucquoyschen Herrschaft Libiejitze befundliche untetahnehm, sambt dehtem Knindern Und Waissen wie auch wo eines oder anders in Dienst verlossen ist sich beschriben befunden.“

Způsob vedení seznamů se po celá dlouhá období téměř nezměnil. Určitých změn doznala jen forma zápisu. Stále byli evidováni poddaní, zvláště pak jejich potomci jako potenciální rezervoár pracovních sil. Změn ale doznalo rozdělení, respektive obsah a forma zápisu různých sociálních skupin. Tak například u starších seznamů z let 1667 až 1669 se můžeme setkat s následným pořadím zápisu. Na prvním místě je usedlý hospodář se svojí rodinou, za ním následuje výpis sirotků a podruhů. Zvláště jsou zde odděleni sedláci a chalupníci. Toto dělení v seznamech po roce 1683 mizí a je nahrazeno souhrnným termínem pro osedlé obyvatelstvo „haußessig“. Seznamy z let 1667 až 1669 také evidují i minulé držitele usedlosti, popřípadě i více předchozích držitelů, a někdy uvádějí, zdali zemřeli, žijí-li na výminku, nebo v podružství, a kde. Mladší seznamy zachycují tyto bývalé držitele usedlostí pouze tehdy, žije-li dosud někdo z jejich rodiny a tedy jsou-li uvedeni mezi výminkáři, podruhy nebo sirotky, a nikoli při statku, ze kterého pocházejí.¹⁴³ Tento rozdíl ve vedení seznamů je patrný i ve snaze tehdejších písařů graficky od sebe oddělit jednotlivé sociálně-profesní skupiny. Jelikož se ale příписы každý rok obnovovaly a aktualizovaly a nové osoby byly dopisovány na konec stránek, brzy došlo k prolnutí všech sociálně-profesních skupin.

¹⁴² SOA Třeboň, Seznamy z libějovického panství, seznam z roku 1668, sign. II 5 Au Nr. 1.

¹⁴³ Jaroslava Šindelářová, *Populační vývoj*, s. 27.

V novějších seznamech po roce 1669 je již usedlý hospodář značen termínem „*haußessig*“:

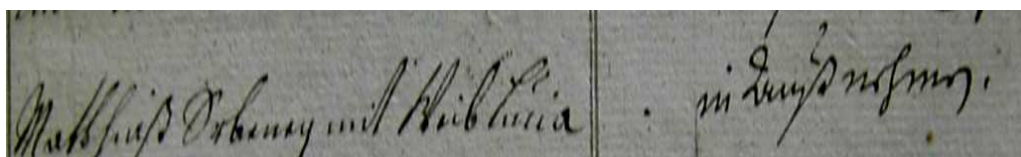
Obrázek 4. Detail zápisu: Jacob Muska mit Weib Veronica - *Haußessig*¹⁴⁴

Další sociální skupina, skupina podruhů, byla evidována s přívlaskem na noclehu „*in der herberge*“:

Obrázek 5. Detail zápisu: Die Wittib Rosina – bey dem Kartaus in der Herberg¹⁴⁵

A staří lidé na „výminku“ „*in ausnehmen*“:

Obrázek 6. Detail zápisu: Matthiaß S[h]rbeney mit Weib Lucia in Ausnehmen¹⁴⁶

V německém textu byl nebožtík označován slovem „*nach*“ napsaným před jménem. V česky vedeném seznamu se vyskytovalo zkráceně slovo: „*ne*“ či samotné „*N*“. Stálo-li však „*nach*“ za jménem hospodáře, značilo následující výčet dětí. Někdy však bylo slovo „*nach*“ vynecháno a hned za jménem hospodáře následovalo jméno ženy a výčet dětí. U česky

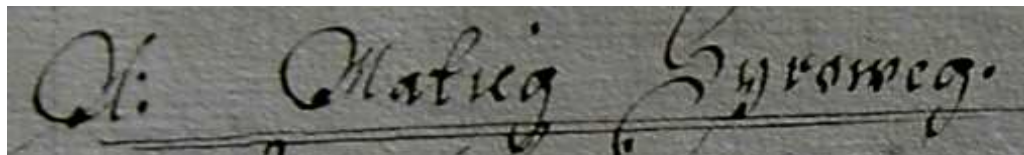
¹⁴⁴ SOA Třeboň, Seznamy poddaných, seznam z roku 1699, sign. II 5 Au 1 Nr.

¹⁴⁵ Tamtéž.

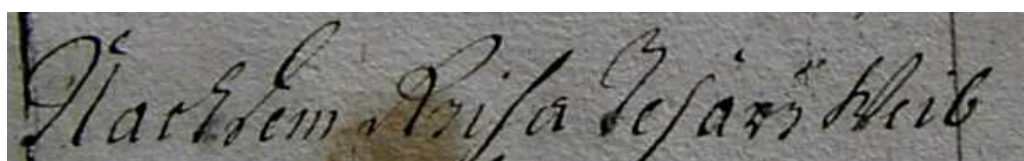
¹⁴⁶ Tamtéž.

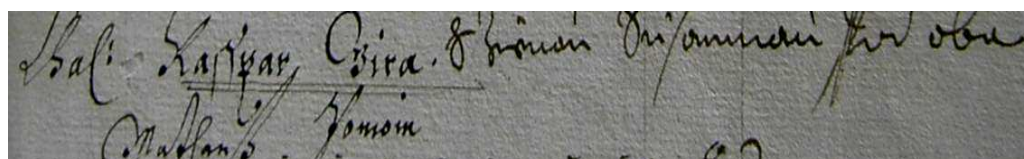
vedených seznamů se vyskytovalo slovíčko „*po niom*“, po kterém byly uváděny nejčastěji ve sloupci pod sebou děti s příslušným věkem.

Obrázek 7. Detail zápisu: N[ebožtík]: Matiej Syrowej¹⁴⁷

Obrázek 8. Detail zápisu: Nach dem Ríha Tesař Weib¹⁴⁸

Obrázek 9. Detail zápisu: Chal[upa]: Kašpar Jíra s ženou Susannou pod oba po ňom¹⁴⁹

Seznamy nezachycovaly pouze statisticky počet jedinců příslušejících k jednotlivým gruntům, chalupám či do podruží, ale zaznamenávaly slovně, kde se ten který jedinec skutečně aktuálně v době každoroční vizitace panství nacházel. Vedle již zmíněného určení sociální skupiny (sedlák či chalupník, později usedlý) uváděly jména obou rodičů, po kterých následoval výčet dětí s připsanou informací o jejich věku a případně i místa služby. Jak již bylo zmíněno výše, seznamy uvádějí na rozdíl od jiných seznamů i věk malých dětí. Na rozdíl od matrik, kde nenajdeme děti s perinatální úmrtností, v seznamech mohou chybět i děti, zemřelé do jednoho roku.¹⁵⁰ Zdá se, že registrace kojenců se programově odkládala, protože se počítalo s tím, že čtvrtina narozených zemře ještě před tím, než dosáhne prvních

¹⁴⁷ Taměž, Seznamy poddaných, seznam z roku 1668, sign. II 5 Au 1 Nr.

¹⁴⁸ Taměž, seznam z roku 1699, sign. II 5 Au Nr. 1.

¹⁴⁹ SOA Třeboň, Seznamy, seznam z roku 1668, sign. II 5 Au Nr. 1.

¹⁵⁰ J. Kalsarová, *Populační vývoj*, s. 30.

narozenin.¹⁵¹ Věk mladších dětí se někdy v porovnání s údaji z matrik poměrně rozchází. Totéž platí i u zmíněných sirotků, obzvláště v případě jejich pokročilého věku, který se ve velkém případě pouze odhadoval.¹⁵² Pokud se děti narodily v době vedení seznamů, problém s nepřesností odpadá, údaj věku byl zaznamenán a při každoročním „stavění“ se pak pouze připisoval další rok k jejich věku. Záleželo také na pečlivosti písaře. V případě seznamů z roku 1668 se můžeme setkat s poměrně velkým počtem dětí, u kterých je zaznamenán věk mladší jednoho roku. Nejednou zápis dokládá stáří tři, čtyři nebo pět neděl a v jednom případě dokonce písař poznamenal, že se jednalo o dvojčata. V momentě, kdy písař neudělal chybu hned na začátku vedení seznamů, můžeme počítat s relevantním seznamem a věrohodností dat.

V případě využití seznamů k studiu migrací narážíme ale na větší problém než je zaznamenaná věková nepřesnost. Tímto problémem je poměrně časté vynechávání konkrétních informací pro místa podruživství, výminku nebo služby. Často se za věkovým údajem nachází pouze jméno osoby, u které dotýčný slouží, ale již chybí údaj, kde tato osoba bydlí. V případě velké frekvence používání stejných jmen je velice těžké, ba i nemožné konkrétní osobu a místo pobytu dohledat. Můžeme se domnívat, že se jedná o osobu z dané vesnice, z které soupis té dané osoby pochází. To ale pouze v takovém případě, pokud se jedná o příjmení nebo se jméno dotýčného příliš často neopakuje.

Soupisy poddaných jsou vedeny na principu poddanské příslušnosti k dané vrchnosti. Při vyhodnocování dat musíme mít na paměti, že před sebou nemáme obyvatelstvo skutečně přítomné, nýbrž to, které sem z hlediska vrchnostenské správy příslušelo. Zahrnuje i čtené osoby, jež se v místě, kam poddansky příslušely, fyzicky nevyskytovaly. Velmi často se jednalo i o nepřítomnost dlouhodobou. To platí také v případě útěků, kdy je doloženo několik uteklých do Uher, nebo i legálně odešlých poddaných, kteří dosud nebyli ze seznamu libějovického panství vyškrtnuti.¹⁵³ Na straně druhé v seznamech také nenajdeme neurčený počet osob, které v místě krátkodobě (například ve službě) někdy i dlouhodobě žily, avšak poddansky sem nepříslušely. Mohlo jít o poddané pocházející z jiných panství buquoyových či jedince vrchnosti buquoyoské nepoddané (cizopanští poddaní, osoby svobodné). Výjimku můžou tvořit cizopanští pouze v případě, že se jim na libějovickém panství narodilo dítě a bylo

---

¹⁵¹ Markéta Seligová, *Geografická mobilita*, s. 70; ...úmrtnost mezi kojenci nedoznávala větších změn ještě dlouho poté, co byla zavedena kontrola porodnosti. Ještě na počátku 20. století se pohybovala kolem 20 % všech živě narozených. Srov. Lumír Dokoupil – Ludmila Nesládková, *Charakteristické rysy vývoje úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, HD 12, 1987, s. 193-216.

¹⁵² Jaroslava Šindelářová, *Populační vývoj*, s. 28.

¹⁵³ B. Šindelář, *Útěk poddaných z Čech na Moravu po třicetileté válce*, Studie ČSAV, 1985, s. 96; J. Leszczynski, *Zbíhání slezských a hornolužických poddaných do Čech a na Moravu v 17. století*, Slezský sborník 59, 1961, č. 1, s. 49-62.

tudíž zdejším poddaným. Chybí nám tu také výminkáři, kteří, ač zapsáni jinde, mohou být na výminku zde, u svých dětí.

Seznamy i přes některé své nedostatky, z hlediska svého dnešního využití při výzkumu různých demografických jevů, přinášejí poměrně bohatší obraz sociální struktury, než je tomu u ostatních evidenčních pramenů. Jsou ideálním pramenem pro sledování migrace obyvatelstva, její kvantity, kvality a intenzity v různých částech země. Představují také důležitý pramen k migraci, a to jak pro usedlé, tak i pro neusedlé obyvatelstvo.

3. DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA

3. 1. Úvod

Základem výzkumu prostorového pohybu poddaného obyvatelstva na panství Libějovice je analýza tří seznamů poddaných z let 1668, 1699 a 1750. Vznikly po třicetileté válce v pobělohorské době, pro kterou je charakteristická a dlouho všeobecně přejímaná teze o výrazném znevolnění poddaného obyvatelstva. Fenomén pobělohorské porážky, která zapříčinila „temné období“ našich dějin se projevuje i v rovině poddaných obyvatel, v intencích této teorie přestal mít poddaný-sedlák umožněn volný pohyb. Tzv. druhé nevolnictví se sice projevilo přísnější kontrolou pohybu poddaného vrchností a nezbytností udělení vrchnostenského souhlasu u některých případech pohybu poddaných, ale jak dokazují dosavadní demografické výzkumy zabývající se migrací a mobilitou poddaných, neznamenovalo nemožnost prostorového pohybu obyvatelstva.¹⁵⁴ Také snahy o kontrolu migrací poddaného se datují daleko dříve, již ze 70. a 80. let 16. století, kdy se šlechta pokoušela zpřísnit kontrolu pohybu poddaných. Výnosem zemského sněmu z roku 1575, bylo uvedeno opatření, které nutilo poddané opatřit si povolovací list k opuštění panství.¹⁵⁵ Na základě tohoto sněmovního usnesení začaly vznikat jedny z prvních soupisů poddaných obyvatel. Mezi prvními panstvími, kde začaly soupisy vznikat, bylo panství Viléma z Rožmberka. Pro předbělohorské období máme zachovány tři seznamy, roku 1585 vznikl seznam obyvatel pro Prachatice, roku 1586 pro třeboňské a roku 1607 pro libějovické panství.¹⁵⁶

Libějovické seznamy evidují poddané obyvatelstvo podle příslušnosti osob k jednotlivým rodinám. Seznam začíná pro každou vesnici nadepsaným jménem dotyčné vesnice, po kterém následuje výčet osob. První je vždy zaznamenán muž, pokud je ženatý, je za jeho jménem evidováno jméno jeho ženy. U seznamu z roku 1668, který je psán česky je ještě zkratkou před jménem poznamenává, zda se jedná o sedláka, chalupníka či zda dotyčný zemřel. V následujících dvou německy psaných pramenech je za dvojicí jmen poznamenáno, zda jsou dotyční usedlí či na noclehu, případně výminku. U českého seznamu je nebožtík označen zkratkou již před jménem, u německy vedených seznamů se dozvídáme o smrti muže škrtnutím jména výjimečně je uvedena poznámka „gestorben“. Ta se uváděla ve většině

---

¹⁵⁴E. Maur, *K demografickým aspektům*, HD 8, 1983, s. 7-44; Týž, *Populační důsledky třicetileté války*, HD 12, 1987, s. 137-152; B. Štěrbová, *Sňatečnost*, JSH 58, 1989, s. 125-136; Josef Grulich, *Migrace*, HD 22, 1998; s. 79-105; Markéta Seligová, *Geografická mobilita*, s. 55-109; Jaroslav Kubák, *Přesuny*, s. 73-75; Miroslav Toegel, *Zbílání poddaných*, s. 191-222.

¹⁵⁵ František Vacek, *Selský stav*, s. 12-24; Josef Grulich - Hermann Zeithofer, *Struktura*, s. 11; Josef Petráň, *Poddaný lid*, s. 188-203.

¹⁵⁶ Přehled nejstarších poddanských seznamů uvádí Týž, *Poddaný lid*, s. 165-166.

případů u zemřelých dětí společně s vyškrtnutím dotyčné osoby. Dalším způsobem bylo vepsání slova „*witwe*“¹⁵⁷ před jméno manželky, ale pouze u německy vedených seznamů. Po jménech rodičů následuje seznam dětí, u kterého je uvedeno jméno s věkem a také kde se nacházejí. V některých případech si písař zaznamenal, jednalo-li se o dvojčata.

Seznamy poddaných pro panství Libějovice evidují pro rok 1668 3400 poddaných, pro rok 1699 5200 poddaných a pro rok 1750 6500 poddaných obyvatel. Abychom mohli provést vytýčený výzkum, bylo zapotřebí nejdříve vymyslet systém databáze, do které se příslušné osoby zapíší i s přidruženými informacemi, a který bude schopen kombinováním různých kategorií poskytnout požadovaná data. Databáze poddaných osob vznikla v programu Excel, kde jsem zaznamenal nejdříve jméno poddaného, poté vznikly kolonky pro muže a ženy, které se vyplnily pouze číslicí 1, buď v poli pro muže, byl-li poddaný mužského pohlaví anebo ženu, byla-li ženského pohlaví. Dále následovala kolonka s místem poddanské příslušnosti, políčko, kde jsem evidoval osoby zůstávající v té samé vsi a dále kolonka pro osoby zůstávající u rodičů. Ty pak následovala nejsledovanější kategorie, kolonka s názvem cílové destinace prostorového pohybu. Poté jsem ještě zaznamenal cizopanské osoby a vzájemnou vzdálenost lokalit v kilometrech.

Seznamy při využití k demografickým výzkumům je třeba podrobit příslušné kritice. Je třeba si uvědomit, že seznamy často uvádějí obyvatele, kteří jsou na panství zapsáni, ale nemusí se tam fyzicky nalézat. Často je sice u jména napsána poznámka o službě či jméně osoby, u které se dotyčná nachází, ale nezmiňuje, zda je to v místě bydliště či v rámci nebo dokonce mimo rámce panství.¹⁵⁸ Libějovické seznamy většinou uvádějí i jméno vesnice, kde se dotyčný nachází, v případech uvedení pouze jména jiného poddaného, lze předpokládat, že se jedná o někoho z příslušné vesnice.¹⁵⁹ Dohledávání osob dle příjmení by nepřineslo očekávané výsledky z důvodu nepříliš rozšířeného počtu příjmení a jejich častého se opakování. Tato kategorie vnitřní migrace v rámci vesnice, ale i panství, v případě nepotřebnosti udělení povolení, nebyla často důsledně monitorována a zaznamenávána, neboť vrchnost neměla potřebu sledovat své poddané v případech krátkodobých migrací v rámci svého panství. Opakem je potom neevidence poddaných, kteří se ale na panství nacházeli,

---

¹⁵⁷ Nejčastěji ve tvaru „*wittib*“, „*witibe*“. Srov. H. Boková – L. Spáčilová, *Stručný raně novohornoněmecký glosář*, Olomouc 2003, s. 522.

¹⁵⁸ Markéta Seligová, *Geografická mobilita*, s. 63.

¹⁵⁹ Markéta Seligová uvádí na příkladě seznamu z hornopolického evidenci pouze panské služby, v případě služby u jiného poddaného není tato služba evidována. Tamtéž, s. 63.

jen nebyli poddáni k tomuto panství.¹⁶⁰ Libějovické seznamy takové poddané evidují, je ovšem otázka, nakolik spolehlivé tyto zápisy jsou.

Mezi další úskalí patří pravidelnost a přesnost v zaznamenávání věkové kategorie poddaných obyvatel. Seznamy uvádí pouze věk dětí. Děti jsou ale evidovány od útlého věku několika měsíců, neplatí tedy zde, že by se v seznamu vyskytovaly pouze děti starší jednoho roku či více.¹⁶¹ Zápis je proveden arabskou číslicí, dílčí věk poté vzorkem 1 ½, 4 ¾ apod. Dokonce se objevují i děti narozené několik týdnů před registrací poddaných a může se tak setkat s údaji „5 neděl“ či v německé formě „1 Woche“. Významným problémem je poté neevidance věkové kategorie u rodičů, tedy dospělých jedinců v produktivním věku, u kterých je možné předpokládat zásadní vliv na rozsah a intenzitu poddaných.¹⁶² Naštěstí způsob zapsání osob do databáze umožnil vyabstrahovat tuto skupinu a zjistit přece jen dílčí informace, nakolik se podílela na prostorovém pohybu poddaných. Díky označení polí s cílovou destinací pohybu osob a v poli s údaji o věku nastavením filtru „označit prázdné pole“ mi databáze umožnila poznat alespoň celkový počet těchto osob a rozdělit je dle kategorie pohlaví na základní dvě skupiny. Obdobné kombinace nastavení filtrů dat umožnily zkoumat vztah věkové kategorie a intenzity a rozsahu migrací, pohlavní a věkové struktury a mnohé další. Výsledná data se poté zapsala do prezentovaných tabulek.

---

¹⁶⁰ Opět pro hornopolické panství Markéta Seligová poznamenává absenci evidence cizopanských, svobodných, či knížecích poddaných. Tamtéž, s. 63.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 70; Srov. Lumír Dokoupil – Ludmila Nesládková, *Charakteristické rysy*, HD 12, 1987, s. 193-216.

¹⁶² K. Dudáček a kol., *On using*, HD 13, s. 86. Uvádí ve svém výzkumu třeboňských seznamů, že seznamy před rokem 1753 data o věku rodičů a nemohou je proto použít pro sledování věkové struktury obyvatelstva.

3. 2. Věková a pohlavní struktura poddaných

Při pohledu na počty obyvatel v jednotlivých seznamech vidíme jasný nárůst počtu poddaných. Může nás však zarazit pouhý 15 procentní nárůst mezi léty 1607 a 1668, obzvláště v porovnání s 35,8 procentním nárůstem mezi léty 1668 a 1699.¹⁶³ Vysvětlením pomalého nárůstu počtu obyvatel je třicetiletá válka. Během války strádali obyvatelé nejen přímými válečnými konflikty a pohybem cizích vojsk na území panství, ale také následujícími epidemie moru z let 1624-1626, 1631-1635, 1639-1640 a 1648-1649.¹⁶⁴ Větší ztráty přinesla válka v řadách neosedlého obyvatelstva, podruhů, čeledi a tovaryšů než u osob osedlých. Ztráty obyvatel za třicetileté války se odhadují na 30 %, logicky s poklesem počtu obyvatel klesla celkově i míra porodnosti a dalších demografických ukazatelů. Odhaduje se, že až počet obyvatel ke konci 17. století se vyrovnal počtu obyvatel před třicetiletou válkou.¹⁶⁵

Tabulka 2
Přehled počtu poddaných s % nárůstem

Roky	Počet poddaných	% nárůst
1607	2725	0
1668	3240	15,8
1699	5048	35,8
1750	6268	19,5

V následujících třech tabulkách se podíváme na počty evidovaných obyvatel v jednotlivých letech. Seznamy uváděly osoby, které byly k panství poddanský vázány, ale nemusely se v době zapsání do seznamu na panství nacházet. Proto nelze považovat tyto údaje za absolutní hodnoty. To platí i v případě evidovaných úmrtí. Pokud bychom prováděli důkladný demografický rozbor ve vztahu k populačnímu vývoji na panství, bylo by třeba údaje ze seznamů doplnit pomocí matrik a případně i údaji z berní ruly či tereziánského katastru.

¹⁶³ Data pro rok 1607 byla použita ze studie: Josef Grulich, *Migrace*, HD 23, 1999, s. 39.

¹⁶⁴ Lenka Fialová, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998, s. 100-105; Eduard Wondrák, *Historie moru v českých zemích*, Praha 1999, s. 119; Lenka Matušíková, *Mor v Čechách*, Documenta Pragensia 16, 1998, s. 235-240; Táž, *Návrh infekčního řádu pro Čechy při ohrožení morem v roce 1680*, in: táž (ed.), *Sborník prací k sedmdesátým narozeninám Dr. Karla Beránka*, Praha 1996, s. 84-93; Václav Schulz, *Příspěvky k dějinám moru v zemích českých 1531-174*, Praha, 1902, s. 274 .

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 104; srov. Eliška Čáňová, *Populační vývoj od poloviny 17. století do konce 18. století*, HD 12, 1987, s. 153-176; J. Beránková, *Demografický vývoj města Kouřimi v letech 1650-1850*, HD 18, 1994, s. 69-104; Lumír Dokoupil, – Lenka Fialová, – Eduard Maur – Ludmila Nesládková, *Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století*, Praha 1999; s. 141; Lumír Dokoupil, – Ludmila Nesládková, *K základním tendencím vývoje populace Moravy po třicetileté válce do revoluce 1848*, HD 18, 1994, s. 105-114.

Seznam pro rok 1668 uvádí celkem 3411 evidovaných jedinců, z toho je zaznamenáno 171 případů úmrtí. 138 úmrtí připadá na muže, hlavu rodiny. Smrt ženy byla zaznamenána, vynecháme-li úmrtí dětí, pouze v případě, že sama již byla vdovou a její děti se tak stávaly sirotky. Proto je také pro rok 1668 evidováno pouze 33 úmrtí žen. Pokud se podíváme na jednotlivé údaje vyjádřené v procentech, jak je uvádí tabulka 2, až 4 zjistíme, že populace

Tabulka 3
Zaznamenaný počet osob a úmrtí v poddanském seznamu z roku 1668

Rok 1688	Muži		Ženy		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Evidováno	1848	53,9	1563	45,8	3411	100
Úmrtí	138	4	33	0,9	171	5
Celkem	1710	52,7	1530	47,2	3240	100

Tabulka 4
Zaznamenaný počet osob a úmrtí v poddanském seznamu z roku 1699

Rok 1699	Muži		Ženy		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Evidováno	2795	53,9	2388	46,1	5183	100
Úmrtí	138	2,66	8	0,1	146	2,8
Celkem	2657	52,8	2380	47,3	5037*	100

*Vysvětlivky: (+11) je počet dětí, u kterých není zaznamenána kategorie pohlaví

Tabulka 5
Zaznamenaný počet osob a úmrtí v poddanském seznamu z roku 1750

Rok 1750	Muži		Ženy		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Evidováno	3597	55,1	2922	44,8	6519	100
Úmrtí	238	3,6	13	0,2	251	3,8
Celkem	3559	56,2	2909	46,7	6268*	100

*Vysvětlivky: (+2) je počet dětí, u kterých není zaznamenána kategorie pohlaví

byla v případě demografických kategorií a změn konstantní. Ve všech sledovaných oblastech se údaje v procentech neliší více než o 2 – 4 %. Populace mužů je zastoupena v průměru 54 %

oproti 45 % žen ve sledovaných letech. To samé se dá říci o zaevidovaném úmrtí. I když přece jen v roce 1668 je procento zemřelých největší, dosahuje 5 % z celkového počtu evidovaných poddaných. Dá se tedy předpokládat, že pokud tento region zasáhly demografické krize, v našem případě epidemie moru, která postihla Moravu v roce 1679 a jižní Čechy v roce 1680¹⁶⁶ a ještě předtím válečné události třicetileté války, musel být úbytek obyvatelstva v poměru mužské a ženské části populace vyrovnaný.¹⁶⁷

Po obecné charakteristice počtu poddaných na libějovickém panství se podíváme na věkovou a pohlavní strukturu, opět rozdělenou dle příslušných pramenů a evidovaných poddaných. Již při prvním pohledu na věkovou strukturu obyvatelstva zachyceném seznamy je zřejmé, že se jedná o progresivní populaci s vysokým podílem dětské a nízkým podílem stařecké složky.¹⁶⁸ Tímto splňuje populace na libějovickém panství základní charakteristiky historických populací, společně s fungováním starého demografického režimu, pro který byla charakteristická vysoká porodnost a úmrtnost.

Tabulka 6
Věková a pohlavní struktura obyvatelstva panství Libějovice evidovaného v poddanském seznamu z roku 1668

Věk	Muži		Ženy	
	Počet	v %	Počet	v %
0-9	466	48,8	507	56,3
10-19	323	33,8	311	34,3
20-29	91	9,5	45	4,9
30-39	46	4,8	23	2,5
40-49	13	1,3	9	0,9
50-59	13	1,3	6	0,6
60-69	2	0,2	4	0,4
Celkem	954	100%	905	100%

¹⁶⁶ L. Fialová, *Dějiny*, Praha 1998, s. 117.

¹⁶⁷ K demografickým krizím v jižních Čechách se dochovaly zprávy v pramenech narativní povahy. Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků 1-2*, Praha 1985; Martin Bydžovský z Florentina, *Svět za tří českých králů*, Praha 1987; Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, Praha 1984.

¹⁶⁸ E. Maur, *Základy*, s. 93.

Tabulka 7

Věková a pohlavní struktura obyvatelstva panství Libějovice evidovaného v poddanském seznamu z roku 1699

Věk	Muži		Ženy	
	Počet	%	Počet	%
0-9	551	36,2	563	39,3
10-19	450	29,6	430	30
20-29	292	19,2	230	16
30-39	139	9,1	143	10
40-49	60	3,9	55	3,8
50-59	22	1,4	5	0,3
60-69	9	0,5	2	0,1
70-79	3	0,1	0	0
Celkem	1526	100%	1438	100%

Tabulka 8

Věková a pohlavní struktura obyvatelstva panství Libějovice evidovaného v poddanském seznamu z roku 1750

Věk	Muži		Ženy	
	Počet	%	Počet	%
0-9	467	30,1	611	34,3
10-19	488	31,4	584	32,8
20-29	328	21,1	358	20,1
30-39	139	8,9	128	7,1
40-49	72	4,6	57	3,2
50-59	38	2,4	33	1,8
60-69	16	1,0	11	0,6
70-79	2	0,1	1	0,05
Celkem	1550	100%	1783	100%

Podíl dětské populace u evidovaných osob v jednotlivých seznamech výrazně převyšuje všechny ostatní kategorie. Pokud si porovnáme procentuální vyjádření, vidíme, že v prvním seznamu tvoří nejnižší věková kategorie téměř 50 % všech evidovaných poddaných. V následujících letech potom postupně klesá na 37 % a 30 %. Stejně tak můžeme sledovat údaje na konci tabulky, ale v opačném pořadí. Zatímco pro rok 1668 máme evidované dvě osoby v kategorii 60-69 let a žádnou v kategorii následující, v seznamu z roku 1699 máme již pro kategorii osob starých ve věku 60-69 devět záznamů a pro nejstarší osoby již záznamy tři. Poslední seznam přichází s 16 evidovanými osobami ve věku 60-69 let a dvěma osobami

ve věku 70-79 let. Když si odmyslíme relativitu záznamů věku poddaných, která je pro předstatistické období typická, zcela jasně se zde zobrazuje postupné stárnutí libějovické populace. V procentuálním vyjádření nám tak nejstarší osoby tvoří za rok 1668 1,5 % z celé evidované populace, pro rok 1699 také 1,5 % a pro rok 1750 1,1 %. Pokud porovnáme tyto údaje s rokem 1607, zjistíme pokles evidovaných starých lidí v průměru o 2%. Pro Libějovice byla věková skupina 60+ zastoupena v evidované populaci 3,2 %, u pěti ostatních vsí: Truskovice, Chelčice, Křepice, Újezd a Hvožd'any činil průměr 2,8 % z evidované populace.¹⁶⁹ Výsledná čísla potvrzují, že jižní Čechy patřily k oblastem s nižším zastoupením staršího počtu obyvatel a to jak před třicetiletou válkou, tak i po ní.¹⁷⁰

Zajímavým ukazatelem jsou také vzájemná porovnání procentuálního zastoupení mužské a ženské generace v konkrétních věkových kategoriích. Ve všech třech případech je ženské procentní zastoupení v dětství, pro rok 1668 56,3; rok 1699 39,3 a rok 1750 34,3, větší než mužské, jak ukazují tabulky 5 až 7. Tím by se potvrzovalo, že v dětství je větší úmrtnost mužů. Tento poměr se s vzrůstajícím věkem mění a již ve skupině 20-29 let nám, byť v průměru o 1 %, stoupá počet mužů. Ten pak jasně dominuje u nejstarších věkových kategorií. Důvodem takového stavu zřejmě byla vyšší úmrtnost ovlivněná zdravotními podmínkami a vysokým počtem porodů.¹⁷¹

K doplnění demografické analýzy pramenů a také částečnému přiblížení se k osobě poddaného může být přehled nejčastěji používaných jmen dětí. Dítě dostávalo své jméno během křtícího obřadu¹⁷² a většinou na doporučení faráře se měla využít jména svatých.¹⁷³ Poddaní často volili mezi rodovou tradicí, zmíněným doporučením, ale také již jistou módností, která se při udělování jmen vyskytovala. Často docházelo také k pojmenování dítěte podle jména kmotra, který býval významnou osobností v příslušném regionu. Jak dokazují uvedené tabulky, jména se často opakovala, což svědčí o jejich zvýšené oblibě, zároveň ale také o jisté regionální uzavřenosti. Není nezvyklé, že se na území Čech v jiných regionech

---

¹⁶⁹ Jaroslava Šindelářová, *Populační*, přílohy tabulka č. 7.

¹⁷⁰ Josef Grulich – Hermann Zeitlhofer, *Struktura*, HD 23, s. 44; J. Čapek, *Soupis obyvatel na panství Hluboká nad Vltavou z roku 1651*, Výběr 16,1979, s. 10-15, Místem s vyšším zastoupením starších obyvatel např. až 9 % bylo panství Dymokury-srov. E. Rumlová, *Demografická a sociální struktura obyvatelstva panství Dymokury v polovině*

17. století. HD 17, 1993, s. 153-199.

¹⁷¹ Eliška Čáňová, *Vliv mortalitních krizí na vývoj porodnosti*, D 25, 1983, s. 144-149; Táž, *Úmrtnost šestinedělek ve farnosti Broumov v letech 1632-1700*, HD 26, 2002, s. 29-35.

¹⁷² Miroslava Melkesová, *Křestní obřad*, České Budějovice 2002, Táž, *IN DEI FILIOS ADOPTAMUR. Křestní obřad a úloha kmotra ve venkovském prostředí raného novověku*, České Budějovice 2003 (rigorózní práce HÚ JU); Táž, *ADHIBERI*, s. 63-120.

¹⁷³ M. Vitochová, *Motivace volby křestních jmen v 18. století*, Praha 1999 (diplomová práce FF UK), s. 117-152; Milena Lenderová – Karel Rýdl, *Radostné mládí? Dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, s. 95-102.

uvedená jména mohou vyskytovat v jiném pořadí nebo mohou být nahrazena jmény zcela jinými.¹⁷⁴

Tabulka č 9

Četnost vybraných chlapeckých a dívčích křestních jmen v poddanském seznamu z roku 1668

Jméno	Počet	%	Jméno	Počet	%
Mariana	238	30,2	Jan	159	26,4
Běta	161	20,4	Jiřík	143	23,7
Dorota	155	19,7	Pavel	111	18,4
Anna	151	19,1	Václav	109	18,1
Markéta	82	10,4	Vít	80	13,2
Celkem	787	100	Celkem	602	100

Tabulka č 10

Četnost vybraných chlapeckých a dívčích křestních jmen v poddanském seznamu z roku 1699

Jméno	Počet	%	Jméno	Počet	%
Mariana	377	37,7	Hans-Jan	194	26,8
Uršula	89	8,9	Georg-Jiřík	199	27,4
Dorota	220	21,9	Paul-Pavel	127	17,5
Anna	180	17,9	Venzl-Václav	69	9,5
Kateřina	135	13,4	Veit-Vít	135	18,6
Celkem	1001	100	Celkem	724	100

Tabulka č 11

Četnost vybraných chlapeckých a dívčích křestních jmen v poddanském seznamu z roku 1750

Jméno	Počet	%	Jméno	Počet	%
Mariana	699	45,5	Hans-Jan	331	34,1
Uršula	103	6,7	Georg-Jiřík	131	13,5
Dorota	162	10,5	Paul-Pavel	112	11,5
Anna	169	11	Venzl-Václav	185	19,1
Kateřina	403	26,2	Veit-Vít	211	21,7
Celkem	1536	100	Celkem	970	100

Jména byla před vyhodnocením pro srozumitelnější evidenci sjednocena. V seznamu se vyskytovalo několik různých způsobů zápisů jména „Mariana“, „Maryana“ nebo

¹⁷⁴ L. Dušek, *Obyvatelstvo Budyně nad Ohří v letech 1701-1850*, ÚSH 1985, s. 51-52; B. Laštovičková, *Demografický vývoj*, s. 50-51.

se vyskytovaly různé formy zdrobnělin „Marianka“ apod. Proto jsem zvolil vždy nejpoužívanější variantu jména a ostatní upravil na jednotnou formu zápisu. Pomocí procentuálního vyjádření vidíme, že ženské jméno „*Mariana*“ ve všech třech sledovaných letech tvořilo z pěti nejfrekventovanějších jmen minimálně 30 %, v posledním sledovaném roce 1750 téměř 50 %. Ne již s tak výraznou převahou tomu bylo i u mužského jména „*Jan*“. Ten byl v průměru vybraných pěti jmen zastoupen téměř 30 %. Podivuhodná je ovšem také stálost vybíraných jmen pro všechna sledovaná období. Jen jméno „*Běta*“, které se hojně vyskytovalo v česky vedeném seznamu, vystřídalo v německé variantě jméno „*Uršula*“.

3. 3. Prostorový pohyb poddaných

Po demografické analýze libějovické populace zachycené v poddanských seznamech se nyní pokusím také charakterizovat rozsah, intenzitu a možné důvody poddaných k migracím. V tabulce číslo 11 nejdříve poukazuji na výši procentuální zastoupení obyvatel podílejících se na prostorovém pohybu obyvatel z celkového počtu evidovaných poddaných. Počet migrujících osob se skládá ze dvou skupin. Jak jsem se již zmínil, libějovické seznamy „trpí“ vynecháním záznamu o věkové kategorii u skupiny poddaných v produktivním věku.

Tabulka č 12

Počet a procentuální zastoupení migrujícího obyvatelstva v sledovaných třech letech

Rok	Počet migrujících	%	Celkem
1668	476	14,6	3240
1699	527	10,4	5037
1750	755	12,0	6268

Díky systému zápisu dat do databáze jsem ovšem mohl zachytit i tuto skupinu osob, která se na prostorovém pohybu podílela a započítat je spolu s osobami, které měly věk evidovaný. Tím jsem doplnil skupinu migrujících poddaných v jednotlivých letech, jak ukazuje tabulka 11. Počet migrujících je tak relevantnější i přes nedostatky ve způsobu evidence poddaných.

Tabulka 13

Prostorový pohyb poddaných, u kterých nebyl zaznamenán věk v poddanském seznamu z roku 1668

Pohyb	Mimo místo původu	%	V místě původu	%	Celkem
Muži	91	6,6	7	0,5	756
Ženy	64	4,6	9	0,6	623
Celkem	155	11,3	16	1,1	1379

Tabulka 14

Prostorový pohyb poddaných, u kterých nebyl zaznamenán věk v poddanském seznamu z roku 1699

Pohyb	Mimo místo původu	%	V místě původu	%	Celkem
Muži	122	6,1	7	0,05	1088
Ženy	128	6,4	1	0,05	910
Celkem	250	12,5	16	1,1	1998

Tabulka 15

Prostorový pohyb poddaných, u kterých nebyl zaznamenán věk v poddanském seznamu z roku 1750

Pohyb	Mimo místo původu	%	V místě původu	%	Celkem
Muži	196	6,6	32	1,0	1809
Ženy	185	6,3	28	0,9	1126
Celkem	381	12,9	16	1,1	2935

V tabulkách 11 až 13 vidíme, že počet osob bez udání věku se vzhledem k celkovému počtu drží ve stejné výšce. Jak již bylo řečeno, jedná se o část populace v produktivním věku, která se výraznou měrou podílela na počtu migrujících, porovnáme-li si tyto údaje s údaji v tabulce 11. Můžeme také předpokládat, že pokud se jednalo o rodiče evidovaných dětí, zůstávalo pro všechny tři zkoumané období stejné zastoupení jednotlivých složek populace.

Dříve než se podíváme na vztah věkových kategorií a míry prostorového pohybu poddaného obyvatelstva, je nutné připomenout, za jakých okolností k tomuto jevu docházelo. Prostorový pohyb poddaných obyvatel byl spjat s jejich životním cyklem a mírou vnějších a vnitřních faktorů. Mezi vnější faktory můžeme počítat různé válečné události či epidemie nemocí, vnitřními faktory rozumíme různá omezení v podobě povolování zhostných listů, způsobu pracovního uplatnění či výběru životního partnera. Odlišné životní role mužské a ženské části populace se také projeví jako určující faktor pro intenzitu migrací u jednotlivých věkových skupin.

Tabulka 16

Prostorový pohyb poddaných v souvislosti s věkovými kategoriemi v poddanském seznamu z roku 1668

Věk	A		B		C		D	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
0-9	33	38	6	7	375	393	10	8
10-19	67	69	34	18	157	168	7	12
20-29	33	17	10	6	11	7	1	1
30-39	24	16	4	1	1	1	1	0
40-49	9	5	1	0	1	3	0	0
50-59	6	1	0	0	0	2	0	0
60-69	0	3	0	1	0	0	0	0
Celkem	172	149	55	33	545	574	19	21

Vysvětlivky: A – prostorový pohyb poddaných v rámci panství, B – prostorový pohyb poddaných v rámci vesnice, C – počet poddaných evidovaných jako zůstávající u rodiny, D – cizopasští poddaní

Tabulka 17

Prostorový pohyb poddaných v souvislosti s věkovými kategoriemi v poddanském seznamu z roku 1699

Věk	A		B		C		D	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
0-9	20	17	7	10	519	533	8	9
10-19	19	15	59	32	344	363	9	2
20-29	35	24	73	69	104	88	0	1
30-39	37	36	15	31	17	29	3	2
40-49	20	28	3	10	2	3	0	1
50-59	7	5	2	2	0	0	0	0
60-69	7	5	0	0	0	0	0	0
70-79	2	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	147	130	159	154	986	1016	20	13

Vysvětlivky: A – prostorový pohyb poddaných v rámci panství, B – prostorový pohyb poddaných v rámci vesnice, C – počet poddaných evidovaných jako zůstávající u rodiny, D – cizopanští poddaní

Tabulka 18

Prostorový pohyb poddaných v souvislosti s věkovými kategoriemi v poddanském seznamu z roku 1750

Věk	A		B		C		D	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
0-9	34	28	3	5	105	115	15	12
10-19	34	24	65	38	98	101	14	9
20-29	58	45	81	74	50	65	5	7
30-39	42	36	45	32	9	12	4	3
40-49	25	29	6	4	1	2	2	1
50-59	9	2	3	2	0	0	0	0
60-69	5	2	0	0	0	0	0	0
70-79	0	1	0	0	0	0	0	0
Celkem	207	167	203	156	263	295	40	32

Vysvětlivky: A – prostorový pohyb poddaných v rámci panství, B – prostorový pohyb poddaných v rámci vesnice, C – počet poddaných evidovaných jako zůstávající u rodiny, D – cizopanští poddaní

Nyní se zaměříme na jednotlivé věkové skupiny. První věkovou skupinu tvoří děti ve věku 0 až 9 let. Při porovnání údajů v každé tabulce ve sloupku „A“ a „C“ zjistíme, že počet dětí, které zůstávaly doma, byl převažující. Pohyb u této věkové kategorie většinou obstarávali sirotkové, případně děti z podružných rodin, které se nacházely v špatné životní situaci. Nižší počet dětí zůstávající u rodiny v roce 1750 je způsoben změnou zápisu v seznamu, kde již nebylo u usedlého obyvatelstva vysloveně napsáno, zda se dotyčné osoby nachází u příslušné rodiny. Rodina byla pouze označena grafickou značkou „√“ a je otázka, zda tím písař pouze odškrtnl jednu položku v seznamu nebo zda grafická značka nahradila

používané spojení „*beym Vatter*“ nebo „*bey der Mutter*“. Za povšimnutí také stojí vyšší počet dětí pohybujících se mimo místo původu, než dětí pohybujících se v rámci jedné vsi. Ten stav můžeme vysvětlit vysokým počtem dětí zůstávajících u rodičů, takže potenciální uchazeči o místo byli nuceni cestovat na větší vzdálenosti.

Druhá věková kategorie přináší podobné výsledky, ale začíná se zde již diferencovat podíl mužů a žen, kteří se účastnili prostorového pohybu. Zatímco u věkové skupiny 0-9 let závisel tento poměr spíše na vnějších faktorech (úmrtí rodičů, poměr počtu narozených chlapců vůči děvčatům) u této skupiny již počítáme s odůvodněným pohybem. Ten souvisí se zmíněným životním cyklem poddaného. Díky dědické praxi, která v jižních Čechách preferovala z řad sourozenců pouze jednoho dědice,¹⁷⁵ byla nucena mužská část populace již od relativně mladého věku pomýšlet na svoji budoucnost. U seznamů z let 1699 a 1750 vidíme, že i u této věkové skupiny převládají osoby, které mají zaznamenaný pohyb v rámci místa původu a zcela jednoznačně opět převládají počty osob zůstávajících u rodičů. První seznam z roku 1668 je zde výjimkou.

Další sledovaná skupina je ohraničena věkem 20-29 let a pokračuje v nastíněných tendencích. Pokud si odmyslíme početně velice silnou skupinu migrujících osob ve věku 10-19 let v seznamu z roku 1668, můžeme zaznamenat postupný nárůst migrujících osob. Jestliže u předchozí věkové skupiny byla u mužské populace hlavním motivem pohybu hlavně služba a snaha o brzké zabezpečení své budoucnosti,¹⁷⁶ zde se přidává další motivační faktor, a to je sňatek, který byl motivem hlavně ženské části populace. Na základě již publikovaných výzkumů se v této věkové kategorii nacházelo početnější zastoupení provdaných žen.¹⁷⁷ Existují výzkumy, které se přímo migrací v důsledku sňatečnosti zabývají a dokazují, že sňatek byl jednou z možností migrace, ale spíše trvalého charakteru.¹⁷⁸ V takovém případě byla nutnost požádat o svolení vrchnost, která vystavila zhostní list současně i s povolením k sňatku. Vrchnost většinou pouštěla své poddané bez problémů, neboť obdobným způsobem získávala na základě reciprocity s okolními vrchnostmi nové poddané. Seznamy poddaných se k výzkumu sňatkové migrace nedají využít, ale v některých přípisech můžeme sňatek jako důvod k opuštění panství registrovat.

Následující dvě skupiny ohraničené léty 30-39 let a 40-49 let evidují stále vysoký počet pohybujících se osob. Ovšem s přihlédnutím k specifickým vlastnostem regionu to není

---

¹⁷⁵ Dědické právo ve vztahu k poddanské nemovitosti přiblížil Vladimír Procházka, *Česká poddanská nemovitost*, s. 453-511.

¹⁷⁶ Josef Grulich – Hermann Zeitlhofer, *Struktury*, HD 22, s. 57.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 49.

¹⁷⁸ Blanka Štěrbová, *Sňatečnost*, JSH 58, s. 125-136; *Táž Výchov*, HD 11, s. 9-140.

až takovým překvapením, neboť libějovické panství bylo představitelem obilnářského ekotypu, který se vyznačoval velkým počtem podružské vrstvy v populaci. Zde jen krátce k vysvětlení pojmu podruh. Jednalo se o poměrně širokou sociální skupinu různého věku, rodinného stavu, mužské i ženské části populace, která byla s usedlým hospodářem v podnájemnickém vztahu.¹⁷⁹ Byli to většinou jedinci, kteří vlivem dědické praxe neměli nárok na získání hospodářství a po skončení období čelední služby vstupovali do podružství. Jedinou nadějí jak získat hospodářství pak pro ně byl sňatek nebo obsazení pustého gruntu. Na základě výzkumů se ale nepotvrdilo, že by podružská vrstva měla zvýšený zájem o to, možnost obsazení opuštěného hospodářství využít.¹⁸⁰

Poslední a nejstarší věkové skupiny jsou zastoupeny pouze několika jedinci, jejichž důvodem k opuštění místa původu byla většinou cesta na výminek k rodinným příslušníkům. Podíváme-li se na počet osob jsooucích u rodičů, sledujeme jejich postupný pokles. Pokud se nacházelo několik jedinců u rodiny i ve vyšším věku, jednalo se většinou o stále zapsané sirotky, osoby nemohoucí a postižené či právě o dožívající rodiče na výminku.

Na základě předchozích informací můžeme tedy tvrdit, že ve všech třech sledovaných obdobích prostorový pohyb poddaných probíhal. Nejaktivnější složkou byly skupiny poddaných ve věkové kategorii 20-29 a 30-39 let. Na druhou stranu věkové kategorie 0-9 a 10-19 let evidují v příslušných letech drtivou většinu poddaných v místě svého původu. U kategorie 0-9 let je to celkem pochopitelné, pokud se děti vydávaly na cestu, tak jen v případech, že odcházeli jejich rodiče. U skupiny následující se již naskytá otázka, z jakého důvodu se většina poddaných, kteří mají evidovaný věk, držela taktéž doma. Důvodem by mohla být právě ona přeplněnost v místě původu. Jestli většina dětí zůstávala u rodičů, nebylo třeba nikoho přijímat do služby. Možností by bylo pouze odcestovat do vzdálenějšího místa. To ovšem, jak si vzápětí ukážeme na vybraných lokalitách, nebylo pro libějovické panství typické.

Pro dokumentaci rozsahu migrací jsem vybral 5 vesnic, které se staly nejfrekventovanějšími destinacemi v jednotlivých letech. Vzhledem k malému počtu migrujících osob se jedná v průměru o desítky lidí, které do vybraných lokalit přišly. Také průměrná vzdálenost mezi místem původu a cílovými lokacemi nepřesahuje 10 km. Obdobné číslo uvádí J. Petráň pro rozsah poddanských migrací na příkladu vsí Chelčice a Nebahovy.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ A. Chalupa, *Venkovské obyvatelstvo*, s. 284-289; J. Petráň, *Poddaný lid*, s. 170-171; Eliška Čáňová – Pavla Horská, *Obyvatelstvo*, s. 87; Josef Grulich – Hermann Zeitlhofer, *Struktura*, HD 23, s. 59; Titíž, *Migrace*, s. 57.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 60.

¹⁸¹ J. Petráň, *Poddaný lid*, s. 244.

Spolu s uvedenými vesnicemi jsem zaznamenal i tři nejčastější důvody, které v daném seznamu znamenaly nepřítomnost poddaného v místě původu.

Tabulka 19

Nejčastější destinace, důvody a okolnosti odchodu poddaných v poddanském seznamu z roku 1668

	Černěves	Újezd	Malovice	Krtely	Hvožd'any	Neví se	Vojna	Útěk
Muži	13	10	6	5	3	44	9	52
Ženy	7	4	7	4	7	19	1	40
Celkem	20	14	13	9	10	63	10	92

Tabulka 20

Nejčastější destinace, důvody a okolnosti odchodu poddaných v poddanském seznamu z roku 1699

	Černěves	Újezd	Čichtice	Hlavitce	Truskovice	Neví se	Propuštěn	Útěk
Muži	6	8	6	2	4	75	18	8
Ženy	7	6	10	9	10	63	8	5
Celkem	13	14	16	11	14	138	26	13

Tabulka 21

Nejčastější destinace, důvody a okolnosti odchodu poddaných v poddanském seznamu z roku 1750

	Hvožd'any	Újezd	Čichtice	Krtely	Hlavitce	Neví se	Propuštěn	Útěk
Muži	8	16	5	3	7	49	53	7
Ženy	9	8	13	6	8	64	30	5
Celkem	17	24	18	9	15	113	26	12

Nejdříve se podíváme na představené tři důvody, pro které se poddaný dostal do evidence osob, jenž opustily místo svého původu. Vrchnost se snažila evidovat pohyb svých poddaných pečlivě. Pokud někdo opustil panství bez povolení nebo odešel na vandr či do služby mimo panství, byl stále evidován jako poddaný místní vrchnosti. Kolonka, která označuje formu zápisu „neví se“ značí, že poddaný opustil panství již před delší dobou a vrchnost již nemá přehled, kam poddaný odešel nebo definitivně ztratila naději na jeho návrat. Počet osob, o kterých se neví, úzce souvisí s následujícími daty z kolonky „útěk“. Zde již vrchnost jasně zaznamenala počet lidí ilegálně migrujících z panství. Zajímavý je rozsah skupiny odešlých osob. V roce 1668 to bylo 92 evidovaných jedinců, následujícího

roku již pouze 13 a pro rok 1750 je to pouze 12 lidí, kteří se dopustili ilegální migrace a odešli bez povolení z panství. Další sledovanou skupinou byli pro rok 1668 jedinci, kteří odešli v důsledku působení armády, tuto skupinu u následujících dvou seznamů nahradila kategorie propuštěných z panství. U nich je v seznamu vždy poznamenáno, že osoby byly propuštěny z konkrétního panství a o jejich dalším osudu se neví, nebo že svobodně přijaly poddanství na novém místě svého působení.

Abychom mohli údaje vyhodnotit, zkoumal jsem, z kolika a jak vzdálených vsí lidé do těchto cílových destinací přicházeli. Pro rok 1668 patřila jednoznačně mezi nejpreferovanější cílové destinace vesnice Černěves. U této vsi byl evidován příchod poddaných celkem ze čtyř ostatních vesnic, z Újezda po pěti lidech, z Nestanic po devíti, tři lidé přišli z Malovic a tři z Libějovic. Minimální vzdálenost činila 1 km a maximální 2 km.¹⁸² Průměrné hodnoty pak uvádím shrnuté ve společné tabulce pro všechny sledované roky. Do vesnice Újezd přišlo dohromady čtrnáct poddaných z celkem pěti okolních vsí. Tři osoby přišly z Hvožd'an, tři z Chelčic, tři z Libějovic, čtyři poddaní pocházeli z Nestanic a jeden z Nové Vsi. Minimální vzdálenost v tomto případě činila 1 km a maximální 14 km. Malovice se staly cílem pro třináct osob ze čtyř vsí v okolí. Z Černěvsi a z Libějovic přišel jeden poddaný, z Nestanic sedm a ze vsi Újezd čtyři lidé. Minimální vzdálenost mezi místem původu a cílovou destinací byla 2 km a maximální 14 km. Do vesnice Krtely přišlo celkem devět lidí. Pět osob z Černěvsi a čtyři poddaní z Újezda. Minimální vzdálenost činila 4,5 km a maximální 5 km. Do poslední vsi Hvožd'any přišlo deset poddaných ze čtyř okolních vsí. Z Černěvsi jeden, z Libějovic dva, z Nestanic pět a z Újezda dva poddaní. Minimální vzdálenost činila 1 km maximální 2 km.

Důvodem proč se tyto vesnice staly nejčastějším cílem prostorového pohybu, je na prvním místě vzdálenost od místa původu. Rozsah migrací měřený v rámci těchto pěti vsí nevybočuje z výsledků měření, které zkoumalo libějovický seznam z roku 1607.¹⁸³

Nyní se zaměříme na následující rok 1699. Výběr cílových vesnic dopadl velmi podobně, jen oproti původnímu seznamu došlo k záměně Krtel a Hvožd'an vesnicemi Truskovice a Hlavatce. Ves Černěves v tomto roce přijala třináct osob z devíti různých míst. Zde již byl výběr rozmělněn. Z Hlavatců, Krtel, Křepic, Maloviček, Sedlce a Žernovic přišlo po jednom poddaném, z následujících Malovic a Újezda to byli dva lidé z každé vesnice a z Chelčic přišli poddaní tři. Minimální vzdálenost činila 2 km a maximální 14,5 km.

---

¹⁸² Vzdálenost mezi jednotlivými lokalitami je počítána vzdušnou čarou.

¹⁸³ J. Grulich – H. Zeitlhofer, *Migrace*, HD 22, s. 85-87.

Do vsi Čichtice přišlo dohromady šestnáct poddaných, z nichž ale u devíti není zaznamenáno místo původu. Ze zbývajících osob to bylo po jednom poddaném z Hlavatců a z Boru, po třech z Protivce a čtyřech z Újezda. Minimální vzdálenost činila 2,4 km a maximální 8,5 km.

Truskovice si za cíl své cesty vybralo dohromady čtrnáct poddaných, z toho tři z Nestanic, po jednom ze vsí Jelemek a Újezd a devět poddaných přišlo z Chelčic. Minimální vzdálenost činila 2 km a maximální 15 km.

Ves Hlavatce si vybralo celkem jedenáct poddaných. Po jednom poddaném z Čichtic, Křepic, Sedlce, Svojníc, Lékařovy Lhoty a Truskovic. Dvě osoby přišly z Protivce a tři z vesnice Hláska. Minimální vzdálenost mezi vesnicemi činila 1,5 a maximální 14,1 km.

Jako poslední vesnice pro rok 1699 zbývá ves Újezd. Do této vesnice přišlo během roku 1699 zaevidovaných čtrnáct poddaných, z toho šest osob z Hvožd'an, dvě z Boru a po jednom poddaném z Lazíšťky, Chelčic, Těšínova a Žďáru. Minimální vzdálenost mezi místem původu a cílovou destinací byla 1 km a maximální 17 km.

Ani v tomto roce se situace příliš nezměnila a pro všechny uvedené destinace je typická malá vzájemná vzdálenost. Totéž platí pro vybrané lokality i pro rok 1750, který je posledním ze sledovaných roků. Opět došlo k malé změně, místo Truskovic se opět objevily Krtely.

Prvním místem jsou Hvožd'any, kam přišlo sedmnáct poddaných z celkem dvanácti různých lokalit. Po jedné osobě přišlo do Hvožd'an a dvanáct lidí bylo z následujících lokalit: Dubenec, Hlavatce, Hracholusky, Malovičky, Nestanice, Svojnice, Šipoun, Těšínov, Truskovice a Vitějovice. Po dvou poté přišli poddaní z Újezdu a po třech osobách z Chelčic. Minimální vzdálenost činila 0,9 km a maximální 12,1 km mezi původní a cílovou lokalitou.

Ves Újezd si vybralo v tomto roce čtyřadvacet poddaných ze šestnácti okolních lokalit vzdálených od jednoho až po sedmnáct kilometrů. Opět z velké většiny přišli poddaní po jednom z jednotlivých vesnic: ze Strpí, Chelčic, Truskovic, Nestanic, Malovic, Maloviček, Sedlce, Krtel, Hracholusk, Vitějovic, Lazíšťky, Protivce a Všeteče. Po dvou poddaných pak z Hvožd'an a po pěti z Libějovic.

Následuje ves Čichtice, kterou si jako cíl migrace vybralo třináct poddaných. Vzdálenost mezi původním místem činila v minimálním případě 4,5 km a v maximální míře 14,2 km. Poddaní přišli z celkem jedenácti různých lokalit v počtu jedné osoby z vesnic Jelemek, Protivec, Svojnice, Truskovice, Újezd a Žernovice a po dvou osobách z Boru, Dubence, Nebahov a Vitějovic. Tři poddaní přišli z Hracholusk.

Ves Krtely si vybralo devět osob ze sedmi okolních vsí. Většinou přišli opět po jednom z následujících vesnic: Čichtice, Dubenec, Protivec, Sedlec a Strpí. Z Libějovic a Křepic přišli poddaní dva. Minimální vzdálenost od místa původu činila 3,8 km a maximální 9,4 km.

Poslední sledovanou vsí v roce 1750 je ves Hlavatce, kterou si vybralo za cíl patnáct poddaných. Tři poddaní přišli z Libějovic, po jednom z Krtel a Chelčic a pět osob přišlo z Malovic a Olšovic. Minimální vzdálenost od místa původu činila 2,4 km a maximální 9,2 km.

Jako předchozí seznamy potvrdil i tento velice malou vzdálenost mezi místem původního pobytu a místem nového působení. Toto zjištění však jen podporuje uzavřenost libějovického regionu, která se projevila již při využití poddanského seznamu v roce 1607 a při dalších výzkumech probíhajících na tomto panství.¹⁸⁴

Tabulka 22

Průměrná vzdálenost mezi místem původu a místem pobytu poddaných

Rok 1668	Průměr km	Rok 1699	Průměr km	Rok 1750	Průměr km
Černěves	1,3	Černěves	4,4	Hvožd'any	5,5
Újezd	2,8	Újezd	6,5	Újezd	5,4
Malovice	3,5	Čichtice	6,7	Čichtice	7,6
Krtely	4,7	Truskovice	3,2	Krtely	6,1
Hvožd'any	2	Hlavatce	7,2	Hlavatce	4,5

Tabulka 20 poskytuje přehled průměrných vzdáleností místa pobytu a místa působení poddaných u vybraných lokalit. Tato sonda byla prováděna pouze na pěti vybraných vsích, ty ovšem patřily mezi nejfrekventovanější místa pro cíl zachycených migrací. Potvrzuje tak výsledky, které uváděl výzkum zabývající se migrací Libějovic v roce 1607, tedy rozsah migrací venkovského obyvatelstva v rozmezí 5-9 kilometrů s maximálním dosahem 20 km. Můžeme předpokládat, že obilnářský ekotyp jakým byl Libějovický region, zřejmě nabízel dostatečné pracovní možnosti poddaným, a to dokonce v rámci blízkého okruhu jejich původního bydliště. Zároveň však netrpěl velkou mírou přelidnění, která by nutila poddané odcházet mimo rámec panství. Jak již bylo zmíněno, pro konec 17. století se předpokládá dorovnání stavu populace před třicetiletou válkou, ale i tak je sledovatelný poměrně velký nárůst počtu obyvatel, který roku 1750 dosahuje téměř dvojnásobku počtu poddaných z roku 1668.

¹⁸⁴ Josef Grulich – Hermann Zeithoffer, *Struktura*, s. 31-84; Titíž, *Migrace*, s. 79-105.

Zajímavé je také zjištění relativně stabilní oblíbenosti cílových destinací. Pro ves Újezd by mohl být vysvětlením dvůr, který se zde nacházel a vytvářel možnosti pracovního uplatnění. Totéž platí pro Čichtice, kde dvůr také existoval pod samostatnou správou.¹⁸⁵ Ostatní lokace vděčí tak častému výběru zřejmě z důvodu minimálních vzdáleností. Svoji roli zde také mohly sehrát různé motivační role a vzájemné sociální vazby, neboť můžeme předpokládat vzájemnou informovanost poddaných.

---

¹⁸⁵ Jaroslava Šindelářová, *Vývoj*, s. 60.

4. Závěr

4. 1. Závěrečné shrnutí

V poslední části mé diplomové práce se pokusím zhodnotit výsledky svého dosavadního výzkumu poddanských seznamů z libějovického panství.

Při hodnocení dosažených výsledků přeskočím kapitolu pojednávající o současném stavu demografického bádání a kapitolu popisující dějiny Libějovic. Informace v nich shrnuté jsou dostupné v příslušné odborné literatuře, zde pak plní doplňující funkci k bádanému tématu. V hodnocení tak začnu kapitolou pojednávající o vývoji vrchnostenské správy na panství Libějovice. Toto téma jsem považoval za důležité k zařazení do textu diplomové práce z několika důvodů. Prvním důvodem byla podle mého názoru nepřilíš velká důležitost dějinného vývoje panství vzhledem k povaze diplomové práce. Druhým důvodem byl vzájemný vztah studovaného pramene a právě správního vývoje panství. Seznamy sirotků, respektive seznamy poddaných jsou důležitým pramenem, který zachycuje širokou škálu vztahů poddaného obyvatelstva. Stejně tak, jako bylo důležité poznání vývoje matričních zápisů, je důležité poznat i vývoj a způsob evidence seznamů poddaných. Nachází se zde velké množství faktorů, které zatím nejsme schopni správně vysvětlit. Je jím například důležitá proměna původních sirotčích seznamů na seznamy evidující veškeré obyvatelstvo poddané k určitému panství, způsob evidence poddaných na jednotlivých panstvích, kdy se během let mění podoba zápisu i zapisovaných kategorií. Těžko takové změny můžeme ignorovat a půjdou složitě vysvětlit, pokud nepoznáme systém správy na konkrétním panství. V ideálním případě, tak jako je to možné u starší rožmberské správy, můžeme poznat do velikých detailů chod kanceláře pozemkové vrchnosti. Dokumenty vyšlé z chodu kanceláře můžou pomoci identifikovat skutečné záměry vedoucí k instituci vedení seznamů poddaných. Při dnešním stavu bádání je již překonána představa tzv. druhého nevolnictví po třicetileté válce, která vznikla za socialistického dějepisectví s podtextem třídního boje poddaných proti feudálním utlačovatelům. Netroufám si tvrdit, že právě můj text odpovídá na tyto a podobné otázky, ale pomáhá ve správné orientaci pro pochopení existence seznamu poddaných. Pro zdejší panství je zatím největší překážkou nezpracovaný příslušný fond.¹⁸⁶

Tímto se vlastně dotýkám i druhé kapitoly, která se snaží na základě odborné literatury v první části postihnout samotný vznik poddanských seznamů a v části druhé již na základě

---

¹⁸⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Libějovice - Metráž: 13,02 bm zpracováno a inventarizováno 241,54 bm nezpracováno. <http://www.ceskearchivy.cz/index.php?doctree=1cc>

analýzy libějovických seznamů popsat strukturu vlastního pramene. Již několikrát bylo v této práci uvedeno, že do současnosti neexistuje studie či odborné pojednání, které by se touto tematikou zabývalo. Jsou známy obecné informace, které jsou používány v úvodech demografických studií, ale pouze jako uvozující data k vlastním demografickým analýzám. Původ seznamů je spjat s měšťanskými knihami, z nichž se zřejmě během vývoje vydělil a převzetím vrchnostenskou správou vyvinul do současné poznatelné podoby. Jak byly ale seznamy formovány během tohoto vývoje zatím nedokážeme odpovědět. Můžeme zatím pouze popsat základní mezníky ve vývoji pramenů, aniž bychom ale byli schopni je přesněji datovat a poznat iniciátora těchto změn. Troufám si tvrdit, že se mi podařilo aspoň shromáždit a ucelit současné poznatky o tomto prameni, který na své důkladné prozkoumání zatím čeká.

Doplňující informace poté přinesla kapitola věnující se hospodářské charakteristice panství Libějovice. Pokud by se mělo panství Libějovice podrobit důkladné analýze hospodářského vývoje, téma samo by vystačilo na další diplomovou práci. Proto jsem uvedl základní informace, které vykreslují hospodářský charakter libějovického panství, který, jak jsme měli možnost poznat, zásadně ovlivňoval sledované základní demografické kategorie na tomto panství.

Nyní již k samotné analýze poddanských seznamů. Rozbor pramene probíhal ve dvou rovinách poznání. Na jedné straně jsem se pokoušel zachytit populaci evidovanou seznamy poddaných, na druhé poté postihnout míru a rozsah pohybu obyvatel. Zásadní věcí, která určovala průběh vyhodnocování informací, byl způsob zpracování dat. I přes použití výpočetní techniky se jedná o velmi dlouhodobý proces, který navíc nezaručuje odpovídající výsledky poznání. Různá omezení, v tomto případě to byla neevidance věku u rodičů, tedy u produktivní části obyvatel, může vážně ovlivnit konečné výsledky. V určitých situacích se tento nedostatek dal eliminovat nastavením různých filtrů dat, které sloužily k vyhodnocení zkoumaných vztahů. Tak nebyl problém začlenit tuto skupinu osob do tabulky, která ukazovala celkový stav populace nebo počet všech migrujících osob na panství. Byli jsme však ochuzeni o možnost přesněji poznat věkovou strukturu poddaných obyvatel, ať již uskutečňující prostorový pohyb nebo osob zůstávajících v místě původu.

Výsledná data v této části práce potvrdila výsledky, které se shodují s výzkumy z jiných částí jihočeského regionu. Nejčastěji migrující skupinou byly osoby ve dvou věkových kategoriích 10-19 let a 20-29 let. To souviselo v rámci životního cyklu poddaného obyvatelstva s pracovní a sňatkovou migrací. Co bylo překvapivé, byla velké množství osob, které na libějovickém panství zůstávalo v místě původu. Zde se do těchto vazeb zapojují i zmíněné hospodářské podmínky. Libějovický region, podle teorie ekotypů spadající pod čistě

obilnářský typ, byl výrazně ovlivněn právě způsobem hospodářství. I přesto, že se tento ekotyp vyznačuje vysokým počtem podruhů, tedy neusedlého obyvatelstva, které tvoří výraznou složku v migrující části populace, v podmínkách libějovického panství nijak výrazně počet a míru migrací neovlivnil. Naopak uzavřené libějovické panství si zřejmě vystačilo s vlastní pracovní silou.

V poslední kapitole, která zkoumala rozsah migrací u pěti nejfrekventovanějších destinací prostorového pohybu podaného obyvatelstva, se ukázalo, že průměrná délka pohybu činí necelých 6 kilometrů. Při porovnání zkoumaných tří let se ukázala vzrůstající tendence u počtu obyvatel, která doháněla deficit po třicetileté válce. Ale také se ukázala poměrně vyrovnaná čísla u zkoumaných kategorií, ať již to byla věková skupina ve vztahu k počtu migrací, nebo počet migrujících osob. Kupodivu se také čísla shodovala s výsledky výzkumu prováděného pro rok 1607, že kdy pochází zachovalý unikátní seznam poddaných z libějovického panství. Při porovnání výsledků výzkumů jsem zjistil, že Libějovické panství bylo skutečně uzavřeným světem, kde se ani po sto padesáti letech nezměnily způsoby chování poddaných. Do souvislosti je tu třeba dát již zmíněný charakter panství, ale také mentalitu poddaného-sedláka. Ten díky utvářejícím se podmínkám zřejmě neměl důvod opouštět své původní místo, s kterým byl spjat od narození, a v kterém si jistě rozvinul i určitý okruh sociálních vazeb.

Pokud tedy shrnu výsledky výzkumu, můžeme myslím považovat za prokázané, že poddaný měl možnost pohybu v rámci i mimo rámec panství. I když libějovické panství je v tomto případě svou uzavřeností spíše výjimkou, ať již z hlediska rozsahu, tak i intenzity pohybu poddaného obyvatelstva. Je zde vidět i zmíněný vliv hospodářského zaměření regionu na způsob chování poddaných obyvatel. Z hlediska věkové a pohlavní struktury výsledky z panství Libějovice odpovídají současnému stavu bádání.

5. BIBLIOGRAFICKÁ ÚŘÍLOHA.

5. 1. Prameny a literatura

Prameny:

Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Libějovice, Sirotčí registra z libějovického panství z let 1653–1655; 1661–62, sign II 5 AU Nr. 1.

Státní oblastní archiv Třeboň, Seznamy poddaných z libějovického panství, 1666–68; 1682–83; 1685; 1687–88; 1696–99; 1701; 1709–12; 1720; 1729; 1741; 1750; sign. II 5 AU Nr 1.

Literatura:

Adámek, Jiří: *Migrace na Strážnicku během třicetileté války a po ní*, MalK 39, 2003, č. 6; s. 5.

Barborová, Eva: *Funkce hejtmanů (úředníků) na rožmberských panstvích*, JSH 38, 1969, s. 198–207.

Barborová, Eva: *Purkrabí rožmberských hradů a panství*, JSH 39, 1970, s. 213–221.

Barborová, Eva: *Správa na panstvích Petra Voka z Rožmberka pro správu třeboňského panství*. In: *Archivum Trebonense 73*, SOA Třeboň, 1973, s. 248–254.

Barešová, Zora – Justin, Petr – Zach, Jan: *Lobkovický soupis poddaných vysokochlumeckého panství z roku 1613. Město Sedlčany*, Podbrdsko 7, 2000, s. 53–66.

Blesík, Jan: *Z pamětí Libějovice*, Praha 1948.

Březan, Václav: *Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985.

Bůžek, Václav: *Pozadí majetkového úpadku Diviše Malovce z Libějovic v letech 1555–1561*, JSH 1, 1987.

Bůžek, Václav: *Úvěrové podnikání rytířů Malovců v době předbělohorské*, FHB, Praha 1987.

Bůžek, Václav a Hrdlička, Josef: *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997.

Bůžek, Václav a kol, *Věk urozených*, Praha 2002.

Cironisová, Eva: *Vývoj správy rožmberských panství ve 13. – 17. století*, SAP, 31, Praha 1981, č. 1, s. 105–178.

Čáňová, Eliška: *Prameny k vývoji migrací v Čechách (17. a 18. století)*, Historická demografie 10, Praha 1986, s. 145–159.

Čáňová, Eliška: *Population of the Třeboň dominion. An analysis of the List of Subjects of 1586*, Historická demografie 13, Praha 1989, s. 33–58.

Čechura, Jaroslav: *Libějovice – obilní továrna rožmberského dominia*, ČNM-A 166, 1997, č. 3–4, s. 93–117.

- Čechura, Jaroslav: *Šlechtický podnikatelský velkostatek v předbělohorských Čechách*, In: *Vědecká konference k 100. výročí narození Bedřicha Mendla, prvního profesora hospodářských dějin Univerzity Karlovy 1892-1992*, Praha 1997, s. 145-160.
- Čechura, Jaroslav: *Třeboň za posledních Rožmberků. Hlavní zdroje příjmu a výnos panstv*, *JSH* 63, 1994, s. 162-174.
- Čechura, Jaroslav: *Velkostatek a rolnické hospodářství. Srovnání Waldviertlu a jižních Čech v období před třicetiletou válkou*, In: *Kultury na hranici. Jižní Čechy – Jižní Morava - Waldviertel - Weinviertel*. Vídeň, Promedia Druck 1995, s. 107-111.
- Čechura, Jaroslav – Čechurová, Jana: *Mobilita v jedné české pobělohorské vsi: Pelejovice 1650–1700*. In: *K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 1. Čechy mezi tradicí a modernizací 1566–1848*, Praha, Karolinum 1999, s. 94-124.
- Dokoupil, Lumír – Nesládková, Ludmila.: *Charakteristické rysy vývoje úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, *Historická demografie* 12, Praha 1987, s. 193-216.
- Dudáček, Karel a kol., *On using the 1661 – 1839 Lists of subjects of the Třeboň dominion to study the age structure of the population*, *Historická demografie* 13, Praha 1989, s. 59-124.
- Grulich, Josef – Zeitlhofer, Hermann: *Struktura jihočeských venkovských domácností v 16. a 17. století. Příspěvek k dějinám sociální každodennosti poddaných v období raného novověku*, *Historická demografie* 23, Praha 1999, s. 31-84.
- Grulich, Josef – Zeitlhofer, Hermann: *Migrace jihočeského obyvatelstva v období před třicetiletou válkou a po jejím ukončení*, *Historická demografie* 22, Praha 1998, s. 79-105.
- Grulich, Josef: *Dědická praxe a migrace na jihu Čech v 17. a 18. století*, *HistO* 15, 2004, č. 1/2, s. 36-45.
- Hanzal, Josef: *Písemnosti českých patrimonií v 16. a na počátku 17. století*, Praha 1964.
- Hanzal, Josef: *Vesnická obec a samospráva v 16. a na počátku 17. století*. *Právněhistorické studie* 10, 1964, s. 135-147.
- Holubová, Michaela: *Geografická a sociální mobilita snoubenců farnosti Dobrovice od konce 18. století do druhé poloviny 19. století*, *HD* 28, 2004, s. 111-155.
- Horská, Pavla: *Rodinné strategie ve vesnici Záblatí na třeboňském panství (1661–1820)*, *Historická demografie* 17, Praha 1993, s. 131-149.
- Horský, Jan – Sládek, Miloš: *Rodinné, sociální a demografické poměry v poddanských vsích na panstvích Třeboň v letech 1586 a 1651*, *Historická demografie* 17, Praha 1993, s. 71-110.
- Horyna, Martin: *Vilém z Rožmberka a hudba*, in: *Opera Historica* 3, České Budějovice 1993.

- Chocholáč, Bronislav: *Sirotčí truhlice. In: Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám věnují přátelé, kolegové a žáci*, Brno, Historický ústav AV ČR, Brno 2003, s. 43-48.
- Janák, Jan – Hladíková, Zdeňka – Dobeš, Jan: *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2005.
- Kalousek, Josef: *Řády selské a instrukce hospodářské 1350 – 1626*, Archiv Český XXII, Praha 1905.
- Kalserová, Jaroslava: *Populační vývoj jihočeské vesnice v 17. a v první polovině 18. století*, Historická demografie 1, Praha 1967, s. 28-35.
- Kavka, František: *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, Praha 1983.
- Koblasa, Pavel: *Stručné dějiny rodu. Buquoyové*, České Budějovice 2002.
- Krofta, Karel: *Dějiny selského lidu*, Praha 1949.
- Křivka, Josef: *Význam poddanských seznamů pro demografické bádání*, Historická demografie 4, Praha 1970, s. 50-58.
- Kubíková, Anna: *Vilém z Rožmberka*, Český Krumlov 1992.
- Kubíková, Anna: *Rožmberské kroniky*, Třeboň 2005.
- Leszczynski, J.: *Zbíhání slezských a hornolužických poddaných do Čech a na Moravu v 17. století*, Slezský sborník 59, 1961, č. 1, s. 49-62.
- Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2001.
- Mareš, František: *Popravčí kniha pánův z Rožmberka*, 1878.
- Maur, Eduard: *K postavení poddaných na českých komorních panstvích po válce třicetileté. In: Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc.*, Praha, Karolinum 1999, s. 143-153.
- Maur, Eduard: *Poddaní točnického panství v 2. polovině 17. století*, Sborník archivních prací 1964, I., s. 57-87 a 1965, I., s. 277-297.
- Maur, Eduard: *Problémy demografické struktury Čech v polovině 17. století*, ČČH 19, Praha 1971, s. 839-870.
- Maur, Eduard: *Úvod do historické demografie*, Praha 1978.
- Melkesová, Miroslava: *Adhiberi solent, qui compatres vocantur. Kmotrovství ve venkovském prostředí raného novověku na základě výzkumu chýnovské farnosti*, Historická demografie 27, Praha 2003, s. 63–122.
- Melkesová, Miroslava: *Geografický horizont křtů v polovině 17. století na Chýnovsku*, Historická demografie 30, Praha 2006, s. 205–242.
- Míka, Antonín: *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, České Budějovice 1970.

- Němec, Bohumil: *Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu*, České Budějovice 2001.
- Ottův slovník naučný IV, Praha 1891.
- Ottův slovník naučný VI, Praha 1893.
- Ottův slovník naučný IX, Praha, 1895.
- Ottův slovník naučný XXII, Praha 1897.
- Pánek, Jaroslav (ed.): *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, I-II*, Praha 1985.
- Pánek, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- Pánek, Jaroslav: *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Brno 1996.
- Pánek, Jaroslav: *Vilém z Rožmberka, Politik smíru*, Praha 1998.
- Petráň, Josef: *Pohyb poddanského obyvatelstva a jeho osobní právní vztahy v době předbělohorské*, ČsČH 5, Praha 1957, s. 52-53 a s. 444-445.
- Profous, Antonín: *Místní jména v Čechách II*, Praha 1949.
- Procházka, Vladimír: *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, Praha 1963.
- Rauseher, Rudolf: *O popravčí knize pánů z Rožmberka*, Praha 1934.
- Salaba, Josef: *K politicko-náboženské činnosti Petra Voka z Rožmberka*, Jihočeský sborník historický 13, 14, 1947.
- Salaba, Josef: *Příspěvky ke kritice urbářů*, Selský archiv 1922.
- Salaba, Josef: *Příspěvky k dějinám selského práva dědického v 17. století*, ČČH XII.
- Sedláček, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého 7*, Praha 1890
- Sedláček, August: *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1908.
- Schulz, Jindřich: *Budské panství ve světle seznamu poddaných z r. 1656*, Acta Universitatis Palackianae Olomouncensis, Historica 22, Olomouc 1983, s. 45-62.
- Seligová, Markéta: *Geografická mobilita poddaného obyvatelstva v první polovině 18. století ve světle poddanských seznamů*, Historická demografie 28, Praha 2004, s. 55-109.
- Smíšková, Helena: *Přehled soupisů poddaných ve fondech pobočky státního oblastního archivu v Děčíně*, Historická demografie 19, Praha 1995, s. 9.
- Státní archiv v Třeboni, *Průvodce po fondech a sbírkách*, sv. 2, Praha 1958.
- Státní archiv v Třeboni, *Průvodce po archivních fondech*, Praha 1959.
- Stejskal, Aleš: *Hospody posledních Rožmberků*, Dějiny a současnost 4, Praha 1996.
- Svobodová, Anežka: *Petr Vok z Rožmberka*, Praha 1985.
- Šindelář, Bedřich: *Útěk poddaných z Čech na Moravu po třicetileté válce*, Studie ČSAV, Praha, Academia 24/85, 1985.

Šporová, Lenka: *Všední život města Mostu ve světle sirotčí knihy ze 17. století*. In: *Města severozápadních Čech v raném novověku*, Ústí nad Labem, Univerzita J.E.Purkyně 2000, s. 55-75.

Truhlář Josef: *Urbář zboží rožmberského z roku 1379*, Praha 1880.

Václava Březana *Život Viléma z Rosenberka*, Praha 1847.

Velková, Alice: *Výzkum sociální mobility na příkladu osob narozených v letech 1791–1800 na panství Štáhlavy*, *Historická demografie* 27, Praha 2003, 173-224.

Veselá, Lenka: *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.

Vlček, Pavel: *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 2001.

Vlček, Pavel: *Encyklopedie českých zámků*, Praha 2006.

Volf, Miroslav: *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, *Zprávy českého zemského archivu* Praha, 8, 1939, s. 43-108.

5. 2. Seznam použitých zkratk

Seznam zkratk:

AČ: ARCHIV ČESKÝ

ČČH: ČESKÝ ČASOPIS HISTORICKÝ

ČNM – A: ČASOPIS NÁRODNÍHO MUZEA ŘADA A

ČSČH: ČESKOSLOVENSKÝ ČASOPIS HISTORICKÝ

FHB: FOLIA HISTORICA BOHEMICA

HD: HISTORICKÁ DEMOGRAFIE

HIST. O: HISTORICKÝ OBZOR

JSH: JIHOČESKÝ SBORNÍK HISTORICKÝ

MALK: MALOVANÝ KRAJ

SAP: SBORNÍK ARCHIVNÍ PÉČE

SH: SBORNÍK HISTORICKÝ

SOA: STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV

6. SEZNAM OBRAZOVÉ DOKUMENTACE

6. 1. Přehled obrázkové dokumentace

1. Obrázek 1. - Ukázka vazby, s. 44.¹⁸⁷
2. Obrázek 2. - Detail vazby, s. 44.
3. Obrázek 3. - Detail titulní strany, s. 45.
4. Obrázek 4. - Detail zápisu, s. 46.
5. Obrázek 5. - Detail zápisu, s. 46.
6. Obrázek 6. - Detail zápisu, s. 46.
7. Obrázek 7. - Detail zápisu, s. 47.
8. Obrázek 8. - Detail zápisu, s. 47.
9. Obrázek 9. - Detail zápisu, s. 47.
10. Obrázek 10. - Index vsí, s. 78.
11. Obrázek 11. - Detail poškození, s. 79.
12. Obrázek 12. - Filigrán, s. 79.
13. Obrázek 13. - Obsah, s. 198.
14. Obrázek 14. - Ukázka zápisu, s. 199.
15. Obrázek 15. - Ukázka zápisu, s. 199.
16. Obrázek 16. - Mapa panství, s. 200.

---

¹⁸⁷ SOA Třeboň, Seznamy z libějovického panství, seznam z roku 1668, sign. II 5 Au Nr. 1, příloha 1-15.

6. 2. Přehled použitých tabulek

1. Přehled soupisů poddaných na panství Libějovice - s. 43
2. Přehled počtu poddaných s % nárůstem – s. 53
3. Zaznamenaný počet osob a úmrtí v poddanském seznamu z roku 1668 – s. 54
4. Zaznamenaný počet osob a úmrtí v poddanském seznamu z roku 1699 – s. 54
5. Zaznamenaný počet osob a úmrtí v poddanském seznamu z roku 1750 – s. 54
6. Věková a pohlavní struktura obyvatelstva panství Libějovice evidovaného v poddanském seznamu z roku 1668 – s. 55
7. Věková a pohlavní struktura obyvatelstva panství Libějovice evidovaného v poddanském seznamu z roku 1699 – s. 56
8. Věková a pohlavní struktura obyvatelstva panství Libějovice evidovaného v poddanském seznamu z roku 1750 – s. 56
9. Četnost vybraných chlapeckých a dívčích křestních jmen v poddanském seznamu z roku 1668 – s. 58
10. Četnost vybraných chlapeckých a dívčích křestních jmen v poddanském seznamu z roku 1699 – s. 58
11. Četnost vybraných chlapeckých a dívčích křestních jmen v poddanském seznamu z roku 1750 – s. 58
12. Počet a procentuální zastoupení migrujícího obyvatelstva v sledovaných třech letech – s. 60
13. Prostorový pohyb poddaných, u kterých nebyl zaznamenán věk v poddanském seznamu z roku 1668 – s. 60
14. Prostorový pohyb poddaných, u kterých nebyl zaznamenán věk v poddanském seznamu z roku 1699 – s. 60
15. Prostorový pohyb poddaných, u kterých nebyl zaznamenán věk v poddanském seznamu z roku 1750 – s. 61
16. Prostorový pohyb poddaných v souvislosti s věkovými kategoriemi v poddanském seznamu z roku 1668 – s. 61
17. Prostorový pohyb poddaných v souvislosti s věkovými kategoriemi v poddanském seznamu z roku 1699 – s. 62
18. Prostorový pohyb poddaných v souvislosti s věkovými kategoriemi v poddanském seznamu z roku 1750 – s. 62
19. Nejčastější destinace, důvody a okolnosti odchodu poddaných v poddanském seznamu z roku 1668 – s. 65
20. Nejčastější destinace, důvody a okolnosti odchodu poddaných v poddanském seznamu z roku 1699 – s. 65
21. Nejčastější destinace, důvody a okolnosti odchodu poddaných v poddanském seznamu z roku 1750 – s. 65
22. Průměrná vzdálenost mezi místem původu a místem pobytu poddaných – s. 58

Obrázek 16. Mapa panství